

MOKSLO LIETUVA

2002 m. rugsėjo 5 – 18 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 15 (261)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 1,5 Lt

Gedimino Žemicko nuotrauka

Lietuvos dailės istorijos pristatymo renginyje: sėdi knygos autoriai Ieva Pleikienė, dr. Dalia Ramonienė, dr. Rūta Janonienė ir prof. Adomas Butrimas; groja Lietuvos muzikos akademijos magistrantė smuikininkė Justė Martinkėnaitė

Pagalčiau skrenda mūsų žydroji paukštė (3)

Pradžia Nr. 7, 11

Šie Vilniaus dailės akademijos rektoriaus Arvydo Šaltenio žodžiai visiškai galėtų būti naujo ir labai spalvingo, gausiai iliustruoto veikalų *Lietuvos dailės istorija** pirmojo pristatymo visuomenei leitmotyvas. Knyga visuomenės teismui pirmiausia buvo pateikta Vilniaus paveikslų galerijoje, įsikūrusioje buvusiuose Chodkevičių rūmuose. Iškilminga vieta, o ir birželio 6-oji, kai šis renginys

**Lietuvos dailės istorija*. – Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002.

vyko, pasirodė besanti visai ne kasdieniška diena.

Tą dieną Lietuvos Respublikos Prezidento rūmuose vyko užbaigtojo 20 tomų *Lietuvių kalbos žodyno* pristatymas, *Žodynui* ir kalbininko Antano Salio 100-mečiui skirtoji iškilminga konferencija Lietuvos kalbos institute, o savo veiklos dešimtmetį minėjo Lietuvos karo akademija. Visi šie įvykiai siejami ne tik todėl, kad juose dalyvavo kai kurie tie patys oficialūs asmenys ar svečiai. Kultūra nedaloma, viskas gyvenime susi-

ję ir šitai ypač išryškėja štai tokių reikšmingų renginių metu.

Iš jų ateita

Lietuvos dailės istorijos autorių sąrašas – 38 pavardės, iš jų 8 yra ir jos sudarytojai. Bet štai kas įdomu. Lietuvos dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys tik paėmęs į rankas šią žydrąją paukštę, dar nespėjęs giliau susipažinti, išsigilinti, tik pavartęs, prie 38 autorių pavardžių, regis, būtų linkęs pridėti ir dar kelias. Pirmiausia – velionius menotyrininkus Tada Adomonį ir Joną Umbrsą, taip pat ir vienintelę dar likusią savo dėstytoją Genovaitę. Ir tai ne

Nukelta į 10–11 p.

Dvasios brolių ir seserų studijų savaitė Marijampolėje (1)

Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, praėjusiais metais Vilniuje ir Trakuose minėjęs savo veiklos 40-metį, šiemet XI studijų savaitę surengė Marijampolėje. Šie renginiai vyko nuo liepos 31 iki rugpjūčio 4 d. slėgiant per 30 °C karščiui, tad iš dalyvių pareikalavo didelės ištvermės, nes juk ir daugelis Studijų savaitės dalyvių jau spėję perkopti 70-metį, kai kurie ir visai garbaus amžiaus sulaukę. Antai inž. chemijos mokslų daktarui Alfonsui Damušui, be kurio sunku įsivaizduoti Studijų savaitės renginius, šią vasarą sukako jau 94-eri. Tai gyvasis *Laisvę* fondo studijų savaitės simbolis: 1941 m. Laikinosios vyriausybės pramonės ministras, rezistentas, nacių koncentracijos stovyklos kalnys, ligi šių dienų aktyvus visuomenininkas, savo užkrečiančiu pavyzdžiu darantis didelį poveikį visiems, kas jį pažįsta.

Šiemet gal net daugiau kaip praėjusiais metais atvyko mūsų tėvynainių iš JAV – tikslūs skaičiai galėtų pasakyti pedagogas Vidmantas Vitkauskas, kuris nuo 2001 m. yra *Laisvę* fondo valdybos pirmininkas, tarybos narys, ir ant jo pečių šiemet gulė pagrindinė Studijų savaitės organizacinių rūpesčių dalis. Jaudina išėjimo lietuvių ištikimybę jaunystės idealams, kurie ir tapo *Laisvę* fondo veiklos pagrindu. Tad ir kasmetinės Studijų savaitės šiemet žmonėms – tai galimybė susitikti ir

bendrauti su bendraminčiais, idėjos broliais ir sesėmis šiapus ir anapus Atlanto. Kaip glaustai pasakė vienas Fondo steigėjų ir jo ilgametis vadovas, valdybos pirmininkas dr. Kazys Ambrozaitis, išsivija šiais renginiais norėjo parodyti savo sukurtą ir išsaugotą tautinį kraitį ir iš pirmų lūpų išgirsti, ką išgyveno ir kokią patirtį įgijo pasilikę Tėvynėje. Taigi šis abipusis interesas ir vienija dvasios brolius ir seseris.

Regis, visus tuos 11 metų sekėsi
Nukelta į 14–15 p.

Prof. Vytautas Kubilius ir dr. Petras Kisielius iš Čikagos *Laisvę* fondo XI studijų savaitėje Marijampolėje

Gedimino Žemicko nuotrauka

2 p.

APIE MOKSLO PRIORITETUS

3 p.

JUBILIEJŲ GĖLĖS IR VAIKAI

12 p.

PROF. J. DOMARKAS APIE DIRIGAVIMĄ

17 p.

DIDŽIOSIOS BRITANIJOS MOKSLO NAUJIENOS

18-19 p.

MANO SUTIKTI ŽMONĖS

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo viceministras dr. Rimantas Vaitkus

Pabaiga, pradžia Nr. 14

Į Mokslo Lietuvos klausimus atsako Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo viceministras RIMANTAS VAITKUS.

Diskusijų dėl prioritetų buvo ir bus

Geriamasis viceministre, tikriausiai sutiksite, kad Vyriausybės patvirtintos prioritetinės mokslo kryptys mokslo bendruomenės vertinamos labai nevienareikšmiškai.

Pats tų kryptių paskelbimas buvo gana drąsi Vyriausybės programos priemonė, tiesa, ji nebuvo itin nauja. Dar Mokslo ir technologijų baltojoje knygoje kalbama apie šalies mokslo prioritetų nustatymo svarbą. Tuos prioritetus pagaliau pavyko sutelkti į „smūginę“ kryptis: tai moksliniai tyrimai žmogaus gyvenimo kokybei užtikrinti, žinių visuomenei kurti, tarp jų globalizacijos sukeltų socialinių padarinių sprendimas, moksliniai tyrimai nanotechnologijoms kurti, Ignalinos AE problemų sprendimas ir branduolinės saugos problematika, moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra, skirti Lietuvos pramonės tarptautiniam konkurencingumui didinti: biotechnologijos, mechatronikos, lazerinių, informacijos ir kitų aukštųjų technologijų kūrimas. Tų kryptių išskyrimas, koncentravimas buvo labai svarbus žingsnis. Suprantama, diskusijų dėl būtent šių kryptių buvo ir bus ateityje. Vieniems atrodo, kad tos kryptys per plačiai suformuluotos ir kiekvienas jose gali rasti savo vietą. Antra vertus, kai kas nusiminęs sako: kam reikėjo vardyti, konkretinti tas prioritetines kryptis, nes visi mokslai yra svarbūs.

Iš tiesų argi yra antros rūšies mokslai?

Atsakau: turime žygiuoti dviem keliais. Vienas – tų prioritetinių kryptių plėtra, t. y. mūsų proveržis ir sa-

vo mokslo pristatymas pasauliui. Antras dalykas – valstybės užsakymas. Juk niekas be mūsų netyrinė, pavyzdžiui, lietuvių kalbos ir Lietuvos istorijos. Tai mūsų pačių rūpestis.

O kur į tas penkias „smūginę“ kryptis telpa lietuvių kalba ir Lietuvos istorija?

Telpa į tautinio identiteto išsaugojimo globalizacijos procese reikalavimus. Vienas iš svarbiausių to identiteto elementų yra kalba.

Mokslo prioritetai turi spartinti Lietuvos proveržį

Gana sudėtinga išsifruoti, kas slypi po viena ar kita formuluote. O jei taip, tai ar neatsitiks, kad kiekvienas tuos prioritetus pradės tempti tarsi apklotą į savo pusę?

Tyrimų kryptys turės būti išskleistos, pasakyta, kas jose yra. Europos Sąjungos 6-ojoje bendrojoje programoje juk taip pat pasakyta, kad vienas ES prioritetų yra socialiniai ir ekonominiai tyrimai. Bendrąja prasme tie tyrimai yra tai, ką mes ir dabar darome, tačiau socialinių ir ekonominių tyrimų tikslas – gerinti žmogaus gyvenimo kokybę, išsaugoti tautinį identitetą, formuoti piliečių visuomenę, tobulinti valdymą. Yra kiek kitoks atspalvis, todėl tų mūsų kryptių konkretus įvardijimas įgauna tam tikrą kontekstą, tam tikrus parametrus. Sutinkate? Ir visai ne todėl, kad dalį mokslininkų norėtume apriboti, girdi, jūs ne tai darote, ko valstybei reikia, – ne. Tačiau norime pasakyti, kad geriami mokslininkai koncentruotųsi į išvardytas kryptis, nes jos gali lemti Lietuvos proveržį.

Kiekvienas dabar sieks žūtbut rasti savo vietą tuose suformuotų prioritetinių kryptių darbuose. Neradusiems bus didelis smūgis, nes gali nukentėti jų tyrimų finansavimas.

Noriu pasakyti, kad ne valdininkai užsiims projektų finansavimu.

Šalies mokslas pagaliau turi prioritetus (2)

Tikrai nenorėčiau, kad biurokratas darytų sprendimus: tiek duoti Petru, tiek – Antanui, o štai Jonui nereikia lėšų, nes jis – blogas berniukas... To neturi būti ir, manau, nebus. Yra ekspertai, yra galimybė pasitelkti ir užsienio ekspertus, tad visus projektus galima įvertinti, ko kuris vertas.

Matau ir tų projektų įvairovę: bus brandžių kolektyvų projektai, tačiau idėjos – skurdžios. Juk gali būti ir taip. Ir priešingai: gali būti fantastiškos idėjos, bet tik idėjos.

Kaip išvengti subjektyvumo

Ir vis dėlto lems „teisėjų“, t. y. ekspertų, sprendimai. Ar išvis įmanoma „švoogerių“ šalyje, kaip dažnai girdime vadinant, išvengti subjektyvumo vertinant tokią sritį kaip mokslas?

Tai rizika. Kur yra rizikos elementų, nepavyks išvengti ir apsirikių.

Pirmiausia, visi turime galvoti, kaip padidinti savo šalies bendrąjį vidaus produktą, kad kartu didėtų ir lėšos moksliniams tyrimams, studijoms, socialinėms gyventojų reikmėms. Daugelyje šalių technologijų plėtrai, moksliniams tyrimams, skirtiems gyvenimo kokybei kelti, skiriama didžioji dalis lėšų.

Kalbate apie valstybišką požiūrį į savo darbą?

Taip, ir tą požiūrį, atrodytų, būtų galima diegti administracinėmis priemonėmis, bet daug svarbiau, kai tai kyla iš paties piliečio apsisprendimo, jo vidinių nuostatų. Kad žmogus savyje rastų jėgų prisipažinti: tai, ką darau, turi būti naudinga visuomenei ir valstybei. Jeigu esu pačiame tos srities mokslinių tyrimų priekyje, tai visuomenei tas darbas atneš naudos, nors mano darbas, mano idėjos galės būti įgyvendintos galbūt tik po kelių dešimčių metų. Dailininkas gali tapyti

linčių užsidirbti pinigų, atlikti kokybiškus tyrimus? Jos dažnai netenkina reikiamų standartų, o verslas jau reikalauja konkrečių dalykų, kelia aiškius tikslus. Jei ir toliau atsiliksime, ar neprarasime net tų menkų papildomų pajamų? Taip, tenka pripažinti, verslas moka mažai, bet reikalauja daug. Bet mes buvome įpratę gyventi taip, kad užsakovai mokėdavo daug, nors reikalavėdavo mažai. Parengi ataskaitą – ir lyg atlikai darbą. Dabar to nebeužtenka.

Žinome, kaip sudėtinga mūsų mokslo institucijoms atnaujinti savo aparatūrą. Kai tenka žiemą dirbti nešildomose patalpose, galvoti apie institucijos ar laboratorijos išlikimą, labai sunku numatyti toli siekiančias perspektyvas. Ypač kai nėra lėšų toms perspektyvoms priartinti.

Palyginkime su padėtimi, kuri buvo iki 1990-ųjų metų. Juk didelė mokslininkų dalis, ištisi kolektyvai išėjo į verslo ir kitas struktūras. Labai gaila, nes tarp jų buvo ir daug labai

Lietuvos žemės ūkio universiteto Žemės ūkio inžinerijos instituto direktorius dr. Vytautas Kučinskas, Matematikos ir informatikos instituto direktorius Mifodijus Sapagovas, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo viceministras dr. Rimantas Vaitkus ir LR Vyriausybės kanceliarijos Švietimo, mokslo ir kultūros skyriaus vedėjas Linas Vingelis (antras iš dešinės) dalyvauja Valstybinių mokslo institutų direktorių konferencijos renginyje

Todėl finansų skyrimas mokslui keliais kanalais, kada yra valstybės užsakymai, taikomoji mokslinė veikla, prioritetinių kryptių plėtra, arba, kaip mes sakome, bazinis finansavimas, susijęs su mokslo palaikymu institucijose (pirmiausia turimi mintyje bazinį finansavimą aukštosios mokyklose, kur dėstytojui privalu atlikti mokslinius tyrimus), visa tai jau teikia galimybę save realizuoti įvairiose tyrimų kryptyse.

Tačiau noriu pabrėžti viena: Lietuvos mokslo institucijų darbuotojai turi suprasti, kad visuomenė gyvena rinkos sąlygomis ir pinigai nekrenta iš dangaus. Tai kitų žmonių, mokesčių mokėtojų, uždirbti pinigai. Jie neturėtų būti eikvojami apmokant tik už atėjimą į darbą. Kiekvienas už tai turime kažką atiduoti visuomenei. Dar yra galvojančių, kad štai užteks parašyti porą straipsnių ir pasidėti „paukštelį“. Ne, tie straipsniai turi duoti kai ką dau-

abstrakcijas, bet vis dėlto tai turi būti menas. Panašiai ir mokslinėje kūryboje: kad ir koks svarbus būtų kūrybos elementas, bet jis turi būti kokybiškas ir galų gale teikti visuomenei naudos.

Moka mažai, o reikalauja daug

Ką patartumėte tiems mokslininkams, kurie neatras savo vietos prioritetinių kryptių sraše? Kaip tiems kūrėjams nepasijusti antrarūšiais, nereikalingais?

Veiklos mokslininkams yra labai daug. Reikia pripažinti, kad mokslo žmonės per menkai dalyvauja kuriant ir tobulinant technologijas. Išslydo iš jų rankų kad ir maisto kokybės, aplinkos įvertinimo programos. Nenoriai mokslininkai atlieka rutininius darbus. Tenka apgailėstauti, kad, pavyzdžiui, Lietuvos gyvulininkystės instituto ferma nėra pavyzdinė. O ji turėtų būti tokia būti...

Jeigu valstybinio Maisto instituto nereikėjo, kaip ir kai kurių kitų, ir jie savo turėto statuso neteko, tai kas dėl to kaltas?

Ne institutai svarbiausia. Mokslininkams reikėjo būti aktyvesniems, lygiai taip pat ir mokslo kolektyvams. Buvo ir tokių nuostatų: čia ne mano kiaušelis, ne mano pupos, tais dalykais neužiimsiu ir neužiimsiu. Kiek šiandien yra sertifikuotų laboratorijų, ga-

kvalifikuotų mokslininkų, specialistų. Kur jie dabar? Išsisklaidė.

Antra vertus, liko patys aktyviausi, gal išsunkti, bet ir užgrūdinti. Nepriteklių sąlygomis, šaltose laboratorijose, dažnai savo šeimos narių ujamai, kad nieiško pelningesnės vietos, jie kantriai dirbo savo darbą, siekė aukštos mokslinės veiklos kokybės. Jiems pirmiausia ačiū už tai, kad Lietuvos mokslas dar rusena, gyvuoja ir dar randame net kuo pasididžiuoti.

Štai vasarą Vilniuje vyko tarptautinės konferencijos, kuriomis išties galime didžiuotis: Baltijos organinės sintezės (BOS 2002), 8-oji Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos, lazerių fizikos, aukštojo mokslo vadybos ir kt. Ar visa tai atsitiktinumas? Toli gražu: tai tarptautinis Lietuvos mokslinio potencialo pripažinimas. Man norėtųsi, kad tos konferencijos būtų dažnesnės, kad pas Lietuvos mokslininkus atvyktų dar daugiau kolegų, kad mūsų mokslininkai kaip lygūs su lygiais galėtų rungtis įvairiuose tarptautiniuose projektuose ir galėtų daug daugiau duoti savo šaliai ir pasauliui.

Labai ačiū, viceministre, už išdėstytą požiūrį į kai kuriuos mūsų mokslinio gyvenimo procesus ir reiškinius.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Lietuvos mokslininkų sąjungos suvažiavimo pertraukos metu Arvydas Juozaitis, Algirdas Gaižutis, Jadvyga Kerienė, Rimantas Vaitkus ir Linas Vingelis (2002 metų vasaris)

Šiame interviu skaitytojus su pažindiname su prof. Elenos Moncevičiūtės-Eringienės pasiūlymu, kuris tikriausiai nebus su tiktas vienbalsiu pritarimu. Nors ką žinai. Mokslininkė yra Vilniaus universiteto Onkologijos instituto Profilaktinės imunologijos laboratorijos profesorė konsultantė, Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos narė, šios Sąjungos jaunųjų mokslininkų reikalų koordinatorė. Profesorė parašė tris mokslines monografijas viena ir dar kitas keturias knygas su bendradarbiais bei kitų kraštų autoriais, 220 straipsnių, iškėlė vėžinio proceso formavimosi hipotezę, kuri pastaruoju metu vis labiau įsitvirtina kaip nauja vėžio kilmės evoliucinio atsparumo teorija. Ir vis dėlto šiandien kalbėsime kita tema. Tai būtų tarsi profesorės E. Moncevičiūtės-Eringienės moto *Tarnauti Lietuvos žmonėms per mokslą konkretus pasireiškimas.*

Kai prieš penkerius metus mokslo bendruomenė gražiai paminėjo Jūsų iškilią gyvenimo sukaktį, tai tarp savo kolegų, bičiulių ir bendraminčių parodėte kai kam gana neįprastą iniciatyvą: iš anksto paprašėte visų sveikintojų nepirkti Jums gėlių ir dovanų, o tuos pinigus, kuriuos šiam reikalui jie buvo sumanę skirti, kaip labdarą atiduoti vaikų namams ar beglobiams vaikams besirūpinančioms organizacijoms. Ar žmonės šią Jūsų iniciatyvą suprato, ar palaikė?

Palaikė. Tiesa, buvo ir diskusijų. Man buvo sakoma: *Tu ką? Nori kaip užsiėmę daryti? Dar pastatysi urną su užrašu „Aukos vaikams“? Atsakai, jog urnos nereikia, bet kodėl per skyrių vedėjus ir gydytojus neperėjus: kiek kas aukos, tiek bus gerai. Ir tai neturėtų reikšti išlaidų padvigubinimo, galvojant, kad dar reikės nešti ir gėlių.*

O kas dabar per tuos skyrius su skrybėle ar kepure turėtų eiti? Juk keistai atrodytu, jeigu eitų pats sukaktuvinininkas.

Kaip kur išeina. Mano jubiliejaus išvakarėse tai padarė Lietuvos onkologijos centro mokslinė sekretorė dr. Janina Didžiapetrienė ir mano laboratorijos vyr. laborantė Nijolė Petraičienė. Aš dėkinga joms už pagalbą. Ir ne tik per klinikos skyrius Polocko gatvėje perėjo, bet nuvažiavo ir į Santariškes, kur buvo įsikūręs tuometinis Lietuvos onkologijos centras. Ir iš tiesų per jubiliejaus iškilmės daug gėlių ar dovanų nebuvo. Kas norėjo, įteikė po gėlytę. Užtat 1300 litų įnešėme į SOS vaikai banko sąskaitą. Vaikai net buvo atėję į mano jubiliejaus minėjimą, dainavo, atnešė savo piešinėlių, dalyvavo ir geriant kavutę. Buvo labai miela. *SOS vaikai* vedėja paskui net per vienas laidotuves pranešė, kad šitaip ir turėtų būti daroma.

Neretai kaip laikraščio atstovai tenka dalyvauti įvairiose iškilmėse, taip pat ir sukaktuvėse, kur mūsų žymius mokslininkus sveikina ne tik kolegos, bet ir tėviškėnai, kitų mokslo institucijų, aukštųjų mokyklų vadovai ir pan. Būna nemažai sveikintojų iš kitų miestų. Nelabai įsivaizduoju, kaip Jūsų pasiūlymu būtų galima sudominti tiek daug ir tokių skirtingų įstaigų darbuotojų bei pavienių sveikintojų.

Nėra labai didelė problema: argi būtina visus sudominti? Žmogus visada gali pasirinkti: noriu – sveikinu ir pagal savo išgales perku, ką esu sumanęs. Tačiau jeigu informaciją pasiseka paskleisti, žmonės sužino, tai kodėl ta gražia proga nepadariusi humaniškos akcijos

Jubiliejų gėlės ir benamiai vaikai

vaikų labui? Pagaliau juk net ir kvietimuose galima parašyti, kad minėjimo metu bus galima aukoti gatvėje gyvenantiems vaikams. Manau, kad šią iniciatyvą turėtų ypač palaikyti Lietuvos mokslų akademija, kurios nariai dažnai mini įvairius jubiliejus, gražiai sveikinami, o po kiekvienų tokių iškilmių į namus vežasi kalnus gėlių.

Tačiau egzistuoja papročiai, tradicijos, kurių ištakos turi gilią šaknis. Labai nelengva tas šaknes pakirsti, nes toli gražu ne kiekvienas tokią iniciatyvą supras ir palaikys. Juk papratimas – tai ant ras prigimimas.

Žinoma, kiekvienai iniciatyvai diegti reikia laiko, bet žmones svarbu pratinti. Jeigu Lietuvoje nebūtų beglobių, vargstančių vaikų ir šeimų, tai mes galėtume tuos kalnus šventinių gėlių tempti į namus, merkti į vonią ir apdalyti visus kaimynus. Manau, kad šiandien reikėtų rinktis ką kita. Labai gražu, kai atnešama ir įteikiama gėlė. Bet ne kalnai gėlių, įprasminančių besaikiškumą.

Rugsėjo 1-ąją panašiai gėlių kalnus gauna mokytojai, paskui nežino nė kur dėti. Moksleiviai lydi mokytoją į namus, nešdami glėbius gėlių. Gal ir gražus vaizdelis, bet ar logiškas? Man tai asocijuojasi su puikia Alos Pugačiovos atliekama Raimundo Paulo daina apie milijoną ryškiai raudonų rožių. Buvo mėgstamiausias tarybinės laudies šlageris imperijos griuvimo išvakarėse.

Labai teisingas pastebėjimas, nes ypač mokyklos ir turėtų būti tokios iniciatyvos puoselėtojos. Juk kas geriau už mokytojus žino, kokie vaikai nelanko mokyklos, nesimoko. Jeigu informacija, kurią turiu, teisinga, tai Lietuvoje 20 tūkst. mokyklinio am-

nepatogu sėdėti salėje: vieni gauna daug puokščių, o kiti – nė vieno žiedelio.

Tikriausiai sutiksute, jog dovanojamos gėlės – tai ir tam tikras savęs parodymas prakilniai visuomenei, savo ambicijų patenkinimas. Ar Jūsų pasiūlymas neatima iš šių žmonių ir šio tokio savęs sureikšminimo galimybės? Mielai Professore, išsigysite daug priešų.

Manau, jog save parodyti galima ir nebūtinai per jubiliejus ir dovanomis. Savo darbu geriausia save pateikti.

Gal profesorei nepatinka gėlės? Atsakykite ir tiems skaitytojams, kurie gali Jus įtarti esant abejingą gėlėms.

Aš labai mėgstu gėles. Jas auginu ir mano kabinete jų yra, bet man gailla skintų gėlių, mirštančių. Juk taip jos tiesiog sunaikinamos. Tarp kitko net apie mane rašantieji man priskiria pomėgį auginti gėles.

Ši gėlių dovanojimo manija, net tam tikras dovanotųjų lenktyniavimas, kuris prabangesnę puokštę padovanos, veda ir prie tam tikros užsieninių gėlių invazijos į Lietuvą. Jau retai pamatysi dovanojant lauko gėlių puokštę, bet dažnai dovanojamas egzotiškos Olandijos, Izraelio ir kitų kraštų gėlės negirdėtai pavadinimais, imantriausios puokštės.

Prof. Elenos Moncevičiūtės-Eringienės 75-mečiui bendradarbiai ir kolegos pasitenkino įteikdami keturias gėlių puokštes. Šalia profesorės – buvę jos mokiniai dr. Birutė Kazbarienė ir dr. Dainius Characiejus

nizacijos *Gelbėkit vaikus/ Save the Children Lithuania* sąskaitą Nr. 3700208 Vilniaus banke.

Akivaizdus smukimas nuo 1300 iki 300 litų. Ar tai reiškia, kad tautiečių dosnumas per penkerius metus labai sumenko? Gal tai įrodymas, kad Jūsų iniciatyvos mokslo bendruomenė nepalaiko?

Matote, šis mano jubiliejus vyko pusiau šeimyniškoje aplinkoje, mūsų klinikoje. Ir tai pavyko surinkti 300 litų – argi blogai? Prieš 5 metus man skirtos iškilmės buvo surengtos Lietuvos onkologijos centro didžiojoje salėje, vyko iškilmingas posėdis, dalyvavo daug mokslo pasaulyje žinomų asmenų, taigi viskas buvo daroma gerokai didesniu mastu.

Žodžiu, atlikau savo pareigą, pasielgiau pagal savo įsitikinimus – padėti vargstantiems vaikams.

Tai sietina su Jūsų religiniais, o gal moraliniais įsitikinimais?

Prieš daug metų baigusi gimnaziją dirbau pradžios mokykloje mokytoja. Man keista, kai mokytojai skundžiasi, kad vaikai neklauso. Man buvo 18 metų ir mano moksleiviai noriai mokėsi, išėjo į žmones, nors reikėjo vienam padėti mokyti istorijos, kitam – matematikos, trečiam blogai sekėsi rašinius rašyti. Viena iš mano mokinių yra Kretingos švietimo skyriaus inspektorė, kitas – Palangos švietimo skyriaus vedėjas. Jau vėliau, būdama dukros Vaivos VI klasės tėvų komiteto pirmininke, buvau paėmusi mokyti vieną atsilikusį vaiką, tikrai radome bendrą kalbą – berniukui pradėjo sektis mokslas.

Jūs, Professore, tais laikais neturėjote didžiųjų konkurentų – televizoriaus ir kompiuterio. Dabartiniam mokytojui į mokyklą tenka eiti kaip į mūšio lauką. Beje, vis dėlto mokytojos darbu savo gyvenimo neskyrėte. Kodėl?

Apsisprendžiau, kad turiu būti gydytoja. Beje, žurnale *Moteris* prieš daug metų esu rašiusi, kad išėjusi į pensiją dirbsiu su atsilikusiais vaikais. Mane visados jaudino ir jaudina gatvės vaikai. Pamačiusi apiplyšusį ar išmaldos prašantį visada prieinu ir pradėdau jį klausinėti: kur jis gyvena, kas jo tėvai, sušelpiu pinigais ar maistu (jei jo turiu su savim). Visada pradėdau aiškinti vaikui, kaip svarbu mokytis, jeigu nori gyvenime ko nors pasiekti. Gal geriau nusivesčiau į kavinę pavalgyti. Žinoma, yra elgetaujančių ir ne iš reikalo.

Jeigu turėčiau daug pinigų, statyčiau mokyklą.

Tačiau šiandien, ko gero, ne mokyklų trūkumas yra svarbiausia, bet tai, kad neįstengiama tų vaikų surinkti ir kažko-

kiu būdu atvesti į mokyklą.

Vaikams iš gatvės, ko gero, turėtų būti atskira mokykla. Juk jie nepritampa. Tiesa, Lietuvoje jau yra keli vaikų globos centrai, bet to maža. Jeigu bent visi minintys savo jubiliejus prisidėtų sprendžiant šią beglobių ir mokyklos nelankančių vaikų problemą, tai reikalai greičiau pajudėtų. Kad ir po 100–200 Lt minint kiekvieną sukaktį būtų surinkta, jau būtų didelis dalykas.

Nėra sunkiau, kaip laužyti įsisenėjusias tradicijas, ipročius.

Praeis 10–15 metų ir mano siūlomas praktiškas požiūris turėtų įsitvirtinti. Tačiau daug pastangų reikės, kol pavyks žmonėms įskiepyti supratimą, kaip svarbu rūpintis vaikais. Atrodytų, kad visi supranta, jog iš nesimokančių vaikų sunku sulaukti gerų vertybės piliečių. Kas tais vaikais pasirūpins, jeigu ne mes, visuomenės nariai?

Ar viską padaro vaikų globos organizacijos? Gal jų atstovams vertėtų ateiti kad ir į mokslo bei kitų kūrybinių organizacijų renginius, vieną kitą taktišką žodį pasakius, priminus gal reikalai pajudėtų.

Būtų gerai, bet gal jiems mažiau patogu – nekviestiems, neprašytiems svečiams. Mes patys turėtume susiprasti. Man teko būti Čikagoje dvejuose laidotuves. Ten žmonės pasirašo į knygą, kurioje nurodo, kiek kuris paaukoja arba tik pasirašo.

Aukojo mirusiojo šeimai?

Ne, aukojo labdaros tikslais, nes laidojo pasiturinčius asmenis. Prisimenu, laidojant kunigą buvo vienas, bet labai gražus vainikas. Beje, ir Lietuvoje kunigai stengiasi priminti, kad nereikia karštų skandinti gėlėse, o geriau tas lėšas aukoti vaikams. Tikrai įsivaizduoju, kad su mirusiuoju atsišveikinant pakaktų vieno vainiko. Būtų labai gražu, jeigu būtų knyga, kiek kuris asmuo aukojo vaikų labui arba kuriai nors kitai labdarai. Galime ir kitaip sugalvoti, bet svarbu ne tiek forma, o esmė. Kapą apipilti gėlėmis – labai negeras įsigalėjęs paprotys. Ne paslaptis, kad kapų vagys dalį tų gėlių išneša, vėl pardavinėja. Žmonės priversti nukirpti gėlių kotus ir pan. Kol aukojimo vaikams nuostata nėra įsitvirtinusi visuomenėje, gal gražiau būtų, kad apie tai pagalvotų mirusiojo artimieji. Įdomu, ką šia tema mano *Mokslo Lietuvos* skaitytojai.

Ačiū, Professore, už pareikštas mintis, Jūsų nuostatos aiškios. Tikėsimės, kad Jūsų iniciatyva neliks be atgarsio mūsų mąstančioje visuomenėje.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Dr. Algirdas Končius savo tėvo prof. Igno Končiaus knygos *Mano eitis kelias* pristatymo renginyje įteikia lietuviškų lauko gėlių puokštę Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorei Birutei Kulnytei

žiaus vaikų nelanko mokyklos. Dieve mano! Juos reikia apauti, apmokyti, su tėvais dirbti didelį darbą, kad tie vaikai ateitų į mokyklą. Antraip į ką jie išaugs, kuo bus gyvenime? Papildys kalėjimus, žmogui bus vis pavojingiau išėiti į gatvę.

Steigiasi įvairios vaikų globos ir šalpos organizacijos, turbūt nereikėtų nuvertinti ir jų darbo.

Taip, steigiasi, bet valstybė ne itin daug toms organizacijoms padeda. Užsienio fondai ir labdaros organizacijos padeda, bet viso to per mažai.

O įvairios meno kūrėjų organizacijos? Vien Lietuvos dailininkų sąjungoje 1300 narių. Menininkai taip pat mėgsta dovanoti ir gauti gėlių.

Daug naudingiau būtų, jeigu jubiliejų gėlėms skirtas lėšas pavyktų skirti mokykloms nelankančių vaikų labui. Kartais dėl atlikėjų „rūšiavimo“

lies tai būtų tiesa. Tačiau manau, kad Lietuvos gėlių augintojų verslą naikina ne mano siūlomas saikingumo siekis, o besaikis importinio imantrumo vaikymasis. Šalia to kartoju: aš ne prieš, kad šventėje būtų gėlių, ir man pačiai malonu gauti vieną kitą gėlę. Bet ne gėlių kalnus. Gražus sveikinimo žodis, iš širdies einantis palinkėjimas – to visiškai pakanka. Yra buvę atvejų, kai mano sveikintojai įteikdavo vokelį su auka vaikams, aš jį paduodavau savo laborantei, kuri įregistrudavo gautą sumą. Kartu su laborante tuos pinigus nunešėme į banką, pervedėme į SOS vaikai organizacijos sąskaitą Nr. 4700634 kom. banke *Aura* bankas. Su laborante dviese tą darėme, kad niekam nekiltų abejonių dėl tų pinigų naudojimo. Kai šiemet minėjau savo 75-metį, jau tik 300 paaukotų litų pervedėme vaikams į orga-

Pradžia Nr. 12

Apie vasarą vykusias didžiojo *Lietuvių kalbos žodyno XX* tomo sutiktuves ir viso *Žodyno* rengimo pabaigtuves, kalbininko Antano Salio šimtmečiui skirtą leksikografijos ir leksikologijos konferenciją bei kitus renginius pasakojama šiame rašinyje.

Žodyninkams ne visada sekasi skaičiuoti

Kartais gali atrodyti, kad žodynas tarsi gyva būtybė gyvena pagal savo vidinius dėsnius ir ne visada linkęs skaitytis net su savo kūrėjais. Bent jau įvairių šalių ir tautų leksikografams, kurie ryždavosi rašyti savo gimtosios kalbos žodyną, regis, niekada taip ir nepavykdavo nuspėti, kur reikės sustoti, kokio dydžio bus tas jų veikalas. Kazimieras Būga, pirmasis lietuvių kalbininkas, užsimojęs parašyti lietuvių kalbos žodyną, buvo pramatęs, jog tą žodyną sudarys 4–6 tūkst. puslapių. Vadinasi, 4–6 tomai. Tokios apimties žodyno imtis galėjo ir vienas žmogus. Dr. Jonas Paulauskas priminė, kaip apsirikdavo darbų apimties neapskaičiavę ir kiti žodyninkai.

Antai Kazimiero Būgos darbą

Jau šviečia pastatytas kalbos rūmas (2)

Žodyninkai Lietuvos Respublikos Prezidento rūmų Baltojoje salėje

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, Žodyno vyriausiasis redaktorius dr. Vytautas Vaitkevičius ir poetas Marcelijus Martinaitis

tęsęs Juozas Balčikonis jau padarė reikšmingą pataisą savo pirmtako K. Būgos apmatuose: žodyno busią apie 10 tomų.

Jonas Kruopas, kurio pavardę kaip tekstų autoriaus ir tarp *Lietuvių kalbos žodyno* redakcinės kolegijos narių randame nuo trečiojo *Žodyno* tomo (1956 m., o nuo šeštojo tomo – 1962 m. – jis jau atsakingasis redaktorius), buvo tikras, kad *Žodyno* negali būti daugiau kaip 15 tomų.

Tačiau išėjo 20 tomų, nors 60 metų ir prie visų *Lietuvių kalbos žodyno* tomų dirbęs dr. Jonas Paulauskas ir sako: tik 20 tomų. Savo šiam teiginiui pagrįsti žodyninkas ėmėsi eksperimento. Paėmė *Žodyno* T. 2 penkis lankus ir sudėjo visus papildymus, kurie tikėtų: naujus žodžius ir jų naujas reikšmes. Ir štai kas paaiškėjo: 5 lankai išsiplėtė iki 7 lankų. Tolesnis skaičiavimas paprastas: 1 tūkst. *Žodyno* lankų juos papildžius padidėtų iki 1,4 tūkst. lankų, vadinasi, prisidėtų dar 4 *Žodyno* tomai. Pasak žodyninko, dar daug lietuviškų žodžių nesurinkta iš įvairių knygų, daug yra ir parapijų, kurių tarminė medžiaga taip ir liko nepanaudota svarbiausiam mūsų tautos veikalui.

Apsirinka skaičiuodami ne tik lietuvių leksikografai.

vo ir mūsų žodyninkas J. Paulauskas. Jis prisimena, kad ukrainiečių kalbininkai, jau turėję daug profesinio darbo patirties, buvo pasišovę leisti 8 tomus. Neužteko vietos, turėjo išplėsti iki 11 tomų. Šio baigiamojo tomo pristatymą ir kartu viso to *Žodyno* pabaigtuvių šventę Kijeve prisiminė prof. Anatolijus Nepokupnas, ukrainiečių kalbininkas ir poetas. Vykto senokai, bet A. Nepokupnui į atmintį įstrigo jų kalbos instituto direktoriaus, išgirdusio, kad *Lietuvių kalbos žodyną* sudarys 20 tomų, reakcija. *Tai kaip čia dabar iš-eina? Kuo mažesnė tauta, tuo didesnis žodynas?* – iš prezidiumo į salę

puikiai kalbantis lietuviškai) nuoširdžiai džiaugėsi puikiais rūmais, kuriuos pasistatė Lietuvių kalbos institutas ir kuriuose buvo pradėtas *Lietuvių kalbos žodyno* pabaigtuvėms skirtų renginių ciklas. *Nežinau, ar šie rūmai buvo pašventinti kunigo, tačiau gerai ir tai, kad mes juos galime pašventinti žodžiu ir savo mintimis. Esu laimingas, kad galiu juos pašventinti ir savo gimtąja kalba – ukrainietiška*, – kalbėjo prof. A. Nepokupnas.

Ten, kur šilas reiškia viržį

Jau rašėme, jog šimtmečio projekto – tiek užtruko išleisti *Lietuvių kalbos žodyno* 20 tomų – pabaigtuvės buvo surengtos kartu su kalbininko Antano Salio 100-osioms gimimo metinėms skirtą mokslinę konferenciją *Leksikografijos ir leksikologijos problemos*. Pagerbdamas iš Žemaitijos kilusį A. Salį A. Nepokup-

nas padarė labai įdomų pranešimą *Latvių atlasas, lietuvių žodynas ir (prūsiškas?) kuršiškas „viržio“ pavadinimas*. Kaip tuojau įsitikinsime, Žemaitijai čia tenka itin svarbi vieta.

Pasak ukrainiečių tyrinėtojo, mokslinę lyginamosios kalbotyros intrigą dar 1851 m. užmezgė vokiečių kalbininkas Ferdinandas Nesselmannas (Georg Heinrich Ferdinand Nesselmann, 1811–1881), Karaliaučiuje išspausdinęs *Lietuvių kalbos žodyną*. Jame teigė, jog žodis *šilas* ties Klaipėda reiškia smulkialapį, rausvažiedį augalą *viržį*, *šiloją* (*Calluna vulgaris*), o *šilynas* – *viržyną*. Kai kurie botanikos žinovai šitai vėliau siejo su vokiečių kalbos įtaka, mat *die Heide* gali reikšti ir *neužstatytą teritoriją*, *dykynę*, *apaugusią viržiais*, ir augalą *viržį*. Buvo atkreiptas dėmesys ir į latvių *sils*: vakarinėje Latvijos dalyje jis reiškia *viržį* (kaip ir žemaičių krašte *šilas*). Rytinėje Latvijos dalyje vartojamas literatūrinis žodis *virsis*, kurio reikšmė sutampa su lietuviško *viržio* sąvoka.

Pasirodo, Pskovo srities šiaurės vakarų dalyje sąvoka *бор* (*miškas*) turi ir kitą reikšmę – sutampa su *вепецк*, t. y. *viržio* sąvoka. Apie tai galima spręsti iš prof. Boriso Larino surinktų duomenų, kurie atspindi ir jo sudarytame *Pskovo tarnių žodyne* (*Словарь Псковских говоров*).

Taigi tas pats modelis veikė vokiečių, slavų, kaip regime, latvių bei

Pizos universiteto Baltistikos katedros vedėjas prof. Pietro U. Dinis skaito pranešimą apie Florencijos bibliotekoje saugomą K. Sirvydo Trikalbį žodyną

prabilo gal net kiek susierzinęs direktorius.

Pats to nenuvokdamas jis pakartojo lietuvių poeto Vytauto Mačernio pasakytus žodžius – apie mažą tautą su dideliu žodynu. Tiesa, kontekstas visai kitas ir kone tie patys žodžiai iš skirtingų lūpų reiškė toli gražu ne tą patį.

Prof. A. Nepokupnas tą istoriją prisiminė norėdamas pabrėžti, kad maža Lietuva lieka tam tikru pavyzdžiu 40 milijonų gyventojų Ukrainai – ir ne vien žodynų srityje. Mūsų tautos bičiulis (ar bereikia priminti, kad

Prof. Aleksas Girdenis ir dr. Vytautas Vitkauskas rengiasi skaityti pranešimus

lietuvių kalbose. Kalbininkams ne-
kyla abejonių, kad baltiškas fitoni-
mas liet. *viršis*, lat. *virsis* atspindi gi-
lius indoeuropiečių – slavų, graikų,
keltų, baltų – kalbų ryšius. Sudėtin-
giau yra su fitonimu *sils* ir *šilas*.

Kokią išvadą daro ši fitonimą iš
lyginamosios kalbotyros pozicijų
nagrinėjantis prof. A. Nepokupnas?
Kuršių ir žemaičių *sils/šilas* pavadi-
nimaiviržio prasme yra kuronizmas,
t. y. kuršiškos kilmės. Teoriniu as-
pektu tai yra labai svarbi rytų baltų
kalbinė forma, nes, pasak prof.
A. Nepokupno, gali padėti nustatyti
priešistorines rytų ir vakarų baltų
ribas. Kuršas ir Žemaitija reiškiasi
kaip vientisa kuršių kalbos substra-
tu paremta teritorija, kur dar išliko
žodžių ir formų, iš kurių galima re-
konstruoti ir prūsų kalbos formas.

Lietuvių *šilas*, latvių *sils* ir prūsų
sylo – giminingi žodžiai, reškiantys
mišką. Deja, neišliko prūsų kalbos
fitonimas – *Calluna vulgaris*. Prof.
A. Nepokupnas spėja, jog ir prūsų
kalboje šis žodis pirmiausia turėjo
reikšti viržių augimvietę, viržyną. Pa-
lyginkime vok. *Heide* ar angl. *heath*,
t. y. *dykyne, apaugusią viržiais*.

Kodėl šie dalykai lyginamajai kal-
botyrai reikšmingi? Kuršiško arealo
(latvių *sils* ir lietuvių *šilas* viržio prasme)
išryškimas gali padėti ne tik
aiškinti prūsų geografinio termino
sylo ar jo vedinių etimologiją. Kur-
šiškas kalbinis paveldas, kurį išsau-
gojo žemaičiai, gali padėti nustatyti
ribą tarp rytų ir vakarų baltų. Taigi tam
tikrą tyrimų raktą gali duoti Žemai-
tija, jos kalbinė medžiaga. Visa tai
baltistiką, pasak A. Nepokupno, ga-
lėtų išskirti į naują Europos lyginamo-
sios kalbotyros lygmenį.

Ant pirmtakų pečių

Lietuvių kalbos žodyno leidybos
pabaigtuvėms ir Antano Salio 100-
mečiui skirtajai konferencijai inte-
lektinę dovaną parengė taip pat ir
svečias iš Italijos, Pizos universiteto
Baltistikos katedros vedėjas Pietras
Umbertas Dinis (Pietro Umberto
Dini). Jis skaitė pranešimą apie Flo-
rencijoje, Nacionalinėje centrinėje
bibliotekoje, saugomą Konstantino
Sirvydo *Trikalbį žodyną* (*Dictiona-
rium trium lingvarum, 1677 m.*, t. y.
ketvirtą leidimo, egzempliorių).
Tai kiekvienam Lietuvos intelligen-
tui – nereikia būti nė kalbininku –
itin reikšmingas kultūrinis faktas.

Labai simboliška, kad Italijos bal-
tistas P. U. Dinis per didžiojo akade-
minio *Lietuvių kalbos žodyno* pabaig-
tųjų šventę atsigrežė į lietuvių žody-
nininkų darbų pradžią – vadinasi,
Konstantiną Sirvydą. Šis kanaunin-
kas pirmasis lietuviškam žodžiui pa-
mėgino pralaužti ledus į Europą.
Kaip jam sekėsi, aiškės ir iš prof. P. U.
Dinio pranešimo. Ką pradėjo K. Sir-
vydas, tęsė K. Būga, J. Balčikonis ir
kiti, pagaliau užbaigė dabartinės kar-
tos mūsų žodynininkai. Tačiau viso
šio šimtmečio projekto reikšmės pil-
natvę galima suvokti tik šalia jaučiant
savo didžiuosius pirmtakus. Šventės
dieną jie niekur nuo mūsų nenuto-
lo, priešingai, jie buvo kaip niekada
arti ir be jų toji šventės diena gal ne-
būtų atėjusi. Ir pirmasis toje greto-
je – ši kartą P. U. Dinio dėka – atsi-
dūrė Konstantinas Sirvydas.

Sunkus lietuviško žodžio kelias į Europą

K. Sirvydo *Trikalbio žodyno* eg-
zempliorius Florencijos bibliotekoje
priklauso vadinamajam Maliabėkia-
no (Magliabechiano) fondui, kuris
sudaro seniausiąją bibliotekos dalį.
Ponas Antonio Maliabėkis (Maglia-
bechi) Florencijoje, Toskanos sosti-

nėje, gyveno nuo 1633 iki 1714 metų
ir pagarsėjo išties kaip nepaprastas
to meto bibliofilas. Jo erudicijos kny-
gų leidybos ir senųjų raštų srityje tik-
riausiai galėtų pavydėti bet kuris da-
barties ir praeities bibliofilas. A. Ma-
liabėkis susirašinėjo su žymiaisiais
Europos knygų leidėjais ir prekei-
viais. Tvirtinama, jog šio užkietėjusio
bibliofilo namuose Florencijoje tebu-
vo tik du baldai, jeigu šiuo žodžiu tin-
ka vadinti dvi kėdės – visą kitą vietą
užėmė knygos ir rankraščiai. Vei-
kiausiai šio žmogaus dėka ir Kon-
stantino Sirvydo *Trikalbis žodynas*
kažkokiais keliais atkako į spindulin-
gąją Florenciją. Beje, atrodo, kad
netgi ne vienas, o du *Žodyno* egzem-
plioriai. Tačiau apie viską iš eilės.

Kad Florencijos bibliotekoje sau-
gomas K. Sirvydo *Žodynas*, nebuvo
jokia paslaptis, kalbininkams seniai
žinomas dalykas. Tačiau net ir, regis,
žinomus dalykus tyrinėjant neretai
aiškėja daug įdomybių. Štai kad ir ka-
talogo antroji kortelė (signatūra
21.6.28), kurioje įrašytas autorius ir
lotyniškas *Žodyno* pavadinimas bei
spausdinimo vieta: *Vilnae typ.[ografia]
Soc.[ietatis]Jesu, 1677 in 8*. Toliau įra-
šyta itališkai: *è latino e pollacco. La ter-
za lingua non so qual sia* (yra lotynų ir
lenkų kalbų. Trečioji kalba nežinoma,
kokia galėtų būti). Vėliau kita ranka
pieštuku mėginta sakinį ištaisyti šitai-
p: *latino, pollacco. La terza è ----* (lo-
tynų, lenkų. Trečioji ----, t. y. keturi
brūkšneliai).

Kaip matyti, žmogus, įtraukda-
mas K. Sirvydo *Žodyną* į katalogą,
niekaip nesumojo, kokio galėjo būti
ta trečioji kalba. Truputį nuostabą
keliantis dalykas, nes juk aiškiai *Žo-
dyno* tituliniam lape užrašyta *Vilnae
typ.*, vadinasi, išspausdinta Vilniaus
spaustuvėje. Tačiau italui biblioteki-
ninkui susieti Vilnių ir lietuvių kalbą
tuo metu dar niekaip nepavyko.

Yra kataloge ir trečioji kortelė
(signatūra 3.A.8), su itališku užrašu:
*La prima parmi (žodis išbrauktas, bet
atstatytas) la pollacca, la 2^a. la latina,
la 3^a. nol so, se pur non è la ungherese*
(pirmoji kalba yra lenkų, antroji – lo-
tynų, trečioji – nežinau, ar nėra veng-
rų). Pagaliau vėlesni taisytojai sukū-
rė sakinį, kurio pabaiga mums yra
svarbiausia: ... *la 3^a. è la lituana* [ar-

Kunigas Vaclovas Aliulis MIC, dr. Vytautas Vitkauskas, prof. Aldona Paulauskienė,
prof. Pietro U. Dinis ir poetas Marcelijus Martinaitis klausosi
Prezidento Valdo Adamkaus sveikinimo žodžio

ba: *lituaina*]. Taigi trečioji kalba pa-
galiau įvardyta – lietuvių.

Šis mums nežinomų florenciečių
bibliotekininkų sąmyšis, išvydus pa-
rašytą lietuvišką žodį, prof. Pietru U.
Diniui priminė epizodą, kuris buvo
nutikęs garsiajam rusų kalbininkui ir
Maskvos universitete XIX a. antro-
je pusėje studijavusių lietuvių stu-
dentų bičiuliui prof. Filipui Fortuna-
tovui. Jis XIX a. Maskvos Sinodo bib-
liotekoje atsitiktinai aptiko Konstan-
tino Sirvydo *Trikalbį žodyną*, kuris ka-
taloge buvo įrašytas kaip lotynų, len-

kų ir ... olandų kal-
bų žodynas.

Tai štai koks bu-
vo tas lietuvių kalbos
kelias į kultūringąją
Europą: mūsų kalba
galėjo būti palaikyta
vengrų, olandų ar
dar kokia kita kalba,
nes pati savaime il-
gus šimtmečius dar
nieko nesakė net ir
su knyga dirbusiems
žmonėms.

A. Maliabėkio laiškai tebelaukia tyrinėtojų

Dvi K. Sirvydo
Žodyno signatūros
Florencijos bibliote-
koje leidžia prof. P.
U. Diniui daryti išva-
dą, jog bibliotekoje
būta dviejų šio *Žody-
no* egzempliorių.
Deja, vienas egzem-
pliorius dingęs, ir
užsisakęs pagal sig-
natūrą 3.A.8 skaitytojas gauna atsaka-
mą *alluvionato* (it. *alluvione* „tva-
nas“). XVII a. Toskaną, o ypač Flo-
renciją buvo užliejęs didelis potvynis
ir jo metu žuvo daug knygų, o su-
žalotos knygos ir šiuo metu Nacio-

Terminologą dr. Joną Klimavičių ir žodynininką, sirvydininką dr. Kazį Pakalką
sveikina kolegos

nos universiteto buvo oficialiai
kreiptasi į Florencijos bibliotekos
direktore su prašymu K. Sirvydo
Žodyną naujai įrišti. Atsakymas bu-
vo teigiamas ir jau po mėnesio *Žo-
dynas* buvo naujai ir profesionaliai
įrištas, kartu išsaugotas ir senasis
įrišimas. Dabar *Žodynas*, pasak P. U.
Dinio, skaitytojų noriai vartomas,
juo domimasi.

Veikalo būklę prof. P. U. Dinis
vertina kaip gana gerą. Tiesa, ma-
tyti parazitų išgraužtos skylės pir-
muosiuose puslapiuose, yra ir ne-
dideli degimo pėdsakai. Titulinio
puslapio dešinėje pusėje išpaustas
Medičių Paladinų bibliotekos ant-
spaudas.

Kokie keliai į Florenciją atvedė
lietuvių autoriaus *Trikalbį žodyną*?
P. U. Dinis mano, kad labiausiai įti-
kėtina, jog Florencijos bibliofilas
A. Maliabėkis, kurį patį amžininkai
vadino „gyvąja knyga“, galėjo
K. Sirvydo *Trikalbį žodyną* gauti iš
Šiaurės Europos. Bent jau knygos
žinovai pastebi šio regiono knygriš-
ių darbo pėdsakus išlikusiame *Žo-
dyno* egzemplioriuje. Italų baltisto
nuomone, atsakymą ateityje gali
duoti A. Maliabėkio gausi kores-
pondencija, kuri dar ne visa išleis-
ta. Dalis jo laiškų buvo išspausdin-
ta Florencijoje 1745 m., kiti – tik
pastaraisiais dešimtmečiais. Ne-
skelbtieji laiškai tebesaugomi Flo-
rencijos bibliotekoje, taip pat ir ra-

šyti 1660–1710 metais. Visai galimas
dalykas, kad būtent tuose laiškuo-
se slypi ir mus dominančios paslap-
tys apie K. Sirvydo *Trikalbio žodyno*
kelius į Florenciją.

Darbas, turintis amžinybės matmenį

Išskirtinį dėmesį *Lietuvių kalbos
žodyno* pabaigtuvėms parodė šalies
aukščiausios valdžios institucijos –
Lietuvos Respublikos Prezidentū-
ra ir Prezidentas Valdas Adamkus,
Ministrų Tarybos Pirmininkas Al-
girdas Brazauskas ir Lietuvos Res-
publikos Seimas. Ko gero, dar nie-
kada šalies kalbininkai, žodyninin-
kai, lituanistai, gal ir apskritai moks-
lo žmonės nesijautė šitaip pagerbti,
o lietuviškas žodis – šitaip paky-
lėtas ir išaukštintas.

Didįjį *Žodyną*, kurį tauta kūrė vi-
są XX amžių, Lietuvos Respublikos
Prezidentas Valdas Adamkus įverti-
no kaip vieną reikšmingiausių tautos
kultūros įvykių – greta Kristijono Do-
nelaičio *Metų*, greta *Aušros* ir *Varpo*,
greta lietuviškos spaudos atgavimo.
*Tai darbas, turintis amžinybės matme-
nį. Jis vienija ir verčia mus peržengti siau-
rą kasdienio rūpinimosi savimi akiratį*, –
kalbėjo Prezidentas V. Adamkus, pa-
brėždamas, jog *Didysis žodynas turi už-
imti deramą vietą ne tik mūsų kultūros
istorijoje, bet ir dabartyje. Tautos tradici-
jų tauta ir naujovių paieška viena kitai ne-
prieštarauja. Bet kokio pažanga, pasiekta
gimtosios kalbos, gimtosios kultūros są-
skaita, bus laikina, netikra, apgaulinga.
Todėl pažangios technologijos ir nauji in-
formaciniai laimėjimai turi tarnauti mū-
sų kalbai, mūsų kultūrai*. Prezidentas
skatino kuo greičiau rengti internetinę
didžiojo *Žodyno* versiją ir imtis ki-
to ne mažiau svarbaus rūpesčio – ša-
lyje naudojamų interneto paslaugų
lietuvinimo.

Tautą reikia kurti ir burti kalba, –
teigė kalbininkas Antanas Salys,
keliais talpiaisiais žodžiais išreiškęs
egzistencinę lietuvių kalbos reikš-
mę tautai. Šioje talpioje kalbinin-
ko pateiktoje formulėje kalbai su-
teikta kuriančiosios jėgos prasmė
ir galia, atsispindi ir ilgametė isto-
rinė patirtis, nes lietuvių sąmonėje
šios dvi sąvokos – tauta ir kal-
ba – susilydžiusios ir vientisą ir ne-
suardomą junginį.

Lietuvių tautai taip ir nebuvo
lemta išsaugoti savo epą, kuris, ga-
limas dalykas, amžiams bėgant su-
skilo ir išsibarstė, o tas skeveldras,
nelyginant rasos lašus ryto saulėje,
dar galima atsekti liaudies dai-
nose, o gal ir pasakose. Lietuviams
tokį pamatinį arba likiminį tekstą,
prof. Viktorijos Daujotytės žo-
džiais tariant, pakeitė kalba. Gal iš-
ties kalba mūsų tautai atstojo ir epo
netektį, tapo tuo kultūros tekstu,
kuris peržengė savo ribas, o svar-
biausiais, lemtingais istoriniais mo-
mentais įgydavo ir visuotinio reikš-
mės, kai rūpestis dėl tautos ir
kalbos likimo buvo suvokiamas
kaip to paties reikalo dvi neatsie-
jamos dalys.

Tikriausiai ir visą XX šimtmetį
galėtume pavadinti žūtūbūtinį grum-
tynių dėl lietuvių kalbos, vadinasi, ir
dėl lietuvių tautos išlikimo amžiumi.
Tas amžius pagimdė lietuviško žodžio
kankinius ir karžygius, bet svarbiau-
sia, kad davė daugybę tegu ir bevar-
džių kalbos darbo bičių, su meile ir
savo pastangų vertės suvokimu ne-
šusių žodžių medų į tautos avilį. *Žo-
dynas* visiems yra atpildas už jų dar-
bą, o išėjusiems – ir paminklas, kuris
neleis užmaršties dulkeis nusėsti
ant jų vardų.

Ar vaiko lūpomis vis dar tebekalba tiesa (5)

Pradžia 2001 m. Nr. 16, 17,
2002 m. Nr. 13

Mokslo Lietuvos svečias prof. VINCAS AURYLA, Jungtinių Tautų Vaikų fondo (UNICEF) Lietuvos nacionalinio komiteto vicepirmininkas, Tarptautinės vaikų knygos tarybos Lietuvos skyriaus valdybos narys, toliau dalijasi įspūdžiais iš JT Generalinės Asamblėjos Specialiosios sesijos vaikų klausimais ir Pasaulio vaikų forumo.

Korporacijos atsakingos už šalies padėtį

Jeigu ginklu negalima išspręsti socialinių problemų, tai ar galima išspręsti terorizmo problemą?

Manau, kad terorizmas kyla dėl daugelio veiksnių. JT Generalinės Asamblėjos Veiksmų planas netiesiogiai terorizmą traktuoja kaip socialinių padarinių, netolygios valstybių plėtros pasekmę. Izraelio atstovas kalbėjo, matyt, suvokdamas, kad jeigu kai kurios valstybės neatsisakys vaikų apjuosti granatomis ir siūsti žudyti kitos šalies žmonių, tai neįmanoma bus nieko pasiekti. Blogis, kurį tapatiname su terorizmu, gali išnykti, išsirti ne savitarpio grasinimų, keršto, žiaurios jėgos demonstravimo aplinkoje, o gėrio terpėje. Mažinant skirtumus ir įtampas tarp šalių, protingai ir be diskriminacijos naudojant išteklius, viso pasaulio vaikai augtų saugesnėje aplinkoje, fiziškai stiprūs, dvasiškai budrūs, socialiai kompetentingi, subręstų emocionaliai ramūs dėl savo rytojaus. Žinoma, čia esama ir idealistiškos, bet kartu ir toli siekiančios politikos. Iš tiesų juk nėra kitos išeities. Prisiminkime Platoną. Jis tvirtino, kad jei nebėra kitos išeities, tai reikia kreiptis į vaikus ir paklausti, ką jie intuityviai sako.

Todėl JT būstinėje knibždėte knibždėjo vaikų, kurie visi kalbėjo prieš skurdą, rasinę nelygybę, prieš ligas, apleistą mokyklą, smurtą ir kitus dalykus. JT pašauktos šias problemas spręsti, yra pasaulio ateities kelrodis. Ar pavyks, sunku pasakyti, tačiau valstybės dar kartą pasiryžę pasinaudoti šia istorine proga ir per artimiausią dešimtmetį esmingai keisti pasaulį vaikams ir su vaikais.

Siūloma mažinti ginklų gamybą ir pardavimą, o juk šios sritys kaip tik labiausiai ir padeda didinti valstybių darbo jėgos užimtumą ir BVP.

Kam padeda, o ką ir skurdina. Matyt, reikia rasti pusiausvyrą, neperžengti proto ribos. Noriu atkreipti dėmesį į dar vieną išteklių mobilizavimo šaltinį. Siūlyčiau įsigilinti į 57 punkto reikalavimus: *Turėdami galvoje, kad korporacijos privalo laikytis nacionalinių įstatymų, sieksime bendros socialinės atsakomybės, kad tai prisidėtų prie socialinės plėtros tikslų ir, be kita ko, vaikų gerovės.* Kitaip tariant, JT ragina, kad privatus sektorius įvertintų savo veiklos strategijų ir praktikos poveikį vaikams, bendra valstybės, privataus sektoriaus ir korporacijų atsakomybė atsivėlgiant į nacionalinius įstatymus įgyvendinant Veiksmų planą padėtų mažinti socialinius kraštutumus. Socialinė verslo, korporacijų misija iki šiol visuomenės plačiau nesvarstoma. Apsiribojama ir pasitenkinama progine filantropija, kuri iš esmės vaikų problemų išspręsti negali.

Humanizmas turi remtis į materialius pamatus

Ir vis dėlto nelabai aišku, iš kur reikės tų lėšų, net 2 proc. BVP, imti? Ligi šiol tokios lėšos buvo įmanomos tik šalies ginkluotoms pajėgoms, t. y. „ėjimui į NATO“.

Teks iš naujo balansuoti ir rasti lėšų. JT aiškiai formuluoja mintį, kad nuskurdusiose šalyse tarpsta neramumai, siautėja ligos, didėja desperacija. Dėl to 8 punkte pabrėžiama, kad šios deklaracijos ir Veiksmų plano įgyvendinimui reikia ne tik atnaujintos politikos, bet ir papildomų išteklių mobilizavimo ir persikirstymo nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu, *atsižvelgiant į vaikų ypatingų poreikių primygtinumą ir svarbą.* Šio Veiksmų plano įgyvendinimo rūpesčiai prasideda šeimose, driekiasi per savivaldybes, atsiduria vyriausybėje ir pagaliau patenka į JT akiratį. Reikia ne priešokiais dirbti, ne vaizduoti, kad dirbama, o nuolatos veikti, kad būtų įgyvendintos teisės, kurios fiksuotos Vaiko teisių konvencijoje. Šitai kalbėjo Šri Lankos prezidentė.

Prieš 11 metų pasaulio vadovų priimti sprendimai nebuvo paremti finansiniais ištekliais. Šių metų specialiojoje sesijoje šalia humanistinių idėjų jau aiškiai išstartas ir ekonomistų žodis – humanizmas turi materialų pamatą. Šios problemos dabar sprendžiamos ne tik vietiniu, bet ir nacionaliniu, ir tarptautiniu mastu. Globalizacijos procese tokie sprendimai būtini.

Ar tai reiškia, kad humanizmas suvokiamas neatsietai nuo materialių gyvenimo sąlygų? Taigi mūsų epochos humanizmas darosi pragmatiškesnis, nesibodintis kalbėti ekonomikos ir finansų kalba?

Ko gero, teisingai pastebėta. JT Veiksmų plane gana plačiai išdėstyta, kas vaikus gali padaryti tikraisiais šalies piliečiais, tikraisiais žmonėmis. Parodyti svarbiausi veiksniai ir vienas svarbiausių – kokybiškas išsilavinimas, kuris padėtų vaikams tinkamai įsitraukti į socialinį gyvenimą, darbinę veiklą. Vaikai – ne problema, o ištekliai – ne išlaidos, o ateities pajamos. Todėl jie turi sėdėti atitinkamose mokyklose ir rengtis gyvenimui. Pasaulyje neturi būti vaikų, nesėdinčių mokyklos suolo.

Praktiniai veiksniai turi gerinti žmonių gyvenimą

O darbas, užimtumas? Ar didelė nauda iš išsilavinimo, jeigu žmogus negaus darbo ir negalės įgytų žinių panaudoti?

Socialinių sąlygų sudarymas ir apėpia visus šiuos veiksniai, kurie subalansuoti Veiksmų plane. Daug dėmesio skiriama švietimo sistemai, kuri dabar kritikuojama, kadangi paremta daugiausia formaliuoju žmogaus proto ugdymu. Norima, kad švietimo sistema būtų orientuota į visuomenę ir žmogui duotų galimybę užsidirbti.

Generalinės Asamblėjos Jungtinių Tautų vėliavų fone Lietuvos delegacija: iš kairės – Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Gražina Imbrasienė, Nepaprastasis ir įgaliojasis Lietuvos ambasadorius Jungtinėse Tautose Gediminas Šerkšnys, delegacijos vadovė socialinės apsaugos ir darbo ministrė Vilija Blinkevičiūtė, Seimo narė Giedrė Purvaneckienė ir prof. Vincas Auryla

Esama siekio mokslą padaryti praktiškesnį, kad būtų protingai naudojami pasaulio ištekliai. Jie senka. Praktinis veiksnys turi pagerinti žmonių gyvenimą. Žmogiškieji, finansiniai, jurispudenciniai, valstybiniai veiksniai susimezga į vieną mazgą. Iškeliamos formalus ir neformalus švietimo, jo pertvarkymo idėjos. Visiems vaikams turi būti sudarytos bent apytikriai vienodos galimybės siekti išsilavinimo. Mokymasis, mokslo siekis, matyt, neturės pasisekimo JT Veiksmų plano kontekste, jeigu šalių išteklių nepavyks bent pamažu investuoti į jaunosios kartos išsilavinimo kokybę – dvasinę ir materialinę. Mokslas visiems turi būti įperkamas.

Šalies ir pasaulio pilietis

Lietuvos švietimo sistema, taip pat ir žiniasklaida, net visuomenės nuomonė vaikų, jaunimo neorientuoja savo būsimos veiklos, darbo sieti su gimtąja šaliimi. Didesnė dalis studentijos savo ateitį sieja tik su darbu užsienyje, turtingais Vakarais. Ar JT Veiksmų plane į tai nebuvo atkreiptas dėmesys?

Šią problemą reikia spręsti kuriant nacionalinį veiksmų planą – tai labai svarbus dalykas. Globaliame JT Veiksmų plane akcentuoti nacionaliniai ir tarptautiniai santykiai. Pabrė-

žiama, kad per švietimą vaikas turi suprasti, jog jis auga savo tautoje, kuri vadovaujasi tam tikrais moraliniais ir materialiniais principais. Štai dabar vykdoma akcija Afganistane, kur JT skyrė milžiniškas lėšas, bet ir jų pasirodė maža, todėl visame pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje, daromos rinkliavos Afganistano vaikams remti. Toje šalyje šiuo metu nesimoko 1,6 mln. vaikų. Jie neperima savo tautos humanistinių tradicijų, pasaulio civilizacijos pagrindų. Jie nerengiami tinkamai orientuoti ir veikti savo gimtajame krašte ir pasaulyje.

Puiki bazė būsimiems teroristams rengti.

Tai ir baisiausia. Pagaliau stinga mokytojų ir programų. JT rekomenduoja dvejopo pagrindo programas: vaikas turi būti ugdomas kaip savo šalies pilietis, o globaliu mastu – ir kaip pasaulio pilietis. Jeigu vaikas nepažins pasaulio problemų, mokykla tų dalykų jam neišaiškins, tai turėsime lygiai tą pačią padėtį, kurią ir dabar turime. Nežengsime žingsnio pirmyn, nes tobuliausi sviediniai ar bombos nepakeis žmonių mąstymo. Pakeisti gali tik švietimas, kultūra ir ekonominis pagrindas.

Taigi grįžome tarsi prie gana trivialių išvadų, kurios, galimas dalykas, yra esminės. Be švietimo, ugdymo, la-

Wall Street'e: iš kairės – prof. Vincas Auryla, Vilija Blinkevičiūtė, Audronė Mikalaukaitė, Giedrė Purvaneckienė ir Gražina Imbrasienė

vinimo neapsieisime – tai kiekvienos valstybės ateities kūrimo pagrindas. Šitai atsispindi ir JT Veiksmų plane artimiausiam dešimtmečiui.

Tačiau jeigu švietimas yra izoliuotas nuo tautos gyvenimo, epochos tendencijų, jis tampa daiktu savyje ir neturi globalios vertės.

Nacionalinio ir globalinio veiksmingumo?

Būtent. Tada mokykla dirba sau, o savo tautą ir valstybę palikęs žmogus neretai bastosi po pasaulį ir sukelia daugybę problemų – sau ir kitoms šalims arba ima spjautyti į savo šulinį, iš kurio ilgai gerė gairių vandeni, ir troškulį malšina surogatais.

Kad gimtinė būtų savaiminė vertybė

Bet kaip visa tai suderinti su pasauline kultūra, jos turtais ir natūraliu ypač jauno žmogaus noru išvysti kitas šalis, jas pažinti? Juk negalima atmesti ir natūralaus smalsumo, kuris šaukia į keliones, tolimus kraštus. Šią savybę turi net mūsų – žemdirbių tautos ainiai, o ką bekalbėti apie senas keliautojų tautas ir jų palikuonis? Juk Jūs ne prieš tai, kad žmogus plėstų savo horizontą ir pirmiausia kultūrinį? Kaip pasiekti, kad svetimos šalys viliotų, o Tėvynė trauktų ir niekada neleistų nutolti?

Labai aktualu kultūrą perimančiam vaikui: jeigu jis perima tautos kultūrą, dvasią, tai nesvarbu, kur, kokioje šalyje jis būtų, vadovausis savo humaniškaisiais principais, nepateks į teroristų ar kitų piktadarių pinkles. Lietuvių egzodas savo vaikams pirmiausia įdiegė tautos dvasines, moralines, etikos ir net etiketo vertybes, pagarbą bet kuriam žmogui, tautai, pasaulio civilizacijai. Reikia stebėtis, kaip egzodo pokariniai vaikai svetimos šalyje išaugo tėvynės nepamirštančiais žmonėmis.

Svarbu, kad nuo mažumės žmogus suvoktų, kur yra gėris ir blogis, kur yra skiriamoji riba.

Štai ir prieiname prie tų svarbiausių etinių sąvokų, kurios ir yra kiekvienos tautos egzistavimo pagrindas. Gėris ir blogis labai gerai suvokiamas kiekvienoje tautoje. Musulmonų tautos gražiai apibrėžia gėrio sąvoką. Kitas dalykas, kad skurdas, vargas, nelygybė, nežinojimas, tamsumas, aklumas leidžia vežėti aistras, kurių jaunas žmogus nemoka valdyti, nes jam tai neįdiegta šeimos ir mokyklos. Iš to ir atsiranda vandališkas jaunimo siautėjimas, nepagarba įstatymui, gimtajam lizdui, žilam plaukui, paliegiusiam žmogui.

Dėl to JT ir kviečia nacionalinį ir globalųjį vaikų pasaulį kurti kartu su vaikais, per dialogą su vaikais. O tai reiškia, kad per vaikus turime jausti ateities dvelksmą. Kitas dalykas, kad bendraudami su suaugusiu vaikais vis dėlto pradės geriau suprasti suaugusius, kuriuos dažnai ignoruoja kaip savo absoliučius priešininkus. Iš čia kyla ir labai sudėtingos pedagogikos problemos: reikia naujai spręsti kylančius klausimus, padiktuotus naujų pasaulio raidos tendencijų, kuriose šmėscioja ir brutalumas, smurtas. Ar neribota laisvė pedagogikoje duoda gerų rezultatų? Reikia ieškoti kitokių suaugusiojo ir vaiko santykių. Šiandien vaiko ir net pedagogo santykiai neretai yra šurkštūs, be atjautos, susipriešinę. Vaiko ir policininko, vaiko ir tardytojo santykiai – argi jie kartais nėra žiaurūs?

Paauglio nesutarimas su tėvais šeimoje pirmiausia kyla iš vaiko nepasitenkinimo visuomene, kurioje jis

GERA ŽINIA

Per Mokslo Lietuvą, išgirdusią ir supratusią mūsų siekį tapti aukštąja neuniversitetine techninio profilio mokykla su nuoseklių asocijuotų studijų galimybe universitetuose, noriu pasidžiaugti, kad šalyje atsirado tikrai valstybiškai mąstančių integralaus humanizmo politikų, mokslininkų, vadovų, švietimo elito atstovų, parėmusių kitokio modelio kolegijų atsiradimą Lietuvoje. Vilniuje, Olandų g. 16, 80-osios aukštesniosios technikos mokyklos bazėje nuo naujų mokslo metų savo veiklą pradeda Vilniaus technikos kolegija. Už ryžtingus sprendimus bei paramą, kad atsirastų tokia mokykla, norėčiau nuoširdžiai padėkoti gerb. Premjerui A. Brazauskui, ministrui A. Monkevičiui, viceministrui R. Vaitkui, akad. V. Statulevičiui, prof. E. K. Zavadskui, prof. A. Gaižučiui, prof. R. Ginevičiui, prof. R. Bansevičiui, prof. A. V. Valiuliui, dr. L. Vingeliui, dr. A. Juozaičiui, dr. A. Vapšui, dr. J. R. Puodžiui, prof. R. Paviloniui, VGTU ir KTU rektoratams, prof. V. Kaminskui, prof. M. Barkauskaitei, prof. V. Ostaševičiui, dr. A. Ramonui, dr. D. Kuoliui, G. Zemlickui, B. Šakniui, LR švietimo ir mokslo ministerijai, savo kolegoms pedagoginių bendrijų nariams, studentams.

Su nuoširdžiausia pagarba,
VATM direktorius Algimantas Piliponis

gyvena. Plinta narkomanija, kitos ligos. Nacionaliniuose veiksmų planuose reikės spręsti daugybę netikėtų, civilizacijų pažertų problemų. Per pedagogiką, šeimos auklėjimą, per valstybės ugdomąją politiką pirmiausia turi būti skatinama sveika tautos gyvenimo dvasia mums, vaikams ir suaugusiems, sakanti, kad turime pamaldžiai gerbti gamtą, jos gyvybę, saugoti ir tausoti savo aplinką ir gamtos išteklius mūsų sveikatos ir gerovės labui. Iš gamtos adonacijos kyla kitos būsimos žmogaus dorovinės paskatos. Antra: svarbu suteikti kokybišką išsilavinimą (čia gerokos kritikos susilaukė dabartinė švietimo sistema dėl reikalavimų gerinti visus kokybiško švietimo aspektus, kad vaikai ir jaunimas pasiektų pripažįstamų ir svarių rezultatų, ypač išmokyti skaityti, skaičiuoti ir įgytų esminių gyvenimo įgūdžių (8–19 p)).

Bet juk kiekviena šalis turi savo švietimo sistemą. Tad nejaugi visų šalių švietimo sistemos buvo nagrinėjamos JT sesijoje?

Kritikuotos ypač tos švietimo sistemos, kurios nerengia vaiko gyvenimui ir neskatina jo užsidirbti sau duonos.

Išskirtinis dėmesys regionams

Ar nemėginta išskirti teigiamų švietimo sistemų, įdiegtų atskirose šalyse, pavyzdžių?

Sudėtingiems vaikų klausimams spręsti veikė trys diskusiniai apskritieji stalai. Pirmajam stalui vadovavo Mongolijos ministras pirmininkas ir Rumunijos prezidentas. Čia buvo gvildinta vaikų būklė pokomunistinėse šalyse. Antrojo stalo vadovai – Suomijos ir

Meksikos prezidentai. Trečiasis stalas buvo skirtas Azijos ir Afrikos žemynams. Pirmininkavo Nepalo ministras pirmininkas ir Zambijos prezidentas. Su apskritųjų stalų diskusijų rezultatais ir sprendimais plenarinio posėdžio dalyvius supažindino jų pirmininkai. Paaikšėjo, kad nors pasaulis margas kaip genys, bet visur problemos panašios kaip juodi krankliai, tik akcentai pamarginti kitokiomis plunksnomis.

Net ir aukštos civilizacijos šalis kamuojama rūpesčiai, kaip sutramdyti informacinių technologijų, įskaitant internetą, naudojimą vaikų prekybai, mažųjų prostitucijai, pornografijos, sekso turizmui, pedofilijai, kitoms smurto ir prievartos formoms platinėti. Reikalaujama, kad visame pasaulyje vaikai būtų patikimai apsaugoti nuo žalingų ir smurtinių svetainių, kompiuterių programų ir žaidimų. Mokyklose būtina suvaržyti tabako ir alkoholio vartojimą, užkirsti kelią narkotikų ir psichotropinių medžiagų platinimui, imtis neatidėliotųjų ir būtinų veiksmų iš pagrindų naikinant žalingų įpročių priežastis. Pasirodo, kad visame pasaulyje būtina stiprinti mokytojų statusą, morale, apmokymą, profesionalumą, įskaitant ankstyvosios vaikystės pedagogus, užtikrinant atitinkamą atlygį už jų darbą ir galimybes bei iniciatyvas jų plėtrai (21 p.). Kaip matote, aukščiausio rango valstybių vadovai ne tik dalyvavo sesijoje, bet ir vadovavo jos darbui, priiminėjo sprendimus.

Gal iš tikro pasaulis priėjo dramatišką ribą?

Tai rodo problemos svarbą, nes visame pasaulyje net išsivysčiusiose šalyse vaikų problema aktuali įvairiais požiūriais. Dėl to ir valstybių prezidentai, norėdami savo šalims gero, dalį savo laiko aukoja vaikams.

Ar pasaulis susikalba? Ar vienodus kriterijus taiko?

Kriterijai yra bendri ir specifiniai. Todėl JT Veiksmų plane ir numatyti pirmiausia globalūs klausimai, bendri visoms valstybėms (pvz., švietimo problema). Globaliu požiūriu ieškoma šių problemų bendro vardiklio, o atskirose šalyse – jų praktinio sprendimo. Kaip matome, yra bendros problemos, bendri vardikliai, telieka jas spręsti kiekvienai šaliai pagal savo galimybes.

O kaip iš šalies vertinama Lietuva?

Galima prisiminti, kaip mūsų mokyklose praėjusių metų gimtosios kalbos, o šiemet matematikos egzaminas tapo moksleivių bauba. Tai buvo ne mokslo žinių patikrinimas, o lyg laisvalaikio kryžiažodžio sprendimas: išspręsti ar ne. Kita vertus, tai susiję su moksleivių ir šeimos dvasiniais sukrėtimais, ateitimi. Mūsų mokyklose pageidautina mokslo įvairovės, tinkamų formalus ir neformalus švietimo proporcijų, nėra galimybių įvairnesnei vaikų saviraiškai pagal savo pirmąją patirtį, gebėjimus, įgyti amato, verslo pradmenų ar pan. Žodžiu, mūsų švietimo sistema nėra lanksti, nors dar nebaigta reformuoti, bet jau stabarėja.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Akademinės visuomenės atsakomybė mūsų laikais

Prof. dr. Richard R. Ernst

Nobelio premijos chemijos srities laureatas (1991)

Fizinės chemijos laboratorija, ETH, Cuirichas, Šveicarija

Pradžia Nr. 14

Baigiame spausdinti Nobelio premijos chemijos srities laureato Richardo R. Ernsto pranešimą, kuriame keliamas akademinės visuomenės vietos ir atsakomybės dabartiniame pasaulyje klausimas.

Mes tikrai gyvename pasaulyje, stokojančiame idealistinio supratimo. Tad pagaliau atsigręžkime į akademines institucijas.

Pagrindinės akademinės institucijų pareigos, be abejo, yra mokymas ir moksliniai tyrimai. Tyrimai mums patinka, o mokydami užsidirbame pragyvenimui. Jūs žinote, kad kiekvienas yra tyrinėtojas, ir, kaip yra išaiškines Lainus Polingas (Linus Pauling), gyvenimo smalsumo patenkimas yra vienas didžiausių laimės šaltinių!

Mokslas tikrai gali būti labai įdomus. Novatoriai ne visada buvo susiję su universitetais ar kitomis akademinėmis institucijomis. Iš pradžių jie buvo griežtai kontroliuojami bažnyčios. Paskui jie rado turtingesniųjų valdovų paramą, kurie savo dvare turėdavo keletą mokslininkų. Vėliau daug mokslininkų kilo iš turtingų šeimų ir jiems nereikėjo paramos iš šalies. Tik po 1600-ųjų metų garsių mokslininkų atsiranda universitetuose, o XIX ir ypač XX šimtmečiuose taip pat ir pramonėje. Bet paskutiniame dešimtmetyje ši prabanga dingo ir pramonė trumparegiškai koncentruojasi tariamai naudingesnei veiklai. Pareiga vykdyti tyrimus nuo dabar gula vien ant universitetų pečių, kuriems reikia tinkamos paramos.

Quo vadis homo? Quo vadis terra?

Kas gali imtis ilgalaikio vadovavimo? Tai, ką atsakysiu, Jūs inote. Prieš tai norėčiau užsiminti apie kitą dabartinį polinkį – beveik visuotiną akademinę institucijų autonomijos siekį. Paprastai tvirtinama, kad originalus kūrybiškas tyrimas gali būti atliktas tik esant visiškai laisvei. Posakis *retai randa tai, kas svarbiausia, to iš anksto ieškodamas* (Joshua Lederberg) reiškia, kad niekada nerandi to, ką politikai tau nurodo rasti.

Universitetų autonomija yra populiari Azijos šalyse ir ypač Europoje, kur, pavyzdžiui, Austrijoje, autonomija apibrėžiama šitaip: *Universitetų autonomija reiškia, kad jie nėra valdomi biurokratiškais nurodymais, bet turi tvarkytis patys laikydamiesi valstybės įstatymų*. Parengtas naujas Šveicarijos konstitucijos universitetų skirsnis apima ir autonomiją. Tarpautinė universitetų asociacija paskelbė pareiškimą apie akademinę laisvę, universitetų autonomiją ir visuomeninę atsakomybę.

Nėra netikėta, kad JAV universitetų autonomija palyginti didelė, didesnė yra tik Airijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Kanadoje. Amerikos mokslininkai mažiausiai nori, kad vyriausybė kontroliuotų! Tačiau nerimaujama, kad finansavimas iš šalies gali labai varžyti autonomiją.

Bet Laisvė ir Autonomija reiškia laisvę daryti tai, kas turi būti padaryta. *Laisvė reiškia atsakomybę. Būtent dėl to daugelis žmonių jos bijo*, – taip yra pasakęs Džordžas Bernardas Šou (George Bernhard Shaw).

Turime pripažinti, kad yra du pasauliai: mokslo ir visas kitas, besinaudojantis mokslu, vis labiau spaudžiamas tokių technologijos pasiekimų, kurių jis niekada nepasiekė. Kartais atrodo, jog skrendame naktį, vedami kelių ryškių nepasiekiamų žvaigždžių, tačiau neturėdami aiškaus tikslo ir nusišleisdami neišvengiamai sudušime.

Jeigu ne akademinės visuomenės, tai kieno pareiga neleisti atsitikti tokiai nelaimei? Ir tikrai, be tyrimų ir mokymo, mes turime ir trečią atsakomybės visuomenei priedermę. Ją sudaro:

- pramonės ir kitų darbų profesionalų ugdymo tąsa,
- kiekvieno mokymasis visą gyvenimą,
- parūpinti protinę ir etišką kursą pasaulio ateičiai.

Išivaizduoju mūsų sistemą tarsi važiuojantį autobusą. Visuomenė yra politikų smaginami keleiviai. Pramonė yra tarsi varantysis ratas, kuris iš visų jėgų stumia mašiną pirmyn nepriklausomai nuo krypties. Tačiau yra dar ir vairo ratas. Jo imtis kviečiama akademinė visuomenė.

Tyrinėtojai turėtų išmokyti dirbti dviem lygiais: pagrindinių tyrimų, kuriais siekiama atskleisti giliausias vidines gamtos paslaptis skverbiantis kaip įmanoma giliau, ir visuomenės bei globalių problemų lygiu, kur imamasi neatidėliotųjų žmonių problemų. *Dirbk vietos mastu, bet galvok globaliai* – toks turėtų būti mūsų moto.

Iš esmės mokslininkai turi daug ko pasiūlyti visuomenės problemoms spręsti. Jų požiūris remiasi nevaržomu sąžiningumu, savikritika ir, kiek tai įmanoma, „objektyvumu“.

Bet ar mes tikrai sugebame? Ar mes vis dar esame elitas, sugebantis vesti visuomenę? Žymiu mastu mes tapome nepaprastai sumaniais superamatinkiniais, tačiau praradusiais išmintį ir įžvalgą, kad įsivaizduotume pasaulio raidos kursą.

Tokia padėtis labai gerai apibūdinta Frenko H. T. Rodo (Frank H. T. Rhodes) knygoje *Ateities kūrėjas: Mokslai pasidarys galingi, bet vis labiau nesuprantami ne mokslininkams. Visuomenės mokslai, pakėrti mikroanalizės ir virsmo kiekybiniais mokslais, darosi vis mažiau reikšmingi socialinėms problemoms ir visuomenės elgsenai. Humanitariniai mokslai, apimti skaldymosi, kitiškumo ieškojimo ir ne-reality, apleido išinančius už jų ribų didžiuosius bendrus žmonių reikalus*. Kartais man atrodo, kad mokslininkai dirba giliose šachtose, kur visiškai neprasisverbia saulės šviesa.

Ką mes galime daryti? Mes žinome, jog *nesuprantantis nieko daugiau, išskyrus chemiją, nesupranta ir chemijos* (Georg Christoph Lichtenberg), kad *tam, kad būtų inžinieriumi, nepakanka būti vien inžinieriumi* (Jose Ortega y Gasset). Mes esame šaukiami lauzyti barjerus!

Privalome sulaužyti barjerus:

- tarp mokslo šakų;
- tarp gamtos ir humanitarinių mokslų;
- tarp mokslo ir visuomenės;
- tarp mokslo ir pramonės.

Universitetai ir kitos akademinės institucijos turi tapti centrais, kurie telktų tarpdalykinėms diskusijoms, plečiančioms visų akademinės visuomenės narių akiratį, kad jie vėl taptų „žmonėmis“. Pavyzdžiui, aukštojo technikos mokykloje (ETH) Cuiriche tokia gyvų diskusijų vieta, pavadinta *Collegium Helveticum*, buvo paversta sena observatorija. Ten lauzyti barjerų susitinka labai skirtingų fakultetų ir sričių atstovai.

Nukelta į 19 p.

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO INŽINERIJOS INSTITUTAS

skelbia priėmimą į mechanikos inžinerijos mokslo krypties, žemės ūkio inžinerijos, žemės ūkio technikos šakos doktorantūrą – viena vieta dieninėse studijose, viena vieta neakivaizdinėse studijose.

Norintieji dalyvauti konkurse per mėnesį nuo paskelbimo pateikia tokius dokumentus:

- prašymą direktoriaus vardu, nurodant Instituto skyrių;
- gyvenimo aprašymą;
- magistro kvalifikacinio laipsnio (aukštojo mokslo) diplomo ir jų priedų kopijas;
- dviejų mokslininkų rekomendacijas;
- mokslo darbų sąrašą ir jų atspaudus, o jeigu tokių darbų nėra, mokslinį referatą;
- darbuotojo įskaitos lapą;
- sveikatos pažymėjimą;
- socialinio draudimo pažymėjimą.

Informacija teikiama Institute (Instituto g. 20, Raudondvaris, LT-4320 Kauno r.) arba tel.: (8-37) 44 95 56, (8-37) 54 93 66.

Direktorius V. Kučinskas

ATVIROS LIETUVOS FONDAS

Cambridge Overseas Trust
Open Society Fund-Lithuania
OSI CHEVENING CAMBRIDGE SCHOLARSHIPS
IN THE SOCIAL SCIENCES AND THE HUMANITIES
for Lithuania
October 2003

In collaboration with the Open Society Institute and the United Kingdom's Foreign and Commonwealth Office, the Cambridge Overseas Trust offers up to two scholarships annually to enable students of outstanding academic merit from Lithuania to pursue a one-year taught postgraduate course of study in the Social Sciences and the Humanities at the University of Cambridge.

Citizens of Lithuania, resident or normally domiciled in Lithuania, aged between 20-35 years, who have obtained, not more than two years ago, a first degree with high grades from a recognized university are eligible to apply. Scholars should not already have spent a full academic year or more studying in a university outside Central and Eastern Europe, the former Soviet Union or Mongolia. The scholarships, tenable for one academic year, will cover the University Composition Fee at the overseas rate, approved College fees, a maintenance allowance sufficient for a single student and a return economic airfare.

Successful applicants will need to have proved their proficiency in the English language (IELTS test, minimum score Band 7.0). All applicants for a one-year taught postgraduate course in Economics, Finance or Economics and Development will be required to provide the results of a Graduate Record Examinations (GRE) General Test.

All applicants must complete a Preliminary Application Form which can be obtained from the Open Society Fund-Lithuania (contact person: Saulė Miliarienė, Didžioji str. 5, LT-2006 Vilnius, e-mail: saule@osf.lt or from their website: <http://www.osf.lt>).

Completed Preliminary Forms must be returned to the Cambridge Overseas Trust, PO Box 252, Cambridge CB2 1TZ, England BY 21 SEPTEMBER 2002.

Bibliofilai, racionalumas ir intuicija (4)

Pradžia Nr. 11

Savo mokslinė ir gyvenimiška patirtimi su *Mokslo Lietuvos skaitytojais* dalijasi Sankt Peterburgo miškų technikos akademijos Kulturologijos, sociologijos ir politologijos katedros vedėjas, žymus bibliofilijos teoretikas, autografų rinkėjas prof. VILIS PETRICKIS (Vili Petricki). Be to, mūsų pašneko vas yra Rusijos mokslų akademijos Peterburgo mokslininkų namų Knygos ir grafikos sekcijos pirmininkas, kitaip sakant, Peterburgo miesto vyriausiasis bibliofilas.

Svarbu žengti pirmą žingsnį

Jau daug metų Lietuvoje siekiama įkurti Knygos muziejų, bet vis atsiranda svarbesnių reikalų, būtinesnių muziejų. Knygos muziejus, girdi, palauks, ne pirmos skubos dalykas. Ką Jūs, žmogus, visą gyvenimą dirbant su knyga, tyrinėjantis knygas, apie tai galėtumėte pasakyti?

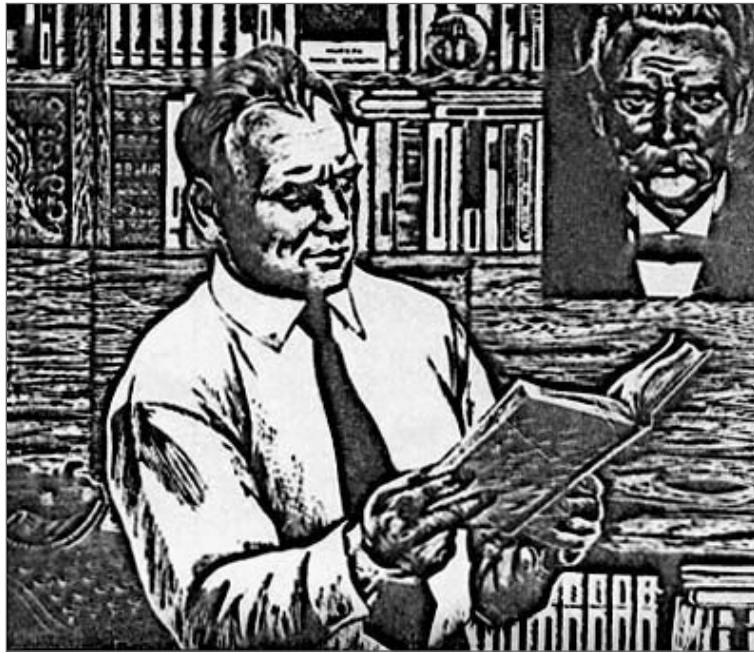
Sankt Peterburge man tenka organizuoti įvairias konferencijas, kuriose nagrinėjame aktualias bibliofilijos teorijos problemas. Kartais iškyla ir sudėtingesnių klausimų, pvz., kaip steigti nacionalinei kultūrai reikšmingus vienokus ar kitokius darinius. Tokiu atveju, norėdami sutvirtinti savo konferencijos reikšmę, tuo klausimu priimame rekomendacijas, kurias išsiuntinėjame į pačias įvairiausias instancijas, pradedant nuo esančių Peterburge ir baigiant Rusijos Federacijos kultūros ministerija. Tad jeigu mūsų tarptautinė bibliofilų konferencija Lietuvoje tokias rekomendacijas dėl Lietuvos knygos muziejaus būtinumo apsvaistytų ir priimtų, tai būtų reikšmingas žingsnis. Labai svarbu, kad apie Knygos muziejaus būtinumą būtų ne tik kalbama bibliofilų renginyje, bet tos mintys bei pasiūlymai būtų fiksuoti, apibendrinti ir pasiekti visas svarbiausias Lietuvos institucijas. Bibliofilų, bibliotekininkų, knygos specialistų nuomonė šiuo atveju yra labai reikšminga, kadangi be jų pastangų tokio muziejaus nepavyks sukurti. Ir nereikia laukti, kada šitam reikalui atsiras pinigų. Jų niekada neatsiras, nes visada kas nors bus svarbiau už knygą ar muziejų. Reikia užsikabinti, padaryti pradžią. Ne nuo milijono litų reikia pradėti, o nuo 100 tūkst. ar net mažiau, o toliau reikalai pajudės.

Juk panašiai buvo kuriamas ir Rusijos valstybinės bibliotekos Knygos muziejus. Iš pradžių buvo atidaryta nedidelė paroda, paskui buvo išplėsta į dvi, tris, vėliau penkias sales. O dabar šiam Knygos muziejui skirtas didžiulis pastatas, kuriame eksponuojama ir moderni poligrafinė technika, ir staklės, kurios buvo spausdinamos pirmosios knygos, ir ranka perrašytos knygos.

Todėl, kartoju, reikia pradėti nuo mažo ir eiti prie vis didesnių darbų. O mano minėtos rekomendacijos tuo ir svarbios, kad tai būtų dokumentai, kurie patvirtintų Knygos muziejaus svarbą lietuvių nacionalinei ir pasaulinei kultūrai.

zistavimo ir plėtros principų. Jeigu nėra tolerancijos – nėra ir kultūros.

Otolerancija moksle? Gal ten, kur vyksta idėjų kova, nelabai daug vietos lieka tolerancijai? Visa, kas nauja ir pažangu, toli gražu ne iškart išvirtina moksle. Juk ne paslaptis, kad kai kurios net ir labai žymios asme-

Profesorius Vili Petrickij. Dailininko Filipo Machonino lino graviūra

Be tolerancijos nėra kultūros

Gal per daug nenukrypsime nuo bibliofilams rūpimų dalykų, jeigu paprasysiu Jus pakalbėti apie tolerantiškumą. Laikraštis *Mokslo Lietuva* savo credo pasirinko tolerantiškumą ir pakantumą įvairioms nuomonėms, nes mokslo žmonių pasaulyje, mums atrodė, tai pati vaisingiausia pozicija. Tačiau realus gyvenimas mums dažnai rodo ką kita. Už teisę į toleranciją, pasirodo, kartais tenka kautis, kaip ir už teisę į kūrybinę laisvę. Apškritai kuo mums svarbus tolerantiškumas?

Aš šitai pabrėždavau ir viso mūsų pokalbio metu. Juk kas yra tolerantiškumas? Tai siekis vienas kitą suprasti ir gerbti. Kad ir kokia svetima man būtų kito žmogaus nuomonė, įsitikinimai, aš noriu jį suprasti ir gerbti. Štai ir visa tolerantiškumo paslaptis. Visiškai nesvarbu, kokie tie įsitikinimai – religiniai, etiniai, šeimyniniai ar kultūriniai – kiekvienas žmogus turi teisę į bet kokius įsitikinimus. Nei visuomenė, nei joks visuomenės narys neturi teisės kontroliuoti mano, lygiai kaip ir bet kurio kito asmens įsitikinimų. Žinoma, jeigu tie įsitikinimai visuomenei nedaro žalos.

Suprantu, ką Jūs norite pasakyti ir labai pritariu išsakyti mintims. Tačiau norėčiau, kad šias bendražmogiškas nuostatas Jūs paremtumėte savo gilia bibliofilo patirtimi bei šios veiklos srities ideologija.

Bibliofilijos ideologija ir patirtis šiuo atveju niekuo nesiskiria nuo bendražmogiškosios patirties, nes bibliofilija – tai dalis žmonijos kultūros. O tolerantiškumas yra vienas iš kultūros eg-

nybės – tą patvirtina mums mokslo istorijos pavyzdžiai – savo mokslą labai glaudžiai susiedavo su savo pačių asmeniu.

Tolerantiškumas moksle – tai pagarba naujai nuomonei. Jeigu fizikai XX a. po ilgų diskusijų galų gale nebūtų pritarę Alberto Einšteino teorijoms, tai ligi šiol tikriausiai remtumės Niutono klasikinės fizikos dėsniais.

Ar leningradiečiams aspirantams nebuvo sunku disertacijas gintis Maskvoje, o maskviečiams – Leningrade? Ypač socialinių, humanitarinių mokslų srityse?

Tai buvo totalitarizmo epochoje, o apie kokią toleranciją ar pagarbą žmogui apskritai galima kalbėti totalitarinėje valstybėje? Tolerancija įmanoma tik laisvoje visuomenėje. Kai Josifas Stalinas sužinojo, kad žymiam mokslininkui Aleksandrui Čiževskui (1897–1964), vienam heliobiologijos kūrėjų, paskirta kažkokia tarptautinė premija, jis susierzinęs pareiškė: *O pas mus tokio mokslininko nėra*. A. Čiževskis tuo metu nušalintas nuo mokslinės veiklos sėdėjo lageryje. Nėra žmogaus – nėra ir problemos. Viskas labai paprasta. Ir kraupu.

Dabar visi Petrickiai vėl gyvena Peterburge

Atleiskite, kad iš aukštų idėjų pasaulio nukreipsiu dėmesį į Jūsų paties asmenį. Labai įdomus Jūsų vardas, taip pat ir pavardė skamba gana neįprastai – Vili Petricki. Tai angliškas vardas?

Veikiau škotiškas. Mano protėviai buvo išeiviai iš Vokietijos, antai mano senelio vardas – Gustavas Johanas. Mūsų giminės pavardė minima knygoje *Visas Peterburgas* – jos buvo leidžiamos nuo XIX amžiaus. Galimas dalykas, kad kažkurio iš mano protėvių vardas buvo Vilis – to nežinau ir niekada nesužinosiu. Mano tėvą sušaudė staliniečiai 1935 m. iškart po to, kai buvo nužudytas Sergejus Kirovas. Jis žuvo 1934 m. gruodžio 1 dieną, o mano tėvas buvo suimtas ir vienas pirmųjų sušaudytas, kai prasidėjo raudonasis teroras. Mano motiną, mane ir jaunėlį brolių išsiuntė į Rybinsko miestą ant Volgos krantų.

Mano vaikystė buvo labai sunki, ne ką lengvesnė ir jaunystė. Visą gyvenimą siekiu, kad būtų atkurtas teisingumas mano šeimos ir mano paties atžvilgiu. Ir pasiekiu: galėjau studijuoti, tapti specialistu, asmenybe. Pagaliau visą šei-

mą man pavyko sugrąžinti atgal į Peterburgą, t. y. į mūsų gimtąjį miestą. Dabar visi Petrickiai vėl gyvena Peterburge, aš taip pat šiame mieste jaučiuosi laimingas. Taigi teisingumas nugalėjo.

Kaip atsitiko, kad Jūsų tėvas buvo įpainiotas į S. Kirovo bylą? Argi S. Kirovo nužudymas nebuvo J. Stalino gudragalviška ir pragariška klasta, siekiant nuo savo kelio nušluoti politinius konkurentus?

Mano tėvas buvo karo jūrininkas ir vienas iš Šiaurės karinio jūrų laivyno įkūrėjų. Svarbiausia to laivyno bazė buvo Murmanske. Dalis laivų iš Leningrado kanalu buvo išvesta iki Murmansko, toje vadinamojoje ypatingos paskirties ekspedicijoje Nr. 2 dalyvavo ir mano tėvas. Perdislokuotą laivyną priėmė pats J. Stalinas, K. Vorosilovas ir S. Kirovas. Sprendžiant iš visko, tai buvo idėja S. Kirovo, siekusio sustiprinti šiaurės vakarų ir šiaurės prieglas prie Tarybų Sąjungos. Šios ekspedicijos idėja, matyt, ir buvo susijusi su tais karo vadais, kurie labai nedaug laiko praėjus ir buvo represuoti. Tarp nukentėjusiųjų atsidūrė ir mano tėvas.

Bet kuo jis neįtikino Stalinui?

Sunku pasakyti. Man pavyko gauti teisę susipažinti su tėvo byla. Radau

Rusų rašytojo, Sankt-Peterburgo imperatoriškosios bibliotekos bibliotekininko Nikolajaus Polituro dedikacija Sankt-Peterburgo E. Novickio cinkografijos vedėjui Petriui Končičiui (1882–1950), pagaminusiam M. Lomonosovo portretą knygai „Michailas Vasiljevičius Lomonosovas ir gyvenimas XVIII amžiuje“ (1912). Knyga iš Vilio Petrickio kolekcijos

jo skundiko pavardę. Tėko pasirašyti pasižadėjimą, kad nepasinaudosiu šiais duomenimis, norėdamas pakenkti skundikui.

Ar tai žinomas asmuo?

Žinomas. Buvo gautas skundas, kad tėvas buvo artimas Zinovjevui ir pan. Apie tai man sunku kalbėti.

Miškai atjaunino profesorių

Suprantu Jus, todėl paklausu kitko. Ar Miškų technikos akademija, kur esate profesorius, patenkina Jūsų plačius, išties universitetinio žmogaus interesus?

Turiu pasakyti, jog kartu su Peterburgo jubiliejumi mūsų Miškų technikos akademija 2003 m. pažymės savo 200 metų gyvavimo ir veiklos sukaktį. Tai seniausia Rusijos miškų aukštoji mokykla, pasižymėjusi ir puikiomis bibliofilijos tradicijomis. Pagal tradiciją šios akademijos profesoriai po mirties savo biblioteką palikdavo akademijai (tada vadinosi Miškų institutas). Ir šiuo metu akademijoje dėsto labai daug gerų, talentingų dėstytojų, kurie nepamiršta 200 metų šios aukštosios mokyklos tradicijų. Esu akademinės bendruomenės narys, be to, turime ir Humanitarinį fakultetą.

Tad ką rengia Miškų technikos akademijos Humanitarinis fakultetas?

Rengia ekologinio turizmo specialistus. Jie gauna žinių, kaip reikia saugoti įvairių vietovių retus ir vertingus augalus, moka užtikrinti ir kultūros paminklų apsaugą.

Bibliofilų konferencijos Vilniaus universitete metu buvo pasakyta, kad Jūs pamiršote savo 70-meį. Galiu užfikrinti Jus, kad tikrai tiek metų Jums neduočiau, atrodote daug jaunesnis. Mokate užkrečiamai linksmintis. Gal tai miškų, o gal Miškų technikos akademijos įtaka – sugebėjimas atjauninti savo profesorius?

Vakar konferencijoje sėdėjau šalia kolegos profesoriaus iš Lenkijos, su kuriuo esame vienmečiai. Tačiau po įtempto darbo konferencijoje kolega net nesiryžo vykti į Plungę. Tą laiką su žmona nutarė skirti dailininko Kazio Varnelio muziejaus kolekcijai.

Tvirtinote, kad šio dailininko kolekcijos Jums paliko didžiulį išpuolį?

Žinojau, kad K. Varnelis yra dailininkas, bet kad tokio didelio masto bibliofilas – man buvo siurprizas. Jo rinkiniai mane tiesiog pribloškė.

Ar tai reiškia, kad Lietuvoje panašių siurprizų gali būti ir daugiau?

Visai galimas dalykas, nes ne visi rinkėjai pelno visuomenės pripažinimą. Juk ir K. Varnelis ilgus metus tyliai dirbo kolekcijų rinkėju ir kaupėju darba. Dabar jam 85-eri, tad buvo atėjęs pats laikas pagalvoti ir apie savo kolekcijų ateitį. Kaip man pačiam teko savo kolekciją padovanoti Rusijos nacionalinei bibliotekai, taip ir dailininkas K. Varnelis sugebėjo pasirūpinti, kad jo rinkiniai būtų tinkamai saugomi ir eksponuojami. Suprantu dailininko norą, kad jo rinkiniai taptų reikšminga Lietuvos kultūros dalimi. Ir tai labai teisingas sprendimas, ko gero, pats teisingiausias, koks tik įmanomas.

Pagaliau įstabus K. Varnelio muziejaus interjeras ir visa aplinka – iki paskutinės vinies ten gerai apgalvota. Gerai parinkti baldai, jų deriniai, perėjimai iš vienos stilistinės epochos į kitą. Kad ir perėjimas iš renesanso į XX a. septintąjį dešimtmetį. Kai pamatau vykusioje vietoje pastatytą būdingą kavinkuką, tai kelia geranorišką šypseną. Tai talentingo žmogaus, meninės natūros darbas.

Bet K. Varnelio muziejuje matome ir tam tikras priešpriešas, labai nelauktus skirtingų epochų ir meninių stilių sąskambius. Lyg ir disonansas, bet iš tikrųjų visai naujas emocinis išgyvenimas, kurio kitu atveju žmogus ir nepatirtum.

Aš manau, jog tai nėra epochų ir stilių priešinimas. Kiekvienas žmogus, apskritai kiekvienas gyvas padaras sudaro ateities ir praeities vienybę. Štai mes su jumis pusvalandį šnekamės ir lygiai tiek pat priartėjome prie neišvengiamos savo būties pabaigos. Organizmą aprūpiname būtinomis maisto medžiagomis, bet kartu apnuodijame ir kenksmingais šlakais. Kas sekundę mummyse miršta dalis ląstelių, o bausiausia, kad tai neatsikuriančios galvos smegenų ląstelės. Tai natūralus egzistavimo procesas, ir čia nežvelgiu jokios prieštaros.

Jūs dabar kalbate kaip budistas. Veikiau kaip filosofas. Įsiklausykime į poeto eilutes:

Рождение – смерть,
Не думая об этом
Цветут сады... и т. т.
O toliau poetas rašo:
И спрашивают сотни лет поэты,
А нет ли тайны, нет ли чуда тут?

Iš tikro nieko čia nepadarysi: vos gimę jau žengiamė pirmą žingsnį mirties link. Nė vienas pasaulio didžiūnas šios lemties neišvengė ir neišvengs. Todėl dailininko Kazio Varnelio siekiuose aš įžvelgiu nepaprastai gilią prasmę. Jis daro viską, ką gali padaryti meninė natūra ir įžvalgumas. Giliausią pagarbą jaučiu šiai asmenybei, nes ji sugebėjo padaryti tai, apie ką aš visą gyvenimą svajoju. Deja, mano galimybės menkesnės.

Bus daugiau

LIETUVOS SODININKYSTĖS IR DARŽININKYSTĖS INSTITUTAS

skelbia konkursą mokslo darbuotojų vietoms užimti:

1. Daržininkystės skyriuje: mokslo darbuotojo (1);
2. Augalų apsaugos laboratorijoje: mokslo darbuotojo (1), jaunesniojo mokslo darbuotojo (1).

Konkurso organizavimo tvarka bei reikalavimai pretendentes skelbiami Instituto internetinėje svetainėje <http://www.lsd.i.lt>

Dokumentai priimami dvi savaites po skelbimo išspausdinimo adresu: LSDI, Kauno g. 30, Babtai, Kauno r. LT-4335.

Telefonai pasiteirauti: (8-37) 55 52 10, 55 54 76.

Direktorius

IŠ PO TADO VRUBLEVSKIO GATVĖS GRINDINIO (2)

Pradžia Nr. 14

Ši vasara Lietuvos archeologams itin karšta – tiesiogine ir perkeltine prasme. Kultūros paveldo centro, Kultūros paveldo tyrimų instituto archeologų grupė *Antiqua* archeologinius tyrimus atlieka Vilniaus Senamiestyje: Šv. Ignoto g. 9 ištyrė XVI–XVII a. 300 kv. m plotą, žvalgomojus tyrimus atliko buvusių Kūdrų g. (tarp Bokšto ir Maironio g.) XVIII a. akmeninio grindinio paviršių, netikėtai XVI a. mūrų liekanas aptiko Rūdninkų g. 3, šalia Šiuolaikinio meno centro. Istorijos instituto archeologai tyrinėja vietą ties Dysnos, Ašmenos ir Mėsinių gatvių susikirtimu (200–300 m nuo Šv. Mikalojaus bažnyčios). Radiniai rodo, kad XIV–XV a. čia būta katalikiško priemiesčio, o žydų geto kvartalai čia susiformavo ne anksčiau kaip XVIII a.

Ypatingos svarbos archeologiniai tyrimai ir archeologinės priežiūros darbai atliekami sostinėje Gedimino prospekte ir T. Vrublevskio gatvėje. Apie archeologų radinius sostinės Tado Vrublevskio gatvėje, atliekant statybos darbus, galimas tų radinių interpretacijas ir nepanaudotas galimybes samprotauja, savo mintis dėsto Pilių tyrimo centro Lietuvos pilys archeologai habil. dr. Vytautas Urbanavičius, Archeologijos skyriaus vadovas dr. Gintautas Rackevičius, objekto darbų vadovas Egidijus Ožalas, archeologas Gediminas Gendrėnas ir Centro direktorius Eduardas Kauklys. Juos kalbina Gediminas Zemlickas.

Tvirtovė turėjo užgožti valstybingumo pėdsakus

ML. Archeologai dirba ne tik sostinėje, bet ir įvairiose kitose šalies vietose. Tad ar nepristingama šios srities specialistų?

Egidijus Ožalas. Mūsų darbai priklauso nuo užsakymo. Jeigu T. Vrublevskio ar kitos gatvės teritorijoje būtų atliekami pilnutiniai tyrimai, tai dalyvautų nepalyginamai daugiau ir archeologų, taikytume visai kitus darbo metodus.

Vytautas Urbanavičius. Archeologams dažnai tenka tenkintis trūpiniais. Tačiau nepriklausomai nuo darbų tempo ir statybininkų bei už-

sakovų noro dar labiau spartinti darbus mes vis vien stengiamės tyrimus atlikti metodiškai. Juk atėję po mūsų kiti tyrinėtojai toje vietoje jau nieko neberas, nes archeologas suardo tyrimų objektą.

Žemutinės pilies ir jos prieigų teritorija įdomi ir dar viena prasme. Po 1831 m. sukilimo čia buvo įrengta tvirtovė. Maždaug 10 m pločio ir 2,5 m gylio griovys juosė visą teritoriją, išskyrus Katedrą – ji tvirtovei nepriklausė. Visi gynybinių sienų likučiai, namai buvo nugriauti ir padaryta esplanada – apšaudoma teritorija.

Po 1863 m. sukilimo ši tvirtovė tapo nebereikalinga, kėlė sanitarinį pavojų miestui, todėl griovys buvo užpil-

Žemutinės pilies teritorijoje po darbo dienos archeologai habil. dr. Vytautas Urbanavičius, dr. Gintautas Rackevičius, Egidijus Ožalas, numizmatas Eduardas Remecas ir geologas Eduardas Kauklys

tas iš miesto atvežtomis šiukšlėmis. Visas žemės paviršius buvo išlygintas, kai kur net 1–1,5 m pakeltas. Tad ir Žemutinės pilies teritorijoje dabar kasinėjama archeologinė medžiaga gali ir nepriklausyti piliai, gali būti atvežtinė iš kitų miesto vietų.

Gediminas Gendrėnas. XVIII a. pab. – XIX a. pr. pastatėliai, kurių pamatų liekanų radome tyrinėdami T. Vrublevskio g., greičiausiai ir buvo nugriauti 1831 m. statant Žemutinės pilies teritorijoje tvirtovę. Šie pamatai XIX a. pabaigoje jau buvo beveik po 1 m storio supiltų žemių sluoksniu.

Juozapo Čechavičiaus (1819–1888) nuotraukoje (*ML*, Nr. 14, 4 p.) matome, kaip XIX a. pab. Vilniuje, dabartinėje T. Vrublevskio g., buvo statomas kanalizuojamų vandenų kolektorius. Gatvė nuo XIX a. pab. iki pat mūsų dienų nedaug tepakito. Kolektorius statytas iš plytų, nuotraukoje matyti jo mūro struktūra. Ties dabartine Katedros aikšte šalia XIX a. kolektoriausėjo ir ankstyvesni, kurie buvo nutiesti tvarkant buvusią Vilnios vagą bei Vingrių upelį.

Senieji vandenų kolektoriai vis dar tarnauja miestui

V. Urbanavičius. Svarbiausias visos šios teritorijos statinys buvo Katedra. Lauryno Stuokos-Gucevičiaus suprojektuota klasicistinė Katedra stovi ant Vytauto Didžiojo po 1419 m. gaisro statytosios Katedros pamatų. Visas dabartinės Katedros perimetras ir tūris išlikęs iš Vytauto laikų, tik tuo metu ji buvo gerokai aukštesnė, stovėjo ant kalvos, iškyšulyje. L. Stuoka-Gucevičius XVIII a. pab. pastatė dvi naujas Katedros sienas. Viena siena iš abiejų pusių sujungė visas buvusias ligi tol atskiras koplyčias, o kitas pamatas ir siena turėjo laikyti kolonadas iš abiejų pusių. Katedra buvo išplėsta, tad architektas buvo priverstas pastatyti kolonadas. Reikėjo nuo Katedros nuvesti vandenį, statyti kolektorius. Dalį tų vandenų pavyko kanalizuoti.

Arčiau Katedros išliko ankstyvesnis kolektorius. Sunku pasakyti, kada buvo statytas. Reikia manyti, jog tada, kai Katedra buvo persta-

toma. Galimas dalykas, kad XVII a. pab., kai po 1610 m. gaisro perstatyta pagal baroko stilių ir kai buvo pastatyta Šv. Kazimiero koplyčia. Yra ir kita nuomonė: kolektorius galėjo būti tiesiamas L. Stuokos-Gucevičiaus laikais XVIII a. pab. Reikėjo, kad Neries vanduo būtų žemiau už kolektorių, bet čia būta visko: pasitaikydavo, kad iš Neries per kolektorių vanduo užpildavo ir Žemutinės pilies teritoriją.

Kad ir kada tas kolektorius statytas (XVIII a. pab. tikrai jau veikė), jo liekanų T. Vrublevskio g. aptinkame. Tiesa, dalis sunaikinta tiesiant naująjį kolektorių XIX a. pab. (tai matome J. Čechavičiaus nuotraukoje).

G. Gendrėnas. Statant naująjį kolektorių buvo remontuojamas ir senasis – klasicistinėmis plytomis mūrytas skliautas. Vadinas, jis dar funkcionavo ir statant naująjį teko remontuoti taip pat ir senąjį kolektorių.

V. Urbanavičius. Yra išlikę senųjų Vilniaus kanalizacijos kolektorių planai. Kai 1943 m. naciai likvidavo Vilniaus žydų getą, Žydų tarybos sprendimu (ši Taryba buvo įsikūrusi Rūdninkų g., kur dabar P. Gudyno restauravimo centras) dalis geto gyventojų kanalizacijos vamzdžiais buvo išvesti iš geto į lais-

vę. Esu nufilmavęs Vilniaus vandentiekį dirbusį ir visą požeminių miesto vamzdžių sistemą žinojusį Kaplinskį, kuris tuos geto gyventojus išvedė iš geto pro Rotušės aikštę į Stiklių g., kur išgelbėtųjų laukė tarybiniai partizanai. Taigi Vilniaus m. teritorinio vandentiekio ir kanalizacijos valdybos užsakymu kuriant kino filmą teko šiek tiek domėtis ir „požeminiu Vilniumi“.

ML. Vilniaus nutekamųjų vandenų senus kolektorius pirmiausia turėtume vertinti ir kaip reikšmingus technikos istorijos paminklus.

V. Urbanavičius. Mes visi kolektyviai ir siūlome šią vietą saugoti kaip technikos paminklą, nesuardyti visos sistemos. Techniškai tai įmanoma.

G. Gendrėnas. Senoji kolektorių sistema iš dalies tebeveikia. Sistemą suardžius turėtume bėdų. Pagal dabartinį projektą T. Vrublevskio g. lietaus kanalizacija bus suvesta į XIX a. pab. kolektorių.

E. Ožalas. Taigi nors ir kelių šimtų metų senumo technikos paminklas, bet dar puikiai tarnaus dabartinio miesto poreikiams. Tik reikia tuos įrenginius prižiūrėti.

G. Gendrėnas. Šiuo metu atkasime vieną iš atšakų, kuri veda

Nukelta į 16 p.

Restauratorė Deimantė Baubaitė rūšiuoja naujausius T. Vrublevskio gatvės radinius

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą į humanitarinių mokslų srities dieninę doktorantūrą:

kryptis – istorija (05 H) – 2 vietos (šaka – naujausiųjų laikų istorija (H 250);

kryptis – etnologija (07 H) – 1 vieta.

Pretendentai pateikia:

- prašymą Instituto direktoriaus vardu,
- gyvenimo aprašymą,
- magistro kvalifikacinio laipsnio (aukštojo mokslo) diplomo ir jo priedų kopijas,
- dviejų mokslininkų rekomendacijas,
- savo mokslo darbų sąrašą ir jų atspaudus,
- tiriamojo darbo pasirinkta tema mokslinį projektą (5-6 lapų apimties).

Doktorantūros trukmė – 4 metai.

Studijų pradžia – 2002-11-02.

Dokumentai priimami iki 2002-09-31 Lietuvos istorijos institute, mokslinio sekretoriaus kab. (Kražių g. 5, LT-2001 Vilnius).

Priėmimo komisija dirbs spalio 14–18 d.

Direktorius

Pagaliau skrenda mūsų žydroji paukštė (3)

Atkelta iš 1 p.

šiai sentimentalumas, pagarbos ženklas, prasiveržęs dvasios praskaidrėjimo akimirka. Kas būtų be šių ir daugybės kitų dėstytojų visi dabartiniai mūsų dailėtyrininkai, menotyrininkai bei meno istorikai? Iš anų ateita.

Visiškai natūralu, kad pristatydamas Lietuvos dailės istoriją viena iš autorių bei sudarytojų – dr. Rūta Janonienė – staiga prisiminė, atrodytų, su šia knyga lyg ir nedaug ką bendro turintį savo biografijos epizodėlį. Prieš gerus du dešimtmečius, kai dar tik įstojo į pirmąjį tuometinio Vilniaus dailės instituto (dabar akademija) kursą, dėstytojas Alfredas Širmulis, to kurso kuratorius, kreipėsi į nedrąsias pirmakurses: ko stojote į Dailės institutą? Kodėl pasirinkote menotyrininko specialybę? Buvo pats pirmas susitikimas kurse, tad nesunku suprasti dešimties pasimetusių merginų mėginimus rasti bent kiek pa-

menotyra studijuoti norintis jaunuolis apie Rubensą, Ticianą ir kitus didžiuosius dailininkus geriausių atveju būdavo pasiskaitęs *Ogonioko* publikacijose. Apie senuosius ar tarpukario lietuvių menininkus pasiskaityti ir tokios galimybės nebuvo. Studentai bent jau galėjo naudotis sostinės bibliotekomis, bet moksleiviams ir anuomet, ir šiuo metu nėra ko pavydėti. Todėl Dalia Ramonienė, viena iš knygų autorių bei redaktorių, ir sako įsitikinusi, jog pastarasis vadovėlis, nors ir skirtas aukštųjų mokyklų studentams, ne mažiau turėtų praversti ir moksleiviams, ypač mažesnių miestelių mokyklose, kur skurdesnės ir ne dažnai atnaujinamos bibliotekos. Žinoma, jeigu ta puošni žydroji paukštė iki tų mokyklų bibliotekų nuplასnos.

Sąsajos

Viskas taip rišasi, visi esame vienoje krūvoje – pradėdamas nuo tų archeologinių iškasenų. Ir Laurynas Gucevi-

1997, su V. Adomonyte) bei autorių kolektyvo parašytos *Lietuvos architektūros istorija. Nuo seniausių laikų iki XVII a. vidurio* (T. 1, 1987) ir *Lietuvos architektūros istorija. Nuo XVII a. pradžios iki XIX a. vidurio* (T. 2, 1994). Deja, sumanymą įgyvendinti pavyko tik tryliktais nepriklausomos valstybės gyvavimo metais.

Naujosios knygos sudarytojai siekė gana paprastos struktūros: tai vadovėlis, o autorių dauguma – Dailės akademijos dėstytojai, kurie patys šioje aukštojoje mokykloje mokėsi ir buvo priversti vieni iš kitų persirašinėti konspektus, nes lietuviškų vadovėlių nebuvo. Pirmą kartą viename leidinyje pamėginta aprėpti mūsų krašto dailės istoriją nuo seniausių laikų iki dabarties, pristatant net ir šio meto meno pasaulio reiškinius. Dėstoma pagal atskiras epochas ir stilius, nevengiant aptarti ir problemų. Veikalo privalumas tai, kad Lietuvos dailę pateikiama Europos kultūros kontekste.

Knygos autorius ir sudarytojas prof. Adomas Butrimas ir Beatričė Vasaris, be kurios pastangų Lietuvos meninis gyvenimas būtų gerokai skurdesnis

skirta tokio pat dydžio knyga, o gal ir keli panašūs tomai. Lietuviškasis barokas apskritai vertas ištisos serijos knygų. Tačiau sudarytojai ir sumanytojai siekė, kad visa dailės istorija tarsi į Prokrusto lovą būtų „sutalpinta“ vienoje knygoje. Tai dailės istorijos kondensatas, kuriame brūkšneliais, vietomis tam tikrais štrichais pažymėti svarbiausi vieno ar kito stiliaus raiškos momentai ir savitumas.

Pasak R. Janonienės, todėl ir pasirinktas principas ne viską iš eilės dėstyti, o pasirenkant ryškesnius vieno ar kito stiliaus bruožus – šitaip tarsi pereinama per visą dailės raidą. Paliekama daug erdvės galimiems papildymams ir naujoms interpretacijoms, kurių juk turėtų rasti ir, be abejo, rasis. Tai knyga besidomintiems, tiems, kurie gilinsis į dailės raidos dalykus. Bendriausios nuorodos tėra tarsi užuomina į gi-

objektas. Todėl pateikiami daugiausia jau įsitvirtinę teiginiai, dėstomas didesnių ginčų nekeltantis požiūris. Ir vis dėlto autoriai nevengia ir naujesnių, net naujausių mūsų meno radinių. Deja (o gal laimei?), savo pačių meno ir dvasios turtus dar tik aptinkame, prikeliamame gyvenimui, dar reikės juos prisijaukinti, kad taptų mūsų pačių savasties dalimi. Sudarytojams ir autoriams labai padėjo paroda *Krikščionybė Lietuvos mene*, skirta jubiliejiniams 2000-iesiems metams. Toje parodoje pirmą kartą buvo eksponuojamas ir atrastas Vilniaus arkikatedros lobynas. Tarp kitų gotikos epochos auksakalių šedevrų buvo ir bernardinų monstrancija, kurios nuotrauką rasime ir *Lietuvos dailės istorijoje*.

Apskritai ši knyga, ypač senajam menui skirti skyriai, yra geras pradžiamokslis visiems, kas nori giliau pažinti ir toliau domėtis Lietuvos Didžio-

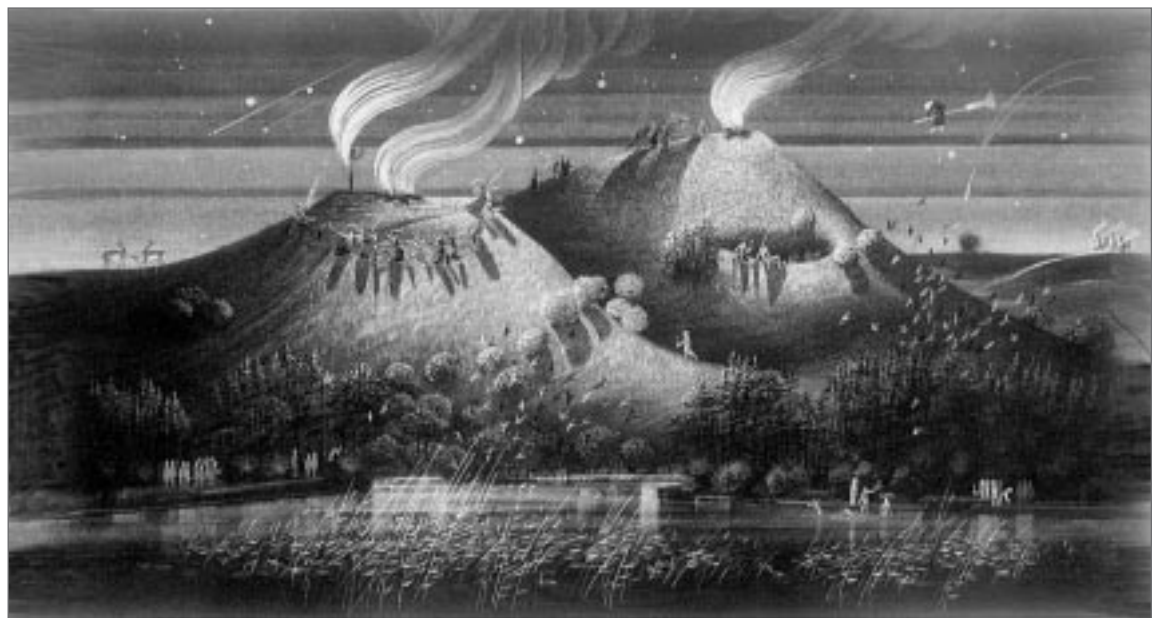
Tarsi į stebuklą Lietuvos dailės akademijos rektorius Arvydas Šaltenis žvelgia į „žydroją paukštę“ – Lietuvos dailės istoriją

tenkinamus atsakymus. Jie buvo gana padirki: kas norėjo tapti meno kritike, o kas geriau pažinti vieną ar kitą dailininką. R. Janonienė prisimena A. Širmulio reakciją, kai jis išklaušė visas dešimt studencijų: *Bet, merginos, kodėl nė viena nepasakėte, kad norite parašyti Lietuvos dailės istoriją?*

Tikriausiai ne viena būtų norėjusi, gal ką nors panašaus ir svajoto, tik vargu ar įsivaizdavo, kaip tokia istorija turi būti rašoma. Lygiai kaip ir dabartiniai studentai vargu ar įsivaizduoja, kas anuomet buvo knygos deficitas, ir kad į sostinę iš rajono atvykęs ir

čius, Justinas Vienožinskis, Mazūras Petriukas bei kiti. Vilniaus meno mokykla mus visus surišo, todėl šia knyga dabar turime džiaugtis. Labai.

Šitaip emocionaliai, net ekspresyviai Lietuvos dailės istoriją vertina VDA rektorius dailininkas Arvydas Šaltenis. Visi supranta, kad knyga pasirodė gerokai pavėlavusi, turėjo būti parašyta ir išleista jau pirmaisiais nepriklausomybės metais. Buvo užuomazgos – T. Adomonio pirmosios *Lietuvos dailės ir architektūros istorijos (1770–1860)* du tomai (T. 1, 1987, 5 skyrius – K. Čerbulėno; T. 2,

Knygoje rasime ir dailininko Broniaus Leonavičiaus iliustraciją Martyno Vainilaičio pasakai Bruknelė: poetinė tikrovė perteikiama lietuviškosios mitologijos pagrindu

Visos epochos pristatomos labai paprastai: pateikiama, kaip kuris meno stilius gimsta tam tikroje Europos dalyje, kaip jis atkeliauja į Lietuvą ir kaip čia jo savitumas reiškiasi – per architektūrą, tapybą, grafiką, skulptūrą, taikomąją dailę, knygų grafiką, vėliau ir per fotografiją bei scenografiją. Kiekvienam autoriui buvo pasiūlytos tam tikros žaidimo taisyklės, pirmiausia siekiant išlaikyti tam tikras temas skirtas proporcijas.

Žinoma, būtų naivu tikėtis viename veikale sutalpinti visą dailės istoriją, kadangi vien gotikai galėtų būti

lesnes studijas, įmanomas ir sveikintinas tolesnes paieškas, individualias kiekvieno skaitytojo pastangas. Regis, šitaip patys sudarytojai būtų linkę suprasti savo pačių darbą.

Savo kultūros turtus dar turime atrasti

Vargu ar būtų teisinga vadovėlyje ieškoti naujausių lietuviškosios dailėtyros problemų ir drąšių hipotezių – pirmiausia ne tam ši knyga skirta. Neprikamšys ir dalykų, kurie dar tiriami ir kol kas tėra profesionalių diskusijų

sios Kunigaikštystės menu. O kad šiame pažinimo kelyje mūsų laukia dideli atradimai, gal ir mokslinės bei meninės sensacijos, abejoti netenka. Toli dairytis nereikia, pakanka įdėmesniu žvilgsniu pasižvalgyti svarbiausiam Dailės akademijos pastatų komplekso statinyje – Bernardinų bažnyčioje, kur restauratoriai iš po tinko atidengia vis naujas freskas. Tai nuostabaus grožio ir vertės kūriniai, apie kuriuos dar išgirsime. Vilnius po truputį atiduoda žmonėms per amžius geresnių laikų belaukiant tarsi slėptus savo menus, bet reikia restauratorių ir dailės

Ši diena tapo švente Lietuvos dailės muziejaus direktoriui Romualdai Budriui, dailės kritikei dr. Lolitai Jablonskienei ir istorikui prof. Mečislovui Jučui

profesionalų, kad tas vertybes prikeltų naujam gyvenimui, sugebėtų pateikti visuomenei. Reikia ir tikrųjų to meno vertintojų, mylėtojų, nes juk šiems žmonėms kūrėjai savo meną pirmiausia ir kuria. Reikia manyti, kad Lietuvos dailės istorijabūs labai gera paspartis rengiant tuos naujus meno vertintojus.

Atrodo, jog sėkmingai išsivaduoja me iš nevisavertiškumo komplekso, kuris mūsų tautai buvo diegiamas ištisus 50 metų. Su ekskursantų grupe lankdamasis Nesvyžiuje ir per daug karštai reikšdamas norą pateikti į kunigaikščių Radvilų palaidojimo vietą Šv. Petro ir Povilo bažnyčios rūsiuose (mat į maršrutą neįėjo), galėjai grįžęs į Vilnių susilaukti didelių nemalonumų „už nacionalistinių aistrų kurstymą“. Lietuvos dailės istorijos autoriams ir sudarytojams galima tik pavydėti, kad jie svetimų ideologinių varžtų ir vidinės cenzūros nesuvaržyti, šiaandien Baltarusijos, Ukrainos ir dalyje Lenkijos teritorijos esančias ir iki XVIII a. pabaigos sukurtas kultūros vertybes gali drąsiai pateikti kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldą. Niekam nėra paslaptis, kad istorinė LDK provincija dešimteriopai didesnė už dabartinę Lietuvos Respublikos teritoriją, o už bendrą istorinį ir kultūrinį paveldą visi drauge ir turime jausti atsakomybę.

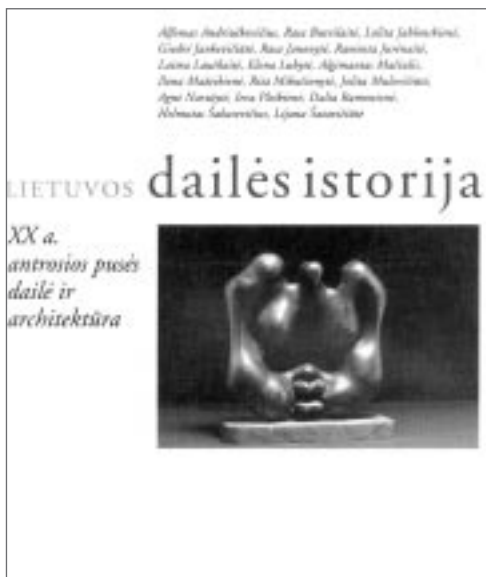
Tas problemiškas XX amžius

Reikšminga vieta Lietuvos dailės istorijoje tenka XX a. dailėi. Šio amžiaus pirmos pusės laikotarpis ganėtinai problemiškas, mažai tyrinėtas. Apie tą laikotarpį rašiusiam didokam autorių būriui vadovavusi Dalia Ramonienė sako susidūrusi su gana dideliais sunkumais. Kurį straipsnį, autorių, laikotarpį paimitum, vis stinga elementariausių duomenų – visur baltos lankos, nearti, neakėti dailėtyros darbų barai. Nori pasitikslinti apie vieną ar kitą kūrinių, autorių – be kelių lenkiškų užuominų paprastai daugiau nieko nėra.

D. Ramonienė pripažįsta, kad naujų amerikų nesistengta atrasti, sudarant knygos struktūrą naudotasi akademinė XX a. lietuvių dailės istorija. 1900–1940 (T. 1. Vilnius, 1982; T. 2. Vilnius, 1983). Žinoma, per tą laikotarpį įsitvirtino ir naujų terminų, praturtėjo stilistika – į visa tai reikėjo atsivelti. Taip atsirado atskiri skyriai apie pirmąsias lietuviškas dailės parodas (ši itin reikšmingą laiko-

tarpi, kūrybinį išibėgėjimą nutraukė Pirmasis pasaulinis karas), Nepriklausomos Lietuvos valstybės gyvavimo periodą, Kauno meno mokyklos raišką. Toliau XX a. pirmoji pusė aptariama pagal atskirų dailės rūsų raidą: tapybos, architektūros ir t. t. Savo ruožtu tapybos raidoje išskirtas modernėjimo laikotarpis ir vyresniosios dailininkų kartos kūryba.

Sudarytojams kildavo nemažai sunkumų. Vienas dalykas – pristatyti laikotarpį, stilistines kryptis ir visai kitas – pateikti atskirų menininkų kūrybinę raidą. Pradėjus rinkti iliustracijas, tai, kas autoriui būdingiausia, sudarytojams staiga tekdavo įsitikinti, jog pavyko surinkti vien peizažus. Tekdavo ieškoti natūrmortų, por-

Vilniaus dailės akademijos leidykla studentams pateikė dovaną: parengė kiekvienai stilistinei epochai skirtą knygą

trečių ir pan. Deja, į skyrelį buvo galima dėti tik po 5 iliustracijas: nėra paprasta ir menininką pristatyti, ir kūrybinę raidą perteikti. Tuo labiau kad tai toli gražu ne visada lengva suderinti.

Nevengiant vertinimų subjektyvumo

Nesunku suprasti Vilniaus dailės akademijos prorektorius ir vieną iš knygos sudarytojų bei autorių prof. Adomą Butrimą: lengva rašyti apie senąją dailę, kai nėra gyvų ambicingų autorių, bet pamėgink rašyti apie gyvuosius ir jų kūrybą. Šis išbandymas teko žinomiems mūsų meno kritikams ir šiuolaikinės

dailės istorikams – Alfonsui Andriuškevičiui, Lolitai Jablonskienei ir kitiems, o viską sustyguoti turėjo Ieva Pleikienė. XX a. antrosios pusės laikotarpiui atspindėti reikėjo atrinkti tik kiek daugiau kaip 100 iliustracijų, o vien Lietuvos dailininkų sąjungoje šiuo metu yra 1300 narių. Nesunku suprasti, kaip turėjo jaustis sudarytojai. Pastebėsime, jog knygoje rasta vietos ir mūsų išsivijios dailei bei grafikai. Nedaug vietos: tik 6 puslapiai, kuriuose tilpo ir 11 iliustracijų, bet pats faktas reikšmingas.

Iškilo ir kitų toli gražu ne mažesnių sunkumų, nes aptariamasis laikotarpis tik dabar pradėdamas dailėtyrininkų įsisavinti, norminti. Laiko atstumo tarp dailės kūrinio sukūrimo ir jo analizavimo, vertinimo ir klasifikavimo beveik nelieka, nes visa tai vyksta kone vienu metu. Nemažai vietos knygoje skiriama pastarųjų 10–15 metų kūrybos laikotarpiui, o tai reikšmingas lietuviškos dailės postūkis, kurį lėmė ir politinio gyvenimo pokyčiai šalyje. Suprantama, jog knygos autoriai ir sudarytojai palietė atvirą nervą, patys turėjo vertinti ir formuoti nuomonę, kuriai susigulėti praverstų ir daugiau laiko.

Suprantama, jog sudarytojai ir autoriai išvėlė ir į savotišką eksperimentą ar net kūrybinę provokaciją, kurios rezultatų patys nekantriai laukia: ką pasakys ne tik patys tų aptariamų darbų autoriai, bet ir kiti dailėtyrininkai, meno istorikai. Juk daugelis probleminių straipsnių ir vertinimų veržiasi į diskusijoms atvirą lauką, sritį,

Žalvarinė pasaginė segė su gyvūnų galvutėmis. XIII a. Griežės kapinynas, Mazeikių r. Iliustracija iš Lietuvos dailės istorijos

kur visiems dar reikės išsijuosus padirbėti. Gal ne tiek iš atsargumo, kiek iš kuklumo I. Pleikienė pripažino, jog šio skyriaus viziją kūrė Alfonsas Andriuškevičius, o pačiai sudarytojai teko įsitraukti vėliau, tad ir jos nuopelnai mažesni. Išėitų, jog ir atsakomybė taip pat mažesnė.

Žinoma, sudarant veikalo struktūrą neapsieita be kompromisų, o gal tai ir buvo tikrasis kūrybiškumas? Kiekvienam nedideliame skyreliui buvo numatyta skirti po vieną atvartą, tačiau gavus kai kurių autorių parašytus tekstus tapo aišku, kad teks ieškoti naujų sprendimų. Atskirus skyrelius teko plėsti, kai kuriuos – iki dviejų atvartų. Siekta maksimaliai išsaugoti autorių tekstus, daugiau įdėti iliustracijų. Iš kai kurių tekstų teko daryti du skyrelius. Žodžiu, balansuojant tarp teksto konstruktyvumo ir prasingumo bei reikalavimo rašyti kuo glausčiau buvo siekiama abipusių kompromisų. Kaip pasisekė, tegu vertina žinovai ir skaitytojai. Patys sudarytojai neslepia, jog ši knyga pateikia gana subjektyvią daugelio dailės reiškinių ir kūrėjų vertinimo versiją, taip ši veikalą ir

Lietuvos dailės muziejaus direktoriui Romualdai Budriui naujasis veikalas – tai naujų ir didelių dailės srities darbų pradžia

reikėtų traktuoti. Tuo labiau kad naivu tikėtis, jog tikrai pavyks išrutulioti kažką ypač objektyvaus.

Jeigu ir buvo šiam subjektyvumui užmesti kokie nors tramdomieji marškiniai, tai tik vieneri: prie knygos dirbo, kaip sakėme, 38 autoriai ir pulkas sudarytojų, vadinasi, reikėjo jausti kolegos alkūnę, ieškoti bendro vardiklio – kalbant ir apie bendrą knygos sandarą, ir apie atskirus straipsnius. Organiško siekis suprantamas, regis, jo pavyko pasiekti, kiek apskritai tokiame darbe įmanoma.

Pribręs ir dar didesni projektai

Būtina pasakyti, kad Lietuvos dailės istorijos vadovėlį inicijavo ir finansavo Aukštųjų mokyklų bendrųjų vadovėlių leidybos komisija, o Genutė Gudonienė buvo viena iš tų, kurie rūpinosi, kad šiam reikalui būtų gautos lėšos ir Vilniaus dailės akademija bei jos leidykla galėtų dirbti – bent jau pradėti darbą – be didesnių rūpesčių. Buvo tikėtasi knygą parašyti, sudaryti ir išleisti labai greitai, bet net ir greitai dirbant prireikė net 3 metų. Darbai nevyko taip sparčiai, kaip visi tikėjosi.

Ir vis dėlto tai gražaus bendradarbiavimo vaisius, kuris nebūtų nukkęs taip pat ir be muziejininkų pagalbos. Todėl sudarytojai ir dėkojo Lietuvos dailės muziejaus direktoriui Romualdai Budriui, nes jo vadovaujamo muziejaus bei muziejaus bibliotekos, fototekos, archyvo darbuotojai labai daug padarė, kad naujoji knyga taptų žydrąja paukšte ir pakiltų skristi. Nemažas indėlis čia tenka Šiuolaikinio meno centro Informacijos skyriui (vadovė L. Jablonskienė), nes iš ten gauta didžioji dalis kokybiškų iliustracijų. Žinoma, neliko nuošalėje ir patys dailininkai, geranoriškai atsiliepię į sudarytojų raginimus bendradarbiauti. Už iliustracijas leidykla dėkinga ir Lietuvos nacionaliniam muziejui bei jo direktorei Birutei Kulnytei.

Romualdas Budrys Lietuvos dailės istoriją norėtų vadinti albumu, gal net vadovėliu albumu. Mat knyga solidi, spalvinga, tad Vilniaus dailės

akademijos leidykla dar kartą įrodė, kad moka leisti ne vienadienes knygas. Svarbiausia, kad šiame veikalė sugebėta perteikti visą mūsų dailės istoriją nuo proistorės iki dabarties. Ne vienas skaitytojas pajus pasididžiavimą savo šalies menininkų kūryba, ne vien lietuvių, bet ir daugelio tautų atstovų indėliu į Lietuvos dailę. Žinoma, yra knygoje netikslumų, apmaudžių klaidelių – be jų neapsieina. Tačiau reikia žiūrėti, nuo ko pradėjome ir kur esame. O pradėjome nuo ne itin aukšto lygmens. Ko gero, visi Lietuvoje mokslus baigę šios knygos autoriai prisimena laikus, kai mokėsi iš užrašėlių, persirašinėdami iš kruopštesnių studenčių konspektų. Dabar turime veikalą, kuriame ne tik pateikiama sausų žinių, bet ir parodomas platus tarptautinis kontekstas, kuriame mezgėsi, tarpo ir augo lietuviškoji dailė.

Ateis metas leisti gal ir dar įspūdingesnes knygas, nes tą seniai daro mums gerus pavyzdžius rodantis pasaulis. Štai direktorius R. Budrys sakėsi neseniai lankęsis Lenkijoje, kur buvo Krokuvos Vavelio muziejaus direktoriaus J. Ostrovskio svečias. Pasirodo, Lenkų dailės istorijos institutas rengiasi išleisti 6 ar 7 tomus, skirtus vien gotikai. Barokui bus skirta dar daugiau knygų. Tai solidūs leidiniai, kurie mums kelia ne tik šviesų pavydą, bet ir nuolat kursto ambicijas, kelia klausimą: o kada mes imsimės? Ateis laikas imtis, bet ir pirmoji žydroji paukštė šiandien mus džiugina, nes žada ir būsimus veikalus. Svarbu, kad būtų rengiami meno istorijos ir šiuolaikinio meno specialistai, kad didėtų jų profesionalumas, o visuomenėje – tokių knygų, gilių meno studijų poreikis. Dailės akademijos leidykla savo knygomis tokią meninio pažinimo dirvą sėkmingai purena.

Ir paskutinė gera naujiena. Studentų patogumui kiekvienos stilistinės epochos skyrius jau išleistas atskira meniškai įrišta knygele – iš viso devynios, kiekvienos – po 500 egzempliorių. Tad studentams nereiks daryti kopijų, o ir reikiamą dalį nusipirks už gerokai mažesnę kainą.

Knygos pristatyme: antropologas prof. Gintautas Jurgis Česnys ir knygos dailininkas Bronius Leonavičius; viduryje – knygos dailininkė maketuotoja Judita Židžiūnienė

Socrates
Erasmus

Erasmus dirigavimo kursai Vilniuje (2)

Pradžia Nr. 14

Praėjusiam laikraščiui numeryje rašėme apie Vilniuje gegužės 11–21 d. Lietuvos muzikos akademijos surengtus Europos Bendrijos Socrates/Erasmus dirigavimo kursus simfoninio dirigavimo studentams, kuriems vadovavo žymūs šios srities pedagogai ir dirigantai. Šiuo metu Europoje tai bene vienintelė intensyvi simfoninio dirigavimo studijų programa, kur repeticijose ir koncertuose groja išties aukšto lygio profesionalus muzikinis kolektyvas – Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras. Šio orkestro meno vadovas ir vyriausiasis dirigentas, Lietuvos muzikos akademijos Dirigavimo katedros vedėjas prof. Juozas Domarkas vadovavo pirmajam šių kursų programai. II programos vadovas buvo kvietinis dirigentas iš Vokietijos Peter Gülke, III – Londono karališkojo muzikos koledžo prof. Neil Thomson ir IV – Vienos universiteto Mozarteum prof. Jorge Rotter.

Kursus baigę studentai gegužės 20 ir 21 d. baigiamuosius koncertus Lietuvos nacionaliniam simfoniniam orkestrui dirigavo Filharmonijos salėje.

Lietuvos nacionalinio simfoninio orkestro meno vadovas ir vyriausiasis dirigentas, Lietuvos muzikos akademijos Dirigavimo katedros vedėjas prof. Juozas Domarkas aptaria šių metų Erasmus dirigavimo kursus su *Mokslo Lietuva*, o kartu dalijasi savo turtinga pedagogine ir kūrybinio gyvenimo patirtimi.

Nesukurtas aparatas talentui matuoti

Gerbiamasis Profesoriau, Jums teko mokyti ir į muzikinio gyvenimo kelią palydėti tikriausiai ne vieną Lietuvos muzikos akademijos absolventą. Įdomu, ar apie pirmakursį jau galima pasakyti, kad bus dirigentas? Arba nebus.

Ir galima, ir negalima. Labai priklauso, kaip studijuojantis jaunas žmogus vystosi: kiek jis imlus muzikinei medžiagai, kaip greitai įgyvendina užduotis, kaip sugeba akumuliuoti naujas žinias ir kaip auga būtent muzikine prasme. Būna, kad žmogus stovi vietoje. Kiekvienas mėnuo, savaitė bręstant gali būti labai svarbi.

Kartais ateina švytintis studentas, lyg ir viskas gerai – ir reakcija, ir žinios, ir sugebėjimai. Ir staiga viskas sustoja. Tampa neimlus, pradeda reikštis kažkoks bukumas, abejingumas, jei norite – momentinis tingumas: kam daryti šiandien, jeigu padarysiu rytoj, laiko daug, spėsiu...

Ar būsimajam dirigentui svarbu įgimta lyderio savybė?

Būtina. Jeigu šios savybės neturėsi – tave sugrauš, karjera liūdnei baig-

Audriaus Zavadskio nuotrauka

Diriguoja prof. Juozas Domarkas

Baigiamajame koncerte Filharmonijoje Erasmus dirigavimo kursų dalyviai Pit Uhdén (Vokietija), In Woock Park (Austrija), Claus Efland (Didžioji Britanija) ir Jason Burcham (Didžioji Britanija)

Baigiantis Erasmus kursams rezultatus aptaria prof. Gottfried Scholz (Austrija), prof. Peter Gülke (Vokietija), prof. Neil Thomson (Didžioji Britanija) ir prof. Jorge Rotter (Austrija)

sis. Visų išvardytų ir nesuminėtų savybių, deja, priimant studijuoti patikrinti neįmanoma, nes nėra kaip tikrinti.

Kaip vertinate užsispyrimą? Tegū mažiau gabaus studento?

Žinoma, kad labai daug gali padaryti mažiau gabus, bet kryptingai veikiantis ir užsispyręs žmogus. Tačiau man labiau patinka dirbti su charizmatiškais, Dievo apdovanotais asmenybėmis. Visapusiškai gabus žmogus iš karto matyti. Bet tarp tų gabųjų matau ir tinginių, einančių ne tuo keliu. Jeigu jis niekuo nesidomi, jam nieko nereikia, tai ateis laikas, kai darbu ir kryptinga profesine veikla neparemtas talentas taip visą gyvenimą ir liks su trumpomis kelnaitėmis. Jei jis kaip menininkas toliau nebeauga, talentas gali likti vaikiškas iki grabo lentos. Čia kažkas negerai su psichika ar psichomotorika, visų priežasčių tiesiog neįmanoma išvelgti.

Esu buvęs daugelio tarptautinių dirigentų konkursų žiuri narys. Nemačiau nė vieno tokio paties muzikanto ar dirigento – visi skirtingi. Kiekvienas turi savo individualų braižą ir savo individualų kelią į šią profesiją. Sunku pasakyti, kokios vaikystės įtakos gali turėti pasekmių: gal motina paliko ar tėvas kailį karšdavo. Visa tai gali atsiliepti bet kuriam žmogui, ypač pasirinkusiam tokią jautrią sritį kaip muzika.

Mokėsi pas dirigavimo dalai lamą

Pateiksiu klausimą, už kurį mane tikriausiai pasmerks vaikų teisių gynėjai ar moderniosios pedagogikos šulai: ar labai blogai, jei tėvas diržu „pavaišina“ savo įpėdinį, kai būna už ką?

Visi esame gavę nuo tėčio, kaip pridera, aš jokia išimtis. Mano sūnus neluptas augo, nors nereikia, kad buvo geras. Tačiau nė karto man nekilo mintis teisti savo tėvą, nes bausdavo pagal reikalą. Vaiką palupti reikia tiek, kiek jam pridera

gauti: už vieną muštą tris nemuštus duoda.

Aš dirigavimo mokiausi pas genialų pedagogą Ilją Musiną Leningrade (Sankt Peterburgas). Jis buvo tarsi dirigavimo pedagogikos dalai lama. Kaip dirigentas buvo beveik nežinomas ir net, pasakyčiau, neįdomus. Tačiau unikalus pedagogas. Esu gavęs jo tikrą mokyklą, manau, kad perpratau jo dėstomas tiesas. Stebint kitą dirigentą man nesunku suvokti, ką jis iš savo pedagogo gavo. Gali būti garsiausio dirigento mokinys, bet pats – nulis, jeigu tu neperprasi savo mokytojo reikalavimų arba jis tau nesugebės jų perteikti. Kita vertus, yra labai garsių dirigentų, kurie nėra gavę geros dirigavimo mokyklos. Jie išaugo patys „iš savės“. Pianistas, nepataikęs į teisingą klavišą, turės problemų. Vieną kitą kartą jo pasiklausys, o trečio karto niekas nenorės girdėti. O štai dirigentas gali mostelti vienaip ir kitaip – ne taip svarbu, nes groja kiti. Svarbiau įtaiga muzikantams. Bet gera „mokykla“ labai reikalinga.

Yra bendri dirigavimo technikos, kaip amato, reikalavimai ir, matyt, kiekvienai skirtingai asmenybei skirtingi niuansai?

Amatas, bendros tiesos būtinoms bet kokio muziko veiklai: fortepijono, smuiko, violončelės muzikantams. Antraip kam vaikai šiais instrumentais mokomi nuo 5–6 metų ir mokomi būtent amato. Subtilūs dalykai. Žiūriu, kaip jau suaugęs žmogus į rankas paima smuiką: rankos išlinkimas, peties ir riešo padėtis – viskas svarbu. Nuo to, kaip muzikantas dešine ranka valdo smičiuką – peties, alkūnės, riešo santykis tuo jau pat rodo, kokios mokyklos atstovas esi – geros ar šiaip sau. Į kitą ir žiūrėti sunku: įsirežęs, persikreipęs, susikaustęs, dešinė ranka kaip invalido. Su tokiu „žaidėju“ aš nežaisiu, jeigu galėsiu rinktis, jo į orkestrą neimsiu. Žinau, kuo viskas baigsis. Ilgainiui iškrypsta stuburas, susergama įvairiais uždegimais, kūnas susikaustęs. Technikos jis labiau

neįvaldys, nes, kaip sako profesionalai, „blogas rankų pastatymas“.

Visa tai tinka ir dirigentui. Vienas diriguodamas naudoja šį ir kitą sąnarį, o kitas susikaustęs, sukumpęs, susitraukęs į pečius, tūpčiojantis. Turėdamas įtaigos tuo metu rezultata pasiekia, bet kad atrodytų estetiškai ir savo išvaizda nekankintų žmonių – to nėra.

Estetiškas, akiai malonus judesys, bendras vaizdas jau savaime ir yra įtaigus?

Visais atžvilgiais – taip, bent jau neerzinantis. Tai išorinis vaizdas, bet jis yra korektiškas, pagarbus kitų atžvilgiu. Orkestrui negalima trukdyti, nes muzikantai dirba savo darbą: skaito natus, dirigentą mato tik kaip šešėlį. Ypač svarbiu momentu kilstelė akis ir toliau vėl nežiūri. Jie turi palaikyti kontaktą su kitais muzikantais, visu ansambliu. Muzikantui diktuoja daug kas, ne vien dirigentas. Subtilūs dalykai, kuriuos žurnalistas išaiškinti man taip ir nėra pavykę. Studentai, jeigu

na dalį dirigavo Zalburgo atstovas In Woock Park. Kaip Jūs vertinate dirigentą ir jo atlikto kūrinio interpretavimą?

Zalburgo Mozarteum universitetas į Erasmus kursų Vilniuje atsiuntė In Woock Park. Jis yra korėjietis, tai matyti ir iš jo pavardės dalies Park, būdingos korėjiečiams. Jo dirigavimas man pasirodė truputį problemiškas, nors su partitūra ir orkestru susitvarkė. Lygindamas su kitu Rytų muzikinės kultūros atstovu, mūsų pokalbyje jau ne kartą minėtu Ching Ming Lu (Vienos muzikos ir vaizduojamojo meno universitetas), pirmenybę teikčiau pastarajam, kuris apskritai daugiau išprusęs ir pažengęs į priekį. Galimas dalykas, kad pastarasis ir vyresnio kurso studentas, tad dar labai neaišku, kaip ateityje klostysis abiejų jaunuolių muzikinė karjera.

Keistokai atrodo: iš tos pačios Vienos pėnari į Erasmus dirigavimo kursų atvykęs A. Markovičius rodo puikius suge-

Diriguoja Gildas Harnois (Prancūzija)

jiems sistemingai aiškini šventas tiesas, jeigu žinai, kaip turi būti, ir kryptingai vedi, tai galop užfiksuoja.

Dirigavimas – tai ir intelektualinis darbas

Amerikiečių kompozitoriaus A. Coplando simfonijos Apalačų pavasaris vie-

bėjimus ir kviečiamas Vilniuje koncertuoti, o kitą tos pačios mokyklos atstovą Jūs linkęs daug kur taisyti, matote daug pedagoginio darbo trūkumų.

Apie tai ir kalbėjau: didžiai charakteristiška prigimtis kaipmat išryškėja, net ir to paties pedagogo klasėje.

Bus daugiau

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

SKELBIA KONKURSA KALBOS ISTORIJS IR DIALEKTOLOGIJOS SKYRIAUS VADOVO VIETAI UŽIMTI.

Dokumentai priimami iki 2002 m. spalio 5 d. adresu: Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, LT-2055 Vilnius (158 kab.).

Informacija tel.: (8-22) 34 72 00, 34 64 72; interneto svetainė www.lki.lt.

Direktorius

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

skelbia konkursą į šias etatines vietas

KAUNO BOTANIKOS SODE:

Introdukuotų augalų laboratorijoje: vedėjo (daktaro); vyresn. mokslo darbuotojų – 3; mokslo darbuotojų (daktarų) – 3;

Dendrochronologijos laboratorijoje: vedėjo (daktaro); vyresn. mokslo darbuotojų – 2;

Vaistinių ir uoginių augalų laboratorijoje: vedėjo (daktaro); vyresn. mokslo darbuotojų – 3;

mokslo darbuotojo – 1; jaunesn. mokslo darbuotojų – 3.

Dokumentai (pareiškimas Rektoriaus vardu, mokslo laipsnių diplomų nuorašai, mokslinė autobiografija, mokslo darbų sąrašas) priimami iki rugsėjo 27 d. adresu: Ž. E. Žilberio g. 6, LT-3018 Kaunas, tel. 39 00 33.

INFORMATIKOS FAKULTETE:

Matematikos ir statistikos katedroje: lektoriaus (daktaro) – 1.

KATALIKŲ TEOLOGIJOS FAKULTETE:

Religijos studijų katedroje: docento – 1.

Dokumentai (pareiškimas Rektoriaus vardu, mokslo laipsnių diplomų ir pedagoginių (mokslo) vardų atestatų nuorašai, mokslinė autobiografija, mokslo darbų sąrašas) priimami iki rugsėjo 27 d. adresu: Laisvės alėja 53-301, LT-3000 Kaunas, tel. 32 33 14.

Rektorius

POŽIŪRIS – VAKARŲ, O LĖŠOS – PAGAL LIETUVIŠKUS MASTELIUS

Su Gene Duobiniene, Kauno technologijos universiteto bibliotekos direktore, Lietuvos akademinių bibliotekų direktorių asociacijos pirmininkės pavaduotoja, Lietuvos mokslo bibliotekų susivienijimo, Tarptautinės technologijos universitetų bibliotekų asociacijos nare, aptarsime, kaip šiandien gyvena KTU biblioteka. G. Duobiniene yra knygos *Nuo aukštųjų kursų Kaune iki Kauno technologijos universiteto 1920–1997*, projekto *Lietuvos integrali bibliotekų informacijos sistema LIBIS. Projektas dėl valstybės investicijų 1997–2001 m.*, Lietuvos virtualios bibliotekos koncepcijos bendraautorė, tarptautinių projektų dalyvė, skaičiusi pranešimus tarptautinėse konferencijose Norvegijos, Švedijos bibliotekose. Parengė internetinius fizikos informacinio raštingumo kursus.

Apie tai radome žinių leidinyje *Kas yra kas Lietuvoje 2002*, o su Gene Duobiniene kalbėjomės prof. Levui Vladimirovui skirtoje konferencijoje, kuri 2002 metais buvo surengta Vilniaus universitete.

Ko nesuvokia valdžios vyrai

Kaip supratau iš kelių išangos žodžių, Jūs pasakytų prieš įjungiant diktofoną, turite pretenzijų valdžios vyrams, kurie įsivaizduoja, kad Vilniuje perėję Gedimino prospektą ar Kaune Laisvės alėją reikalui esant įgytų visas reikalingas mokslines knygas? Žodžiu, nesupranta, kad gauti naują mokslinę knygą – didelė problema.

Darau tokią prielaidą, kad valdžios vyrai šitaip galvoja ir problemos svarbos nesuvokia. Sprendžiu pagal tai, koks finansavimas skiriamas mokslinėms bibliotekoms. Mokslines knygas ir periodinius leidinius perkame iš viso pasaulio, todėl viešajame konkurse negalime išsirinkti vieno vienintelio tiekėjo ir dėl to turime aiškintis – argi tai normalu? Todėl ir kyla minčių, nepalankių valdžios vyrų atžvilgiu.

Lietuvoje, kaip ir kitose nedidelėse valstybėse, pvz., Skandinavijoje, Danijoje, yra objektyvios priežastys, ribojančios mokslinių knygų leidybą. Mokslo knygą išleidus dideliu tiražu nebus nei pirkėjų, nei skaitytojų, ypač siaurų sričių specialybių ar specializacijų. Jų pakaktų gal 20–30, na 100. Tokia leidyba būtų pernelyg didelė prabanga. Išsiversti užsienietiška knygą – taip pat ne mažesnė prabanga. Štai kodėl mes priversti pirkti užsienietiška mokslo knygą. Tačiau už Vakarų šalyse išleistas knygas tenka mokėti pasaulinėmis kainomis.

Kaip bibliotekos priverstos sukintis?

Skelbiame konkursus įsigyti užsienietiškas knygas ir prumeruoti periodinius leidinius. Lietuvoje užsienietiškų knygų tiekėjų nedaug – pagrindinis UAB *Humanitas*, pasaulyje – gausybė knygų prekybos agentūrų. Tokio dydžio kaip KTU techniškių universitetų bibliotekos Skandinavijos šalyse, JAV vien naujoms knygoms ir periodiniams leidiniams įsigyti kasmet gauna apie 2 mln. dolerių. Elektroninei informacijai – dar papildomai tiek pat. KTU bibliotekai knygoms, periodiniams leidiniams ir elektroninei informacijai įsigyti metams skiriama apie 300 tūkst. Lt – daug, vertinant Universiteto mastu, tačiau t. y. apie 2 procentus to, ką gauna mūsų kolegos Vakarų, JAV, Australijos universitetuose, o už viską mokame pasaulinėmis kainomis ir vieni, ir kiti.

Biblioteka – tai prieiga prie informacijos

Kokią dalį skaitytojų poreikių šiuo metu gali patenkinti KTU biblioteka?

Matyt, iškart turėtumėte išsiaiškinti bibliotekos funkcijas. Tarybiniais laikais mes kasmet pirkdavome kiekvienos knygos šimtus ir tūkstančius egzempliorių – maždaug vie-

nam studentui vieną knygą. Šiuo metu mes griežtai perėmėme Vakarų universitetų požiūrį į bibliotekos funkciją: biblioteka turi sudaryti sąlygas prieiti prie informacijos bet kioje laikmenoje: išspausdintą popieriuje, CD-ROM'e, duomenų bazėje, internete. Žmogus turi žinoti, kad knyga išleista ir bibliotekoje viena tokią knygą jis turėtų rasti, taip pat mes turime parodyti būdą, kaip pasiekti elektroninę informaciją. Kaip visą rūpinimą informaciją gauti, skaityti, persirašyti – šiandien tai paties lankytojo rūpestis, nors taip neturėtų būti.

Mes šiuo metu galvojame, kaip su mažiausiais finansiniais ištekliais užtikrinti prieigą prie visateksčių dokumentų ir kaip gauti tradicinę knygą. Savo bibliotekoje patenkiname gal 10 proc. naujaisių mokslo knygų poreikio nuo visų pageidaujamų, geriausiai atveju ne daugiau kaip 15 proc. Būtent knygų. Ir tai yra labai neblogas rodiklis palyginti su finansavimu – kaip minėjau, 2 proc. nuo techniškių universitetų bibliotekų Vakaruose.

Kaip KTU bibliotekos knygos naudojamos? Ar nebūna, kad brangių knygų perkate vienam ar keliems skaitytojams?

Nė vienos knygos neperkame bibliotekininkų nuožiūra. Naujų knygų kainynus išsiuntinėjame fakultetams, katedroms. Pedagogai ir mokslininkai parenka Universitetui reikalingas knygas. Negalima visų norų patenkinti, bet po 100 knygų fakultetui per metus stengiamės nupirkti. Tai pačių mokslininkų pageidavimai, knygos rekomenduojamos studentams ir labai naudojamos. Tik bėda, kad knyga viena, o norinčių ją pasinaudoti daug. Todėl ir kalbame apie bibliotekų logistiką: reikia mažinti saugomų knygų plotus ir didinti erdvę skaitytojams.

Vienas kopijuoja ištraukas, kitas skaito, daro išrašus – juk mokslinės knygos paprastai neskaitomos nuo pirmo iki paskutinio puslapio. Kam reikia brėžinio, lentelės, kam kitų duomenų kompaktinėse plokštelėse ar internete. Todėl fizinės vietos skaitytojams šiandien reikia daug daugiau negu seniau.

Amerikos nacionalinės medicinos bibliotekos darbuotoja Dalia Lukienė (Lukas) tvirtina, jog ši biblioteka su JAV Kongreso biblioteka susieta internetiniu ryšiu, ir skaitytojui visai nėra reikalo užsakinėti knygos ar leidinio. Pakanka kelių „pelės“ spragtelėjimų ir išėjęs į didžiausią Amerikos biblioteką gausi visus reikiamus tekstus elektronine forma. Problema išspręsta. Ponia Dalia tvirtina, jog tokiu atveju atkrito reikalas prumeruoti daugybę žurnalų.

Lietuvos akademinių institucijų bibliotekos yra visiškai kompiuterizuotos, naudojasi bibliotekine sistema ALEPH500, turi gerai įrengtą

kompiuterinių tinklų sistemą. Mūsų skaitytojas, būdamas Universitete ar toli nuo jo, gali ieškoti leidinių bibliotekos kompiuteriniame kataloge, vienu „pelės“ spragtelėjimu sužinoti, ar knyga yra lentynoje, jeigu ji paskolinta, kada bus gražinta, rezervuoti arba užsisakyti ją. Liks tikrai ateiti į biblioteką ir ją pasiskolinti arba skaityti vietoje. Turime kvalifikuotų darbuotojų ir mokame pasaulio duomenų bazėse, interneto puslapiuose surasti tą informaciją, kurios reikia mūsų akademinėi bendruomenei. Tačiau Lietuvoje bibliotekos neskaitmenizuojamos, o nupirkti licencijas ir naudotis visateksčiais elektroniniais dokumentais pasaulio bibliotekose taip pat neturime lėšų.

Antras dalykas. Tarkime, norime pasiskolinti rūpinimą knygą iš Švedijos, Didžiosios Britanijos ar kitos bibliotekos. Siunčiant paštu mums tenka sumokėti pašto išlaidas, su visomis tarpbibliotekinių mainų paslaugomis tai būna apie 130–150 Lt. Straipsnių atsiuntimo kaina panaši. Jeigu siunčiame iš Skandinavijos šalių ar JAV, tai vidutinė straipsnio kaina yra 10–12 dolerių, jeigu iš Jungtinės Karalystės – 17–18 svarų sterlingų. Mūsų bibliotekos šiandien tokių pinigų neturi.

Tai kaip tada teikiate paslaugas? Esate visiškai kompiuterizuoti, bet mūsų žmogui tos paslaugos neprieinamos?

Esame nuveikę didelį organizacinį darbą individualiai ir kartu su Lietuvos mokslinių bibliotekų susivienijimu lengvatinėmis sąlygomis arba už simbolinį mokestį nusiperkame vieną kitą licenciją prieigai prie kurių pasaulinių duomenų bazių, elektroninių mokslo žurnalų. Nemažą paramą suteikė Atviros Lietuvos fondas. Duomenų bazių tiekėjai Universiteto bendruomenei suteikia laikiną prieigą (1–3 mėnesius) prie elektroninės informacijos. Mes surandame knygas ir mokslinius žurnalus ir juos skoliname, tačiau žmogui pačiam tenka užmokėti išlaidas. Tie, kurie dalyvauja tarptautiniuose projektuose ir bendradarbiauja su ūkio subjektais, tokią prabangą sau gali leisti, nes tam tikra projektų lėšų dalis šiems tikslams skiriama.

Tad gal visų pirma mokslinės popierinės knygos ir neberekalingos?

Labai siaurų ir specializuotų mokslo kryptų leidiniai nebeturi popierinės laikmenos, yra tik elektroninės. Itin specializuotų konferencijų medžiaga taip pat neleidžiama popieriniu pavidalu, yra tik elektroninė versija.

Mūsų, akademinės bibliotekos, šiandien yra hibridiškos: ieškome ir surandame elektroninių leidinių, kita vertus, suprantame, kad tradicine popierine knyga juk patogiau

Nukelta į 20 p.

Atkelta iš 1 p.

susikalbėti, vieni kitus suprato. Kitaip gal ir negalėjo būti, nes juk renkas bendraminčiai. Kitamanių, „naujųjų“ lietuvių, kuriems jau žodžiai idėja, Tėvynė, tauta, patriotizmas kelia žiovilį, taigi tų mūsų tautiečių nė su kabliu į šias Studijų savaites neatitempsi, o jeigu per kokį stebuklą ir pavyktų, tai čia ilgai neišvertų.

Žvakelė Laisvės dainiui

Kiekviena Studijų savaitė skiriama vis kitai temai, galima tik stebėtis organizatorių sugebėjimu formuluoti išties aktualias temas. Pats gyvenimas padeda jas rasti: visomis jėgomis veržiantis į ES ir NATO juk labai svarbu suvokti, ką laimėsime ir ko galime netekti tapę ES piliečiais. XI studijų savaitės tema – *Tautiško ir pilietiško balansas demokratinėje Lietuvoje*.

Savo sveikinimą *! Laisvę* fondo XI studijų savaitės Marijampolėje dalyviams atsiuntė Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, praėjusiais metais asmeniškai dalyvavęs X studijų savaitės atidarymo renginyje Vilniuje. „Laisviečiai“ labai vertina Prezidento V. Adamkaus dėmesingumą jų renginiams, tuo labiau kad pats V. Adamkus juk yra *Šviesos/Santaros* narys ir net buvo vienas šios organizacijos kūrėjų bei vadovų. Tai truputį kitos pakraipos minčių raiškos būdą pasirinkusių mūsų tautiečių bendrija, tad Prezidentas savo asmeniniu pavyzdžiu rodo, kaip gražiai gali sutarti ir skirtingų pažiūrų bei kitokio veikimo būdo atstovai. *Gilias ir garbingas tradicijas tęsianti Fondo veikla, skirta lietuviškai kultūrai ugdyti, jau beveik 40 metų ieško atsakymo į klausimus, kylančius besidomintiems mūsų istorija, politika, kultūra, visuomeniniais procesais. Per savo gyvavimo metus jūs bendruomenė plėtoja lietuviškąją mintį išėivijoje, žodžiais ir darbais įsijungė į Lietuvos laisvės bylą. Džiugu, kad atkūrus nepriklausomybę fondo „! Laisvę“ telkiami bendraminčiai rado savąją veiklos sritį ir šiandien jūs diegiate idėją yra vertinga Lietuvos demokratėjimo dalis...* – viename sveikiniame rašė Valdas Adamkus.

Veikiausiai Lietuvos Prezidentas būtų atvykęs ir į XI studijų savaitę Marijampolėje, jeigu ne kitas išskirtinis įvykis. Tą dieną, liepos 31-ąją, Kaune, Petrašiūnų kapinėse, buvo laidojamas Lietuvos laisvės dainius Bernardas Brazdžionis. Poetas JAV mirė liepos 11-ąją ir amžino poilsio

Dvasios brolių ir seserų studijų savaitė Marijampolėje (1)

atgulė gimtojoje žemėje. Laidotuvis dalyvavo ir Lietuvos Prezidentas V. Adamkus.

Tautos dainiaus dvasia tarsi būtų tvyrojusi ir XI studijų savaitės renginiuose, kaip niekad ligi šiol

konstruktoriumi, karo lakūnu Antanu Gustaičiu, kalbininku ir kultūrininku Petru Kriauciūnu, palaimintuoju Jonu Matulioniu, trečiuoju Lietuvos prezidentu Kaziu Griniu mi ir kitais. Net šeši iš dvidešimties

nės kultūros globos tarybos narys doc. Vygandas Čaplikas. Tiesa, svariu žangos žodžiu problemą suformulavo posėdžiui kartu su dr. Petru Kisieliumi iš JAV pirmininkavęs prof. Vytautas Kubilius.

! Laisvę fondo XI studijų savaitės Marijampolėje atidarymo metu; pirmas iš kairės – poetas Marcelijus Martinaitis

dažnai skambėjo jo eilės, o Studijų savaitės atidarymo ir poeto laidotuvių dieną degė Laisvės dainiaus atminimui skirtoji žvakė.

Šalies kultūra priklauso nuo regionų kultūros versmių

Dar nepasakėme, jog XI studijų savaitė vyko Marijampolės apskrities virštininko administracijos patalpose. Sveikindamas dalyvius Marijampolės apskrities administracijos virštininkas Albinas Mitrulevičius priminė, jog 1993 m. įkurtoji Marijampolės apskritis yra bene vienintelė iš 10 Lietuvos apskričių, beveik atitinkanti istoriškai susiklosčiusį etninį ir kultūrinį regioną, kuris pagrįstai didžiojai tautos atgimimo žadintojais Jonu Basanavičiumi ir Vincu Kudirka, bendrinės lietuvių kalbos tėvu Jonu Jablonskiu, pirmojo lietuviško romano autoriumi Vincu Pietariu, aviacijos inžinieriumi ir

1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai buvo kilę iš Marijampolės krašto. Pagaliau tai juk ir *Tauro* apygardos partizanų veikimo vieta.

Mums didelė garbė išgirsti gilią erudicijos ir tvirtos moralės asmenybės, daugelį metų atkakliai ir nuosekliai dirbusias Lietuvos labui ir šiandien besirūpinančias gyvybiniais tautos reikalais, su nerimu žvelgiančias iš įvairių pasaulio kampelių į Tėvynės kelių demokratijos link, – sveikindamas Studijų savaitės dalyvius ir svečius kalbėjo Marijampolės savivaldybės meras Vidmantas Brazys. Mero pavarde su pagarba girdėjome minint įvairiose Marijampolės miesto ir rajono vietose, kaip kultūros reikalus gerai suprantančio ir remiančio vadovo.

Pirmasis XI studijų savaitės posėdis buvo skirtas vis didesnę svarbą įgyjantiems regionams bei jų kultūros dalykams. Pranešėjai buvo poetas Marcelijus Martinaitis ir Etni-

Profesorius priminė prieš keletus metus ES ekspertų atliktą Lietuvos kultūros politikos vertinimą. Tada ekspertai išvelgė ir ataskaitoje užfiksavo silpną regioninės kultūros plėtotę Lietuvoje. Kad šis priekaištas tebegalioja, rodo ir šalies biudžetas, kurio didžioji dalis – 70 proc. tenka Vilniui, o periferija turi tenkintis trupiniais, – teigė V. Kubilius. Vis dar nesuvokiame, jog nacionalinės kultūros branda priklauso nuo regioninių kultūros versmių gyvybingumo, o mūsų kultūros gal net skiriamoji žymė yra regioninių kalbų, papročių, tradicijų, istorinės atminties įvairovė.

Kalbėtojas prisipažino nustebejęs, kai viena Vytauto Didžiojo universiteto magistrantė įtikinamai įrodė, kad iš Žemaitijos kilusių poetų eilėse vyrauja akmens įvaizdis, požeminio gyvenimo mitologija ir aštrūs priebalsių deriniai. V. Kubilius neabejoja, kad atidžiau panagrinėję aukštaičių, dzūkų, suvalkiečių kūrybą veikiausiai aptiktume tik šioms regionams būdingų poetikos derinių bei skirtingų psichologinių tipažų.

Vakarų Europos šalyse dar praėjusio amžiaus 6-ajame dešimtmetyje susivokta, kad saugotini ne tik reti augalai, bet ir mažesnę vertę turintys nykstantys dialektai, liaudies dainos, šokiai, tradicinė nešiosena. Vokietijoje veikia teatrai, kur vaidinama švabų dialektu, o Italijoje, Sardinijoje, leidžiamos knygos skirtinomis tarmėmis. Norvegijoje turistų lankomose kavinėse ir užteigose tautiniais drabužiais pasirėdžiusieji dainuoja toms vietovėms būdingas dainas. Ir Lietuvoje nepriklausomybės metais savaimingai plinta regioninių kultūrų saugojimo ir propagavimo sąjūdis, tegu ir menkai remiamas Vilniaus valdžios. Kaip pavyzdžius V. Kubilius priminė atskiruose kraštuose leidžiamas enciklopedijas, didžiulę valsčių istorijai, kultūrai, kalbos tyrinėjimams skirtą veikalų seriją *Versmė*. Pro literatūrologijos profesoriaus akis neprasydo ir regionų centruose leidžiami aukš-

to lygio kultūriniai žurnalai *Suvalkija, Varpai, Baltija, Eskizai, Šiaurės Lietuva, Žemaičių žemė, Anykščiai* ir kt. Beje, *Dainava* ir *Žemaičių žemė* spausdina tarmiškus tekstus, o Telšiuose ir Utenoje veikia mėgėjų teatrai, kurių aktoriai vaidina tarmiškai. Ne kas kitas, o regioninės kultūros saugotojai pirmieji griebsi atstatinėti ir nykstančius dvarų pastatus Rietave, Rokiškyje ir kitur. Visa tai yra labai reikšminga žengiant per ES slenkstį, ieškant savos kultūros atsparos taškų.

Iš kalbos, liaudies kultūros ir etninio susitelkimo

Tačiau kas darytina, kad kraštų šviesuolių pastangos negestų? Į šį klausimą atsakyti Vytautas Kubilius pakvietė poetą Marcelijų Martinaitį, kurio conceptualaus pranešimo tema – *Regioninės kultūros vaidmuo ugdant pilietinę visuomenę*.

Mėgindamas regioninės kultūros sampratą susieti su pilietinės visuomenės brendimu, poetas M. Martinaitis prisiminė praėjusio amžiaus 7-ojo dešimtmečio viduryje kilusį *Romuvos* judėjimą. Susidomėjimas kraštotyra ir etnografija sudarė pagrindą rastiis neformaliems etnografiniams ansambliams, kurių skaičius Lietuvoje tuo metu išaugo iki 600–700. Šis savaiminis judėjimas įgijo labai platų mastą ir sukėlė daug nerimo valdžiai. Jos nemėgstamas „etnografizmas“ (pats žodis rodė menkinantį požiūrį) buvo pradėtas slopinti ir persekioti, o daugeliui žmonių tapo ir tam tikra protesto prieš tuometinę valdžią forma, rengė dirvą kone po ketvirčio amžiaus vyksiantiems Sąjūdžio sambūriams. Galima tik pritarti M. Martinaičio teiginiui, jog *mūsų valstybingumas praeitame amžiuje dar kartą kilo iš kalbos, iš liaudies kultūros, iš etninio susitelkimo, rašto ir knygu, taip pat iš savo etninės bendrybės supratimo*.

Atgavus nepriklausomybę iški- lo kiti pavojai, kuriems iš anksto nebuvo pasirengta. Išgalint rinkos ekonomikai, stiprėjant komercinės kultūros įtakai regioninė kultūra atsiduria podukros vietoje, virsta periferine kultūra. Ją smarkiai gožia, blokuoja didžiuliai centrai, kuriems ta periferinė kultūra visai nereikalinga.

Kas jai gali pagelbėti? Tik pratinga regioninė politika, kurios, M. Martinaičio nuomone, Lietuvoje kaip tik ir nesama, nors ir buvo dedama daug pastangų jai suformuoti. Regioninė kultūra ir regioninė politika viena be kitos šiandien jau nebeįmanomos, nors, teigia pranešėjas, aukštuose valstybės sluoksniuose galima išgirsti keičiausių samprotavimų apie regioninę politiką be regioninės kultūros. Girdi, Lietuva maža ir todėl jos kultūra turinti būti viena ir vieninga. Vadinamąją „provinciją“ kartais siūloma užpildyti centruose pagaminamomis „vertybėmis“. Toks vienpusio tobulėjimo iš viršaus žemyn, be grįžtamojo ryšio, išivaizdavimas nėra naujas, veikiau seno mąstymo palikimas.

Tiesa, M. Martinaitis pastebi gaivališką regioninės kultūros vyksmą ir be regioninės politikos: žmonės susitelkia gelbėti savo paminklus, leidžia juos buriančius leidinius, rūpinasi, kad nebūtų pamišti žymūs kraštiečiai, siekia gaivinti papročius ir pan. Vadinasi, regioninė savimone dar gyva, galutinai nenumarinta ir tebelieka stipri atspara, bet ar ilgai tvers? Poeto retorinis klausimas, deja, taip ir lieka kol kas

Prie ekspozicijos stendo Tauro apygardos muziejuje, kuris skirtas lietuvių partizanų kovoms atminti

be atsakymo. Tuo labiau kad ir kai kuriuos regioninės kultūros reiškinius bandoma komercializuoti.

Regionų ribas mums apibrėžė kalbininkai

Mūsų šaliai stojant į ES teks apsispręsti ir atsakyti į klausimą: ar Lietuva yra vientisas regionas, o gal ją sudaro atskiri kultūriniai, istoriniai, kalbiniai kraštai, žemės ar sritys? Jeigu esama skirtingų regionų, tai kaip reiškiams jų skirtybės, pagaliau koks jų statusas? Nuo kultūrinio, istorinio ir administracinio apibrėžtumo turės priklausyti ir tų regionų kultūrų rėmimas.

Deja, pastebi M. Martinaitis, šiandien mūsų regioninės kultūros samprata mūsų sąmonėje, taip pat ir valdymo sluoksniuose yra gero kai miglota, kitais žodžiais tariant, filologinė, knyginė, be labiau apibrėžto geografinio ar administracinio raiškumo. Tikslus ribas savo darbuose tėra numatę kalbininkai, folkloristai ir etnografai, tad ir kultūrinius arealus suvokiame daugiausia pagal tarminius kalbininkų nustatytus požymius, dar pagal anekdotų vieni apie kitus paplitimo ribas. O juk labai svarbu regioninė žmonių savimonė, kuri formuojasi daugelį metų, per kartų kartas, tačiau ir ta savimonė turi būti palaikoma palankia valstybės politika.

Išdainavome Lietuvą

Ko gero, būtų galima pasakyti, jog kiekvienas turime savąją Lietuvą. Kokia yra poeto Marcelijaus Martinaičio Lietuva? Tai iš stiprių energetinių arealų susidedanti šalis, įvairiais istoriniais laikais skirtingi arealai išspinduliuoja pliūpsnius susikaupusios energijos. Taip XIX a. iškilo mokytis žemaičiai, spaudos draudimo laikais Suvalkija tapo lietuviško žodžio gaivinimo lopšiu, lietuvių bendrinės kalbos gimtine. Aukštaitijos rašytojai literatūroje įtvirtino tai, ką dabar vadiname ypa-

tingu lietuviškuoju lyrizmu. XX a. antrojoje pusėje buvo atrasta Dzūkija: čia, pasirodo, išlikęs seniausias kalendorinis folkloras, monodinis dainavimas, archajiški agrariniai ir šeimyniniai papročiai. Būtent šį dzūkišką folklorą M. Martinaitis ir linkęs sieti su septintojo dešimtmečio viduryje kilusiu Romuvos ir apskritai visos Lietuvos etnografiniu judėjimu.

tradicinės kultūros netenka anksesnės gyvybinės prasmės. Keičiasi etninės kultūros ir apskritai kultūros, lygiai kaip keitėsi ir praeityje. Tačiau išlieka tam tikri klodai, pagal kuriuos kultūra kuriama, atkuriama, perkuriama, ir visa tai siejasi su regionine kultūrine savimone, nepakartojamais arealų savitumais.

Gyvename pasaulyje, kuriame

kultūros politikos gairių, apie ką buvo bylojama ir praėjusią žiemą vykusio Trečiojo Lietuvos kultūros kongreso konferencijose.

Etninio identiteto stoka neriša prie giminės

Kad ir nežmoniškai, bet tik ki-toniška – ši vaikiška savo vertybių ir esybės atsisakymo liga būdinga

XI studijų savaitės dalyviai pareiškė pagarbą lietuvių atgimimo tėvui Jonui Basanavičiui aplankydami jo paminklą, pastatytą 1996 m. Vilkaviškyje. Šio paminklo kūrėjas skulptorius Antanas Žukauskas

Mes žinome, kas iš to dainavimo išėjo, mūsų žmonės turi teisę pasakyti: išdainavome Lietuvą, naujam gyvenimui prikėlėme nepriklausomą valstybę. Tai kultūros padarinys. Lygiai taip pat galime teigti, jog nuo mūsų kultūros galių ir gyvybingumo ir ateityje priklausys Lietuvos likimas, jau esant mūsų valstybei ES sudėtyje.

Tenka pritari ti poetui, kuris pastebi, jog atviros visuomenėje

vyksta du priešingi procesai – globalizacija ir regionalizacija. Deja, globalizacijos procesai mus nubloškė ir į dekulūrizacijos ruožą, labai pavojingą, gal ir pražūtingą, neturint ryškesnių savosios kultūros vertingumo kriterijų, neišsiugdžius natūralaus kritiškumo masinės kultūros blizgučiams. Nerimą kelia tai, kad tryliktus metus gyvendami nepriklausomoje valstybėje vis dar neturime šalyje stabilių

silpnoms kultūroms. Deja, šį laikotarpį išgyvena ir lietuviškoji kultūra. Natūralus yra M. Martinaičio lūpomis formuluojamas visai tautai rūpimas klausimas: kas bus Lietuva Europoje – ar kaip senos ir savitos kultūros šalis, o gal kas kita? Iš Briuselio girdime: mokslas, švietimas ir kultūra yra jūsų pačių vidaus dalykas, jūs patys už visa tai esate ir būsite atsakingi, tad nelaukite reguliavimo iš vieno cen-

tro. Žodžiu, paramos susilaukti gali tik tai, kas gyvybinga ir unikalų Europos mastu. Apibendrinami galėtume pasakyti, jog nuo mūsų kultūros galių priklausys ir Lietuvos likimas.

Deja, šiandieninė Lietuvos situacija M. Martinaitis apibūdina kaip lėtą etninę katastrofą, kai prarandame savo krašto gyventojus – nepriklausomybės laikotarpiu netekome per 200 tūkst. To negalima paaikškinti tik ekonominėmis sąlygomis, savo kraštą palieka tos gyventojų grupės, kurios neturi stipraus kultūrinio ir etninio identiteto, gilių ryšių su savo kraštu ir tautos kalba. Ko gero, sunku būtų poetui paprieštarauti.

Padėtį būtų galima taisyti keičiant įstatymus, bet ar tai labiausiai šiandien rūpi partijoms ir partinėms gruputėms, kurios imasi atsakomybės už šalies likimą? Tokia padėtis ypač pavojinga kultūrai, kuri turi būti stabiliausia, nuo partinių užgaidų nepriklausanti žmogiškosios veiklos sritis, susijusi su valstybės strateginėmis nuostatomis. Kiek savo tautiečių sulauksime grįžtant iš JAV, Vokietijos, Švedijos, Anglijos, Ispanijos? Ar yra kas juos teberiša su Lietuva? Petras Kisieličius, gerasis mūsų dienų daktaras Aiskauda, gyvenantis Čikagoje, Cicere, ir dažnai nemokamai gydan-tis savo tautiečius lietuvius, jau trečiosios emigrantų bangos atstovus, atlikęs šių savo pacientų apklausą teigia: sprendžiant iš tų žmonių nuostatų, į Lietuvą gali grįžti tik apie 5 proc. ją palikusiu.

M. Martinaitis kaip priešingą pavyzdį rodo į senąją, po Antrojo pasaulinio karo į JAV atvykusią lietuvių išsiviją. Iš Lietuvos ji išsivežė vienintelį turą – lietuvišką kultūrinį palikimą: kalbą, tarmes, papročius ir stiprią tautinę savimonę. Tai ta pati savimonė, kaip ir Lietuvoje pasilikusios tautos dalies, kuri pribrendus politinėms sąlygoms sugebėjo Lietuvą atvesti iki Atgimimo idėjų ir nepriklausomos valstybės atkūrimo.

Džiugas Nauvydas

2001 m. Lietuvių kalbos instituto leidykla išleido jau aštuntą tęstinio leidinio *Terminologija* numerį. Jis pradėdamas J. Klimavičiaus straipsniu *Ką Jablonskis padarė geografijai ir kas su tuo daroma*. Stebėtina lengva ir žaisminga kalba autorius pasakoja lietuvišką geografijos ir kitų terminų bei tarptautinių žodžių raidą. Pradėdamas nuo J. Jablonskio, kuris 1918 m. *Mūsų žodynėlyje* pasiūlė tokius terminus, kaip *pušiaujujas, ašigalis, ledynas, atogrąža* ir kt., J. Klimavičius aptaria, kaip šie terminai įforminami kituose, anksčiau ar vėliau leistuose žodynuose ir kokios yra jų prielaidos tarmėse. J. Klimavičius teigia, kad po J. Jablonskio lietuviškosios terminologijos barai buvo apleisti, todėl į lietuvių kalbą įsileista daug tarptautinių žodžių. Į tai lenkė ir rusų kalba, kuri neturėjo ir neturi daugelio geografinių terminų rusiškų atitikmenų. Svarbią vietą kuriant tarptautinių žodžių lietuviškus atitikmenis užima P. Skardžiaus *Lietuviški tarptautinių žodžių atitikmenys* (Čikaga, 1973), tačiau ir šiame žodyne, anot J. Klimavičiaus, nėra aišku, kurie žodžiai pateikiami kaip tarptautinių sinonimai, o kurie – kaip būtini lietuviški pakaitalai.

Angelė Kaulakienė straipsnyje *Terminizacija: semantiniai dariniai ir vertiniai* aptaria žodžių *karta, šeima, paveldėjimas* kaip kompiuterijos terminų vartojimą įvairiose kalbose. Šie žodžiai gali būti laikomi ir tarptautiniais semantiniais vertiniais (anglų,

Išėjo aštuntas *Terminologijos* numeris

rusų, vokiečių, latvių kalbose jie taip pat yra kompiuterijos terminai), ir iš sociologijos perimtais terminais.

Palmira Zemlevičiūtė nagrinėja sinoniminius *Medicinos enciklopedijos* terminus. Terminų sinonimija nėra pageidautinas reiškinys, tačiau nagrinėjamoji jos rūšis – tarptautinio ir lietuviško termino sinonimija moksle yra dažna ir nepiktina. Autorė daro išvadą, kad *Medicinos enciklopedijoje* pagrindiniai laikomi dažniausiai vienažodžiai tarptautiniai terminai, o tai atitinka terminams keliamą trumpumo reikalavimą. Autorės nuomone, medicinos terminologai turėtų daugiau dėmesio skirti lietuviškų terminų kūrimo galimyboms.

Terminologijos istorijos skyrelyje Stasys Keinys aptaria pirmąją norminamąją lietuviškosios dabartinės bendrinės lietuvių kalbos gramatiką, kuri 1901 m. išleista Tilžėje ir pasirašyta Petro Kriaušaičio (J. Jablonskis) slapyvardžiu. Joje galutinai nustatytas tarminis bendrinės kalbos pamatas – suvalkiečių tarmė. Straipsnio autoriui į akis krinta J. Jablonskio vartojamų terminų lietuviškumas – tarptautinių čia tik 1,5 proc. Priešinga padėtis S. Keinio XX a. pabaigoje recenzuotame kitos srities terminų žodyne – 1,5 proc. čia sudarė lietuviški terminai. Didelė dalis *Lietuviškos kalbos gramatikos* terminų įėjo į kalbos moks-

lą ir vartojami iki šiol.

Būtent antonimai – leksiniai (sudaryti iš priešingos leksinės reikšmės žodžių) ir darybiniai (priešinga reikšmę jiems suteikia darybos elementai) – aptaria Ramunės Andriuškaitės straipsnyje *J. Balčikonio kalbotyros terminų antonimai*. Autorė išveda, kad termininės reikšmės antonimai (sudaryti su skirtingos reikšmės šaknimis, tačiau bendroje leksikoje jų reikšmės nėra priešingos) duoda pagrindą kalbėti apie specifinę antonimijos raišką terminijoje.

Alvydas Umbrasas nagrinėja teisės terminijos padėtį Lietuvoje 1918–1940 metais. Kaip žinia, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės aktai buvo rašomi lotynų, kanceliari- ne slavų ir lenkų, o Rusijos imperijoje – rusų kalba, tad 1918 m. atkurta Lietuvos valstybė lietuviškų teisės terminų neturėjo. 1919–1920 m. buvo nustatyti teismams būtiniausi baudžiamosios ir civilinės teisės pagrindai, maždaug tuo metu imtas rengti teisės terminų žodynas. Šis žodynas, matyt, buvo nebaigtas, tačiau turint galvoje jo apimtį (išliko 120 p. didesniu nei A4 formato) ir kad tuo metu tai buvo vienintelė ryškesnė pastanga kurti ir sisteminti lietuviškąją teisės terminiją, šis žodynas vertas atskiro tyrimo. 1922 m. Terminologijos komisija prie Švietimo ministerijos patvirtino teisės terminų sąrašą, ku-

ris per kelerius metus buvo keletą kartų paskelbtas įvairiuose leidiniuose. Tuo metu įsitvirtino tokie terminai, kaip *atsakovas, liudytojas, ieškinys, skundas* ir kt. Praėjus dviem nepriklausomybės dešimtmečiams teisės terminija vis dar nebuvo oficialiai kodifikuota. Iširus minėtai Terminologijos komisijai šio darbo rimtai imtasi tik 1939 m. Valstybės Tarybos Terminologinė komisija priėmė apie 500 terminų, didelė jų dalis – giminstės bei kiti su santuoka susiję terminai. Kuriant terminiją daug prisidėjo ir Universiteto Teisių fakultetas. Kadangi Universitete dirbo iškiliausi ano meto teisės mokslininkai, čia buvo parengta ir išleista nemaža teisės studijų, studentams buvo diegiama lietuviška terminija. Matyt, didžiausias paskutiniųjų nepriklausomybės metų teisės terminų sąrašas – tai bibliotekinių 1941 m. datuojamas 61 puslapio mašinraštis su beveik 2 tūkstančiais terminų. Apskritai 1918–1940 m. buvo padėti lietuviškos teisės terminijos pamatai, o terminija plėtojasi kartu su tos srities mokslu.

Albina Aukšoriūtė pristato Lauryno Ivinskio mineralogijos naujadarus. Autorės nuomone, jo sukurti terminai neprigijo pirmiausia todėl, kad rankraštis su 400 mineralogijos naujadarų nebuvo išspausdintas, tad jie negalėjo būti plačiau

žinomi. Dabartinėje terminijoje mineralai, kuriems pavadinti L. Ivinskis teikė naujadarus, dažniausiai įvardijami skoliniais terminais.

Vincentas Drotvinas brėžia *žodžio mokymas* istorijos štrichus. Pirmąkart šis žodis randamas Konstantino Sirvydo *Trijų kalbų žodyno* pirmajame leidime, tačiau jis nevertas iki pat XIX a. pabaigos, kada savo raštuose jį užfiksavo Antanas Juška. Faktas, kad *Lietuvių kalbos žodyne* praleidžiama *mokinio* istorija nuo XVII a. iki XIX a. I p., rodo, kaip, straipsnio autoriaus nuomone, mums stinga senųjų autorių leksikos studijų.

Skyrelyje *Iš užsienio terminologijos* Jolanta Gaivenytė-Butler ir Albina Aukšoriūtė plačiau aptaria rusų ir Vienos terminologijos mokyklų raidą, jų veiklos gaires, pristato kitas terminologijos mokyklas ir centrus. Aurelija Genelytė, parodydama Tarptautinio botanikos nomenklatūros kodekso sandarą, vaizdžiai supažindina su botanikos terminų kūrimo, jų įteisinimo taisyklėmis, trumpai aptaria botanikos lietuviškos terminijos padėtį.

Daug entomologijos ir botanikos lietuviškų terminų pasiūlo Kazimieras Gaivenis. *Terminologijos* 8 sąsiuvinio pabaigoje pateikiami gausūs lietuviškų ir latviškų terminų žodynu sąrašai.

Kaip matyti, aštuntame *Terminologijos* numeryje galima rasti daug vertingų žinių terminų istorijos, teorijos ir praktikos klausimais.

Kristina Bučionytė

IŠ PO TADO VRUBLEVSKIO GATVĖS GRINDINIO (2)

Atkelta iš 9 p.

pilies link. Įgriuvęs skliautas, kuris pažeistas, matyt, tuo metu, kai buvo statomi troleibuso linijoms reikalingi stulpai. Siūlėme paminklosaugos institucijoms ir prašėme statybininkų, kad iš sugriauto kolektorius būtų išvalytos užvirtusios žemės ir atstatytas skliautas.

V. Urbanavičius. Septintojo dešimtmečio pradžioje buvo tiesiama Tiltu g. ežusi troleibusų linija, čia važiuo 8 troleibusas. Priešais Katedrą, tuomet uždarytą ir tik 1957 m. jos vietoje atidarytą Vilniaus paveikslų galeriją, buvo statomas troleibusų linijos stulpas. Statant buvo pataikyta į nutekamąjį vandenų kanalizavimo kolektorių. Prisimenu, kai staugiai su Adolfu Tautavičiumi tada movėmės guminius batus ir puolėme tą vietą tyrinėti. Labai negiliai įlindome ir ėmė mums guminius batus semti vos ne per viršų. Teko grįžti atgal.

E. Ožalas. Kaip tik ta vieta dabar atsikasta, reikėtų tik vandenį išsemti.

V. Urbanavičius. Labai gera proga dar kartą įlįsti ir tą vietą patyrinėti.

Kiekvienas reikšmingas projektas susilaukia pasipriešinimo

ML. Ar labai archeologas nuvilia tai, kad Žemutinės pilies teritorijoje ir artimiausioje aplinkoje po 1831 m. carinei kariuomenei čia statant tvirtovę ir suvežus griuvenas bei žemes iš įvairių miesto vietų buvo gerokai sumaišyti archeologiniai sluoksniai?

E. Ožalas. Mes dirbame Vilniuje ir bet kuriuo atveju tai yra Vilniaus žemė. Žemutinė pilis – neatšiejama miesto dalis. Tegu tai bus kito laikotarpio radiniai, bet visa tai sietina su Vilniumi.

Gintautas Rackevičius. Štai gerb. E. Ožalas sako, kad pilis neatšiejama nuo miesto. Tačiau ką šiandien matome mūsų Vilniuje? Einaime pagrindinėmis senamiesčio gatvėmis – Didžiąja ir Pilies, tačiau kur

toji pilis? Vilnietis rodo į Aukštutinės pilies vakarinį bokštą, kurio autentiški tėra išlikę du aukštai ir tu pačių nesimato pro kalne augančius

Pradedant statyti Karaliaus Mindaugo tiltą per Nerį buvo atliekami archeologinės priežiūros darbai

medžius. Tvirtina, kad tai esanti Gedimino pilis. Kaip mūsų tautai XIX a. buvo įkirsta, kad čia yra miškas viduryje miesto, taip mūsų sąmonėje ir liko. Nejučia norisi prisiminti vieną gerbiamą architektą, kuris pastebėjo: čia kaip kaime – bažnyčia, turgaus aikštė ir miškas. Štai ką šiandien mes matome buvusios pilies vietoje savo sostinėje.

ML. Tai laikina dykynė, kurios vietoje 2009 m. stovės atstatyti Vilniaus žemutinės pilies pagrindiniai rūmai.

G. Rackevičius. Tačiau kaip sunkiai šis projektas pajudėjo iš mirties taško. Net kai kurie mūsų intelektualai stebina. Štai mūsų seniausios Alma mater istorikus ir archeologus rengiančio fakulteto dekanas Lietuvos radijo pirmajai programai aiškino: kadangi mūsų sostinės Senamiestis su tokia urbanistine erdve įtrauktas į Europos paveldo sąrašus, tai juk mes tos erdvės neturėtume keisti... Carinė valdžia sugriovė svarbiausius Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės

pastatus – Vilniaus pilies vartus, Aukščiausiojo tribunolo pastatą, pirmąją Vyskupų rezidenciją, Vilniaus Žemutinės pilies rūmus su

torija sieja abu Neris krantus. Paminklosaugine prasme dešinysis krantas – taip pat labai opus objektas. Po 1831 m. abiejuose krantuose išsidėsčiusi mūsų jau minėta Vilniaus tvirtovė šiandien gal ir mažiau reikšminga, bet dešiniajame Neris krante buvo senosios žydų kapinės. Jos labai nukentėjo po 1950 m., kai buvo statomas Žalgirio stadionas. Kai kuriuos preliminarinius tyrimus dešiniajame krante mes atlikome dar 1996 m. Kapų ten nebėra, žemė buvo buldozeriais stumdoma. Tačiau iš padomumo ir dabar perrenkame žemę, kuri ten kasama, kad, ne duokdie, kaulai, kurie gali būti aptikti, nebūtų išvežti su žemėmis.

Ir dar man ramybės neduoda pasikeitęs žmonių požiūris į mums šventą Senamiesčio ir Žemutinės pilies teritoriją. 8-ajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje visuomenė buvo labai sujudusi dėl numatytos automobilijų trasos per senamiesčių. Buvo sumanyta nuo J. Basanavičiaus g. per estakadą nukreipti

Ar nepakenks Vilniaus arkikatedrai per Senamiestį nukreiptas transporto srautas?

gynybine siena ir bokštais, o mes džiaugiamės tais griovimais suformuota „urbanistine erdve“, su ja norime žengti „į Europą“. Ir šitaip kalba istorikas, kurio žodis sveria daugiau už kiekvieno iš mūsų.

Eduardas Kauklys. Liepos 1-ąją, per tarptautinę architektų dieną, Kauno architektų namuose, dalyvaujant Lietuvos architektų sąjungos pirmininkui V. Dičiui ir beveik 200 šalies architektų, buvo paskelbti Lietuviškos architektūros apdovanojimai už 2001 metus. Juos įsteigė laikraštis *Statybų pilotas*. Buvo paskelbtas ir *Agurkas 2001*, t. y. metų nesėkmė, labiausiai nevykęs ir neprofesionalus projektas, kurio architektais įvardyti Napoleonas Kitkauskas, Algirdas Brazauskas ir kiti už *Valdovų rūmų atstatymo projektą*. Pasak iniciatorių, pagrindinis teisėjas buvo architektūrinio laikraščio *Statybų pilotas* skaitytojai ir beveik šimtas architektūros ekspertų.

ML. Apie *Statybų piloto skaitytojus gal sunku spręsti, bet „architektūros ekspertais“ save vadinantys ar tuo Agurku patys savęs nekompromituoja?*

G. Rackevičius. Kiekvienas išties reikšmingas projektas turi susilaukti pasipriešinimo, antraip ne kažin ko vertas projektas.

Nejaugi vis dar vykdomė gubernatorių sumanymus?

V. Urbanavičius. Grįžkime prie T. Vrublevskio g., šalia kurios dabar pradėtas statyti Karaliaus Mindaugo tiltas per Nerį. Paminklinė teri-

automobilijų srautą į Liejyklos g., kurios viena pusė būtų buvusi visiškai išgriauta. Toliau transportą pro Katedros (tada Gedimino) aikštę norėta nukreipti Antakalnio link. Tada amžiną atilšį Vladas Drėma sakė: *Kam neaišku, kad norima nutiesti trasą: Akmenų g. – Turniškės... Akmenų gatvėje gyveno visi to meto „tūzai“, kurie ir Turniškėse turėjo rezidencijas. Tokio automobilijų srauto keliama vibracija Arkikatedros pastatui būtų buvusi pražūtinga, nes ir dabar pamatų ir sienų plyšių yra pakankamai daug.*

To meto visuomenė naujai suprojektuotos transporto magistralės statybai sugebėjo pasipriešinti. Tačiau ką matome dabar? Vietoje kadaise numatyto pėsčiųjų tilto nuo T. Vrublevskio g. per Nerį jau statomas didelis tiltas, kuriuo važiuos ir automobilijų transportas, bus plati gatvė, tik niekas nežino, kur ji pasibaigs. Kam reikalingas kelias, jeigu jis niekur neveda? Šiuo atveju baisiausia, kad keturių eilių kelias ves į šventovę – Vilniaus arkikatedrą. O kur toliau?

ML. Tikriausiai ne į dangų?

V. Urbanavičius. Paminklosaugos sumetimais nuolat ir pabrėžtinai buvo rekomenduojama, kad turistinio transporto srautas privažiuotų dešiniuoju Neris krantu ir kažkur Sporto rūmų teritorijoje būtų statomas, o į kairįjį Neris krantą ir Senamiestį žmonės ateitų pėsčių per tiltą. Tačiau priešingai negu siūlyta galvojant apie paminklinę Vilniaus senamiesčio zoną skubotai ir kone paslapčia buvo suprojektuo-

tas didžiulis transporto tiltas. Jeigu juo judės automobilių srautas, koks bus įmanomas, žala Senamiesčio paminklams bus didžiulė. Galime neabejoti, kad Arkikatedros pastatas būtų prarastas. Vibracija, išmetimo dujos atliks pražūtingą darbą.

ML. Tai vis dėlto kur bus nukreiptas transporto srautas, iš dešiniojo Neris kranto atvestas prie Katedros aikštės?

G. Rackevičius. Aš matau sėkmingą caro gubernatorių politikos įgyvendinimą dabar jau mūsų projektuotojų rankomis. Aišku, kad tą transportą teks nukreipti Maironio g. pro Šv. Onos, Šv. Bernardo ir Pranciškaus, Šv. Mykolo bažnyčias bei Skaisčiausiosios Mergelės Marijos cerkvę. Apskritai Maironio vardu pavadintoji gatvė buvo nutiesta tik XIX a., kad Vilniaus tvirtovės įgulos kariai stačiatikiškai sėkmingai galėtų eiti tiesiu keliu melstis į savo cerkvę. Akivaizdžiai sunaikinta senamiesčio urbanistinė erdvė.

ML. Keisčiausia, kad dabartiniai miesto valdžios vyrai ir projektuotojai (neapsieita ir be architektūros „ekspertų“) savo sumanymuose nenužengia toliau už muravjovininkus ir čiginus, „tobulinusius“ Vilniaus Senamiestį, be gailėsčio griovusius išskiliausius miesto ir valstybingumo paminklus. To tobulinimo pasekmė – išgriautos Senamiesčio erdvės, su kuriomis akys apsi-prato, regis, taip ir turėtų būti. Gaila, kad tokia nuostata pasigirsta net iš kai kurių intelektualų.

V. Urbanavičius. Žiūrint iš didžiavalstybinio šovinizmo ir Maskvos patriarchijos pozicijų XIX a. antrosios pusės politika, jeigu ir nepateisinama, tai bent jau surantama. Bet kuo pateisinti dabartinius mūsų štai tokius „užmojus“? Suprantu, mirusieji neturi trukdyti gyviesiems, tačiau ar tai, kas dabar vyksta, yra gyvųjų labui? Labai abejoju.

ML. Kodėl visuomenė visą laiką priversta vytiš jai nuvažiuojantį traukinį? Ar vytiš ypatingos reikšmės projektus sužinome, kai tie projektai jau patvirtinami ir prasideda statybos darbai. Kodėl niekada nėra laiko diskusijoms, visuomenės nuomonei? Kodėl pinigų išleisti yra svarbiausias miesto valdžios ir „ekspertų“ siekis? Gal tuos pačius pinigų galima investuoti ir protingiau? O gal didelių pinigų pavyksta gauti tik abejotiniems projektams? Kodėl verslas turi tukti kultūros sąskaita?

G. Rackevičius. Todėl, kad politinė situacija šalyje keičiasi švytuoklės principu. Apie kokią rinkėjo pasirinkimo galimybę šiandien galime kalbėti? Tai mitas.

V. Urbanavičius. Dažnai kritikos strėlės laidomos Vilniaus m. mero Artūro Zuoko adresu. Tai neteisinga. Negalima kaltinti vieno asmens. Tai sistemos bėda. O apie merą esu kuo geriausios nuomonės vien dėl to, kad jis sugebėjo sutvarkyti Užupio dešinįjį Vilnios krantą, kur atsižvelgta į visus paminklosaugos reikalavimus.

ML. Pradidimuose taip pat galima rasti kai kurių teigiamybių. Bent jau istorija ir ainiai žinos mūsų laikų „čiginų“ vardus.

Atsakymai į ML Nr.14 p.18 spausdinamus galvosūkius

1. Arba 13-3=10 arba 3+7=10
2. 7³+22³+51³+36³
3. Lietuviai sako: „Trečias kartas nemeluoja“, tad 3435.

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS

praneša, kad 2002 m. spalio 18 d. 15 val. Vilniaus pedagoginiame universitete (T. Ševčenkos g. 31, 222 aud.) įvyks Vilniaus pedagoginio universiteto doktorantūros komiteto posėdis, kuriame **SONATA VAIČIAKAUSKYTĖ** viešai gins daktaro disertaciją (humanitariniai m., filologija, 04 H, baltų kalbos, H 590) tema „1759 METŲ „ZIWATO“ VARDAŽODŽIO LINKSNAIVIMO SISTEMA“.

Doktorantūros komiteto pirmininkas ir darbo vadovas – prof. habil. dr. **A. GIRDENIS** (LMA narys korespondentas, Vilniaus pedagoginis universitetas, humanitariniai m., filologija, baltų kalbos, H 590).

Nariai:

prof. dr. **V. DROTVINAS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, humanitariniai m., filologija, baltų kalbos, H 590);

doc. dr. **S. KEINYS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, humanitariniai m., filologija, kalbotyra, H 350);

prof. habil. dr. **K. NASTOPKA** (Vilniaus universitetas, humanitariniai m., filologija, semiotika, H 352);

prof. habil. dr. **A. ROSINAS** (Vilniaus universitetas, humanitariniai m., filologija, baltų kalbos, H 590).

Oponentai:

prof. habil. dr. **Z. ZINKEVIČIUS** (LMA tikrasis narys, Lietuvių kalbos institutas, humanitariniai m., filologija, baltų kalbos, H 590);

dr. **B. JASIŪNAITĖ** (Vilniaus universitetas, humanitariniai m., filologija, dialektologija, H 401).

Nuo 2002 m. rugsėjo 18 d. su disertacija galima susipažinti Vilniaus pedagoginio universiteto bibliotekoje.

Rektorius

Šalina vandenį iš naftos gręžinių

Hidrogelis, iš kurio tikimasi perversmo naftos ir dujų pramonėje

Visiškai naujas naftos gręžinių tvarkymo būdas, kurį siūlo du britų mokslininkai, įgalins daug efektyviau eksploatuoti naftos ir dujų gręžinius, gal net iš pagrindų gali pakeisti pasaulio naftos pramonę.

Hidrogelis, kurį išrado dr. Donald Eagland ir dr. Nicholas Crowther, daug metų dirbantys Bredfordo universiteto Farmacijos departamente, šiaurės Anglijoje, sėkmingai išsprendė svarbią naftininkams rūpimą problemą – kaip pašalinti naftos gręžiniuose esantį vandenį. 1997 m. atlikdami mokslinius tyrimus jie atrado unikalią hidrogelį ir greitai įsitikino ne tik jo ypatingomis savybėmis, bet ir komercine galia.

Hidrogelis gali absorbuoti skystį, be to, palaiko gyvybingų ląstelių ir bakterijų įvairovę. Pir-

mą kartą hidrogelis buvo panaudotas sandarinant plyšius Kanados naftos verslovių gręžiniuose, kad neprasiskverbtų vanduo.

Dabar minėti Bredfordo mokslininkai vadovauja naujai, š. m. kovo mėnesį pradėjusiai veiklą kompanijai *Pažangios gelio technologijos (Advanced Gel Technology Ltd., AGT)*. Firma pasirašė sutartį su Kanados firma *Aqueolic* panaudoti gelį penkiuose gręžiniuose, o vėliau ir kituose.

Šiuo metu kompanijos specialistai per mėnesį sutvarko vieną gręžinį ir yra įsitikinę, jog toks gręžinių tvarkymas iš pagrindų pakeis pasaulio naftos pramonę – leis žymiai efektyviau panaudoti naftos ir dujų gręžinius. Ateinančių metų planai rodo, jog apyvarta per penkerius metus turėtų išaugti iki

10 milijonų svarų sterlingų.

Šiuo metu svarbiausi AGT klientai naftos pramonėje yra *Aqueolic* ir *Aubin* kompanijos Aberdine, Škotijoje. Naują technologiją taip pat norima pritaikyti ir kitose firmose, pvz., gaminančiose degutą (dervas), be kaitinimo pašalinančiose naftą iš smėlio ir kt. Kolumbijoje norima taikyti minimą technologiją emulsinant ir parengiant žalią naftą transportuoti naftotiekiais.

Dar viena svarbi, daug žadanti veiklos sritis – paviršių, tinkamų bakterijoms ir ląstelėms auginti parengimas. Atlikę pirmus bandymus ir įsitikinę, jog hidrogelio paviršiuje gali augti odos ląstelės, kompanijos mokslininkai padarė labai reikšmingą atradimą.

Trečios kartos biomedžiagos

Naujos kartos biomedžiagos, skatinamos ląsteles atsinaujinti, padės žmogaus organizmui išgyti.

Jungtinės Karalystės mokslininkų nuopelnas tas, jog jie atrado kaulus formuojančius genus, kurie gali būti reguliuojami bioaktyviomis medžiagomis. Šis atradimas jau taikomas kuriant naujos kartos biomedžiagas, naudojamas audiniams atkurti.

Štai Londono imperatoriškojo koledžo tyrimo grupės vadovai profesoriai Larry Hench ir Julia Polak įsitikinę, jog trečios kartos biomedžiagos aktyvuoja ląsteles, į kurias jos implantuojamos, tam tikrus genus. Mokslininkai įsitikinę, jog visai nebetoli naujų biomedžiagų era, ir užuot audinius persodinus, kaip daroma iki šiol, bus imamasi juos atkurti.

Pirmos kartos biomedžiagos, atrastos 1960–1970 m., buvo skirtos vidiniam naudojimui. Naudojant anksčiau sukurtas biomedžiagas buvo stengiamasi *jų fizines savybes suderinti su audinių savybėmis kuo mažiau toksiškai žalojant tuos audinius.*

struktūra gyva ir prisitaiko prie fiziologinės aplinkos. Mokslininkai ir siekia sukurti naują genetiškai aktyvių biomedžiagų kartą, pritaikytą specifiniams pacientams ir ligoms.

Per pastaruosius porą metų Imperatoriškojo koledžo Audinių inžinerijos centro grupė, vadovaujama prof. J. Polak, išanalizavo žmogaus ląstelių, veikiamų specifinėmis bioaktyviomis medžiagomis, elgseną.

Paaikšėjo, jog kaulų ląstelių pagrindiniai kaulus formuojantys genai aktyvuojami, kai kaulus formuojančios bioaktyvios medžiagos naudojamos kartu. Tuo metu kiti genai, kurie, pvz., aktyvuojami formuojant riebalus ar kitus audinius, nebuvo reguliuojami. Todėl tikimasi, jog ateityje norint atkurti reikiamus audinius pavyks implantuoti tiksliai apskaičiuotus cheminius biomedžiagų ingredientus.

Žinoma, labai svarbu, kad implantuojant į organizmą reikiamas biomedžiagas, būtų kuo mažiau chirurginio įsikišimo, kitaip tariant, reikia pasiekti, kad specifiniai molekuliniai audiniai būtų atkuriami klinikos sąlygomis. Tačiau reikšmingiausia, jog bioaktyvus stimulavimas gali būti naudojamas genams aktyvuoti kaip prevencinė priemonė išlaikyti sveikus senstančius audinius. Turima trečios kartos biomedžiagų ląstelinė ir molekulinė bazė jau šiandien leidžia kurti mokslinius pagrindus audinių inžinerijos modeliui, kai chirurginė intervencija bus minimali.

Itin svarbūs ir ekonominiai šių atradimų privalumai, nes taikant trečios kartos biomedžiagas tikimasi spręsti gyventojų senėjimo problemą. Manoma, jog pavyks suprojektuoti naują genetiškai aktyvių biomedžiagų kartą, taikomą specifiniams pacientams gydyti ir kovoti su šiandien sunkiai išgydomomis ligoms. Audinių inžinerija formuojama paciento ląstelių bazėje, vadinas, bus galima taikyti optimalų farmakologinį gydymą.

Patys šių darbų autoriai profesoriai Larry Hench ir Julia Polak įsitikinę, jog vienas reikšmingiausių dalykų šiandien yra tai, kad bioaktyvūs veiksniai gali būti panaudoti genų aktyvacijai prevenciskai gydant audinius nuo senėjimo. Dar visai neseniai visa tai buvo mokslinės fantastikos autorių vaizduotės vaisius. Tačiau argi prieš kokius 30 metų kas nors rimtai galėjo svarstyti kad ir apie medžiagas, kurių neatmestų gyvas audinys.

Didžiosios Britanijos mokslu naujienos

Sudarė Lyra Eglaitienė ir Nurgundas Steigvilas

Redakcija dėkoja Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės ambasadai Lietuvoje už suteiktą informacinę medžiagą apie šiuos mokslu laimėjimus.

Laboratorija stiklo kristale

Stiklinį kristalą primenantį mikroschemą, panašią į kubelį, kurio briauna ne ilgesnė kaip 25 milimetrai, gali iš pagrindų pakeisti vaistų pramonę, o kompanijai *Micro Chemical Systems (MCS)* suteikti didelių perspektyvų jau per pastaruosius 5 metus. Kompanija gamina mikrocheminius įtaisus pramonės įmonėms ir mokslo institucijoms, taip pat kuria naujus cheminius ir biocheminius būdus, kurie taikomi farmacijos, chemijos, maisto, gėrimų gamyboje.

Hulio universiteto (*University of Hull*, šiaurės Anglijoje) prof. Stephen Haswell vadovaujama MCS laboratorija pirmoji surado, kaip švariau, saugiau ir kuo mažiau dalyvaujant

žmogui sintetinti ir analizuoti cheminius junginius. Profesorius sukurtas mikroreaktorius, nors ir telpa mažiame stikliniame kristale, iš tikrųjų yra miniatiūrinė kompiuterizuota laboratorija, ku-

Prof. Stephen Haswell ir jo sukurtoji „laboratorija“ stiklo kubelyje

ria galima atlikti molekulinį junginių atranką bei chemines reakcijas mėgintuvėliuose.

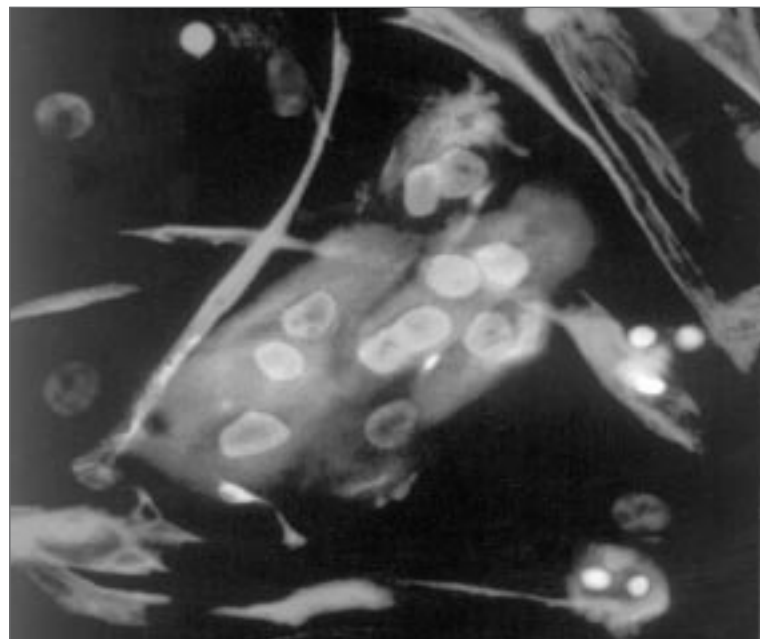
Fotolitografijos būdu mažame stiklo kubelyje įrengti kanalai. Šiame mikroreaktoriuje sumaišomi

cheminiai reagentai. Srautas kiekviename kanale valdomas elektroniniu būdu ir reagentai sąveikauja griežtai kontroliuojamoje aplinkoje. Kompiuteris kontroliuoja visą procesą, tuo pačiu metu mikroreaktoriuje galima atlikti įvairias chemines reakcijas.

Prof. S. Haswell, regis, ir pats susižavėjęs savo kūriniumi, nes sako: *Šis įtaisas leidžia atlikti tiesiog neįtikėtinus cheminius veiksmus. Dirbant tradiciniais metodais laboratorijoje naują molekulę pavyksta sukurti per savaitę, o mikroreaktoriumi tam pakanka vienos minutės.*

Kompanija *Glaxo SmithKline* į MCS jau investavo 1 mln. svarų sterlingų, o kitąmet planuoja investuoti dar milijoną. Prof. S. Haswell vadovaujama MCS kompanija – tai naujas aukštųjų technologijų darinys, dirbantis vienu metu ir su „laboratorija“ kristale, arba mikroschemoje, ir su cheminėmis mikroreaktorius technologijomis. Mikroreaktorių sistemas ji kuria jau ištisą dešimtmetį.

Antros kartos biomedžiagos buvo labiau rezorbuojančios ir bioaktyvios, nes ir naudotos gana standartinės medžiagos. Kol nebuvo ištirtos imuninės sistemos savybės, manyta, jog daugelis naudojamų medžiagų yra patogeninės arba toksiškos. Kuriant ir gaminant antros kartos bioaktyvias medžiagas norėta orientuotis į bioaktyvius komponentus, galinčius sukelti norimą veiksmą arba reakciją fiziologinėje aplinkoje. Trečios kartos biomedžiagos jau yra ne tik rezorbuojančios ar bioaktyvios, bet ir pačios gamina medžiagas, kurias implantavus organizmas gali pats save išgydyti. Mat kūno genai patys kontroliuoja atkūrimo procesą. Ataugęs audinys nesiskiria nuo natūralaus audinio – nauja

Žmogaus plaučių skaidulos (fibromos) išaugintos laboratorijoje. (Lazdelės gali būti auginamos atitinkamomis laboratorinėmis sąlygomis ir skatinamos formuoti specifinius natūralių audinių fiziologinį elgesį imituojančius audinius).

leškoti tiesos ir pritarti tiems, kurie kovoja (1)

Regis, šie žodžiai galėtų būti Viktoro Alekno gyvenimo credo. *Lietuvių literatūros enciklopedijoje* jis pristatomas kaip literatūros tyrinėtojas, prozininkas, poetas, publicistas. Gimęs 1915 m. Pašlynyje (Raseinių r.), 1933–1937 m. Vytauto Didžiojo universitete studijavo lotynų kalbą, lietuvių literatūrą ir pedagogiką, kurį laiką dirbo Juozo Keliuočio redaguojamame *Naujosios Romuvos* žurnale. Mokytojavo įvairiose gimnazijose, o 1945 m. suimtas kaip buvęs ateitininkas ir nuteistas kalėjo Vorkutoje. Į Lietuvą sugrįžo 1957 m., dirbo melioracijoje, vėliau mokytojavo, Vilniaus universitete neakivaizdžiai baigė lietuvių kalbą ir literatūrą.

Svarbiausia, kad Viktoras Alekna savo gyvenimo kelyje sutiko daug labai įdomių ir iškilų žmonių, bendravo su rašytojais, menininkais, aktorais. Kai kurie jų iškilis ir šio pašnekesio metu, galimas dalykas, sukels prieštarų minčių mūsų skaitytojams.

Dėkingumą jaučia Mykolui Krupavičiui

Geriamasis Viktorai Alekna, esate įvykių turtingos biografijos žmogus. Kas ją praturtino? Ar pats stengėtės?

Pati aplinka turtino. Keitėsi Lietuvos gyvenimas, keitėsi ir žmonių gyvenimai. Gimiau 1915 m., vadinas, dar caro laikais, kai vokiečių okupacija Lietuvoje dar nebuvo prasidėjusi. Po šešių savaičių, nors mama sakydavo, kad po trijų, į mūsų Raseinių kraštą atėjo vokiečiai.

Ar Pirmasis pasaulinis karas turėjo didelės įtakos Jūsų tolesnei biografijai?

Įtakos turėjo ne pati kaizerinė okupacija, o Lietuvos Respublikos susikūrimas. Kai svarstau savo biografijos įvykius, mėginu suvokti, kam turėčiau būti dėkingiausias. Be abejonės, pirmiausia Mykolui Krupavičiui.

1922 m. žemės reformos Lietuvoje „tėvui“?

Būtent. Mano tėvas žemės neturėjo, bet valdė dvarininko žemę. Kadangi buvo bežemis, tai prasidėjus žemės reformai įteikė pareiškimą ir gavo 15 ha. Tada pradėjo savarankiškai gyventi. Taigi gyvenome kaip smulkūs vidutiniokai maždaug 10 km nuo Raseinių. Kadangi vaikystėje parodžiau šiokių tokių gabumų, tai tėvai nutarė mane leisti į gimnaziją, nepaisydami, kad šeimoje buvau vyriausias ir ūkyje reikėjo piemens. Jeigu nebūtume turėję žemės, apie jokių mokslus nė kalbos nebūtų buvę.

Šitaip per mokslus atitrūkote nuo žemės?

Tik iš dalies, nes visas vasaras praleisdavau talkindamas tėvui. Nuo 1932 m. buvau pasidaręs kone vasaros šeimininkas, nes tėvas labai sunegalavo ir visos šienapjūtės bei rugiapjūtės gulė ant mano pečių. Su 1,5 metų jaunesniu broliu visą vasarą švaistydavomės dalgiais.

Ir vis dėlto Juzu netapo

Žodžiu, gimnazisto dalgis švytėjo ryto saulės spinduliuose.

Galima ir taip pasakyti. Aišku, visa tai turėjo įtakos mano tolesniam gyvenimui, nes nuo 12 metų su tėvu turėjome kelmus rauti.

Tai jau panašu į Juozo Baltušio Sakmės apie Juzą herojaus, kuris taip pat kelmus rovė, likimą.

Neseniai sutikau pažįstamą Petrą Pečiūrą, kuris tvirtino asmeniškai J. Baltušio Juzo prototipą pažinojęs. Su tuo Juzu jie kaimynai buvę.

Literatūriniai herojai kartais atgimsta gyvenime. Tačiau Jūs Juzu netapote?

Juzu netapau. Nežinau kodėl, bet mane vis dėlto labiausiai traukė knyga. Grįždamas atosto-

gų parsiveždavau glėbį knygų ir laisvu laiku, kai visi eidavo pokaičio, skaitydavau. Mokydamasis gimnazijoje knygas imdavau iš penkių šaltinių: iš gimnazijos bibliotekos, specialios klasės bibliotekos, kurią tvarkė klasės auklėtojas, Raseinių viešosios bei ateitininkų kuopos bibliotekų, taip pat ir iš moksleivių skolindavusi knygas. Buvau knygų „rijikas“. Penktoje klasėje pradėjau užsirašinėti, ką perskaitau. Pasirodo, 200 knygų per metus. Daugiausia „rydavau“ nuotykių knygas, romanus, pakliūdavo viena kita ir vertinga. Tuo metu jau buvo pradėję eiti žurnalai *Zidinys*, *Atėitis*, *Romuva*, kuriuos gimnazijoje taip pat skaitydavau.

Vis dėlto turiu pasakyti, kad tarpukario lietuviška mokykla nebuvo tokia ideali, kaip pasakoją žmonės, kurie tos mokyklos suole nėra sėdėję. Ko man

Tėvams vis dėlto nekilo mintis vyresnįjį sūnų palikti prie plūgo?

Mano tėvai buvo praktiški žmonės. Buvome du broliai, jaunesnysis mokytis nelinkęs. Todėl nuspręsta ūkį palikti jam, o man jau teko nuo 11 metų laimės ieškoti mokslo.

Apie tautiškumą mokykloje niekas nekalbėjo

Užsiminėte apie tarpukario tautinės mokyklos trūkumus. Kokie tie trūkumai?

Apie tautiškumą niekas labai nekalbėjo ir nedaug aš jo ten mačiau. Tik vėliau imta kalbėti. Kai girdžiu svarstant dabarties mokyklos problemas ir prisimenu savo jaunystės mokyklą, tai galiu pasakyti štai ką. Mūsų mokytojai buvo gana seni, tik vėliau pradėjo rasti vienas kitas jaunesnis.

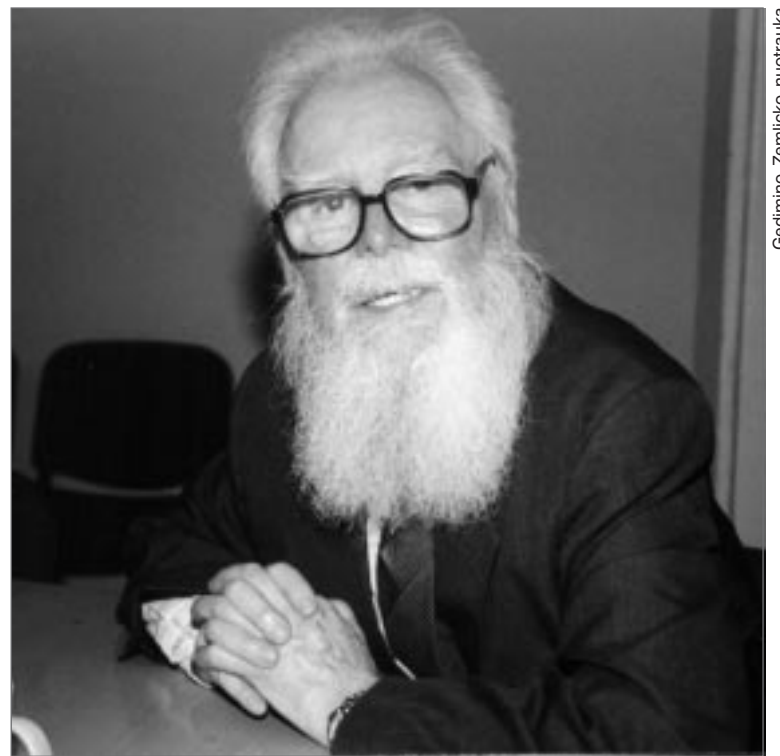
Studentų Naujoromuvų grandies dalis narių susirinkusi į Bažnytinio meno muziejų Kaune 1936-02-09. Iš kairės – stovi Pranas Mankevičius, Antanas Liberis, Antanas Vengris, Kostas Vosylius, Jonas Bražinskas, Kostas Poškus, Adolfo Valeška, Antanas Navarackas, Andrius Budrys, Antanas Rinkūnas, Viktoras Alekna, Viktoras Miliūnas ir Kazys Zupka Kecioris; sėdi Jadvyga Bertulytė, Juozas Keliuotis ir Prialgauskaitė

labiausia stigo? Supratimo, ką turėsiu veikti baigęs gimnaziją. Klasėje buvau geriausias matematikas, galiu net pasakyti, jog iš prigimties esu matematikas. Bet pasirinkau humanitarinius mokslus. Sekėsi man ir humanitariniai dalykai. Vakar (birželio 26 d.) 95 metų sukaktį paminėjo buvęs paskutinis mano literatūros mokytojas Vytautas Maknys, dviejų tomų *Lietuvos teatro istorijos* autorius. Dėstydamas paskutinėse Raseinių gimnazijos klasėse man vieninteliam už rašinių yra parašęs penketą. Daugiau niekas nėra gavęs.

Turiu pasakyti, kad mūsų klasė buvo gana silpna: iš 20 gimnazistų tik 5 sugebėjo išlaikyti egzaminus ir gauti brandos atestatus.

Ilgą laiką neturėjome nė vieno mokytojo, kuris būtų baigęs aukštąjį mokslą, vienintelis kapelionas buvo baigęs. Kai mokiausi 4 klasėje, atvažiavo naujas direktorius – Motiejus Miškinis, kuris buvo baigęs aukštąjį mokslą. Po jo buvo kitas direktorius, taip pat su aukštuoju. O šiaip studentai trejus metus pastudijuodavo ir važiuodavo į mokyklą dirbti.

Mums, moksleiviams, visa tai ne labai rūpėjo. Tik kada pats pradėjau dirbti mokykloje, pamačiau, ko man pačiam trūksta, pradėjau labiau prisiminti, kaip su mumis buvo dirbama. Greitai įsitikinau, kad iš savo buvusių mokytojų ne itin daug galiu pasimokyti. Reikėjo jau kitaip dirbti. Bet

Viktoras Alekna Mokslo Lietuvos redakcijoje 2002 m. birželio 26 d.

kaip – supratimo nelabai turėjau, nors buvau studijavęs Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete. Mus pedagogikos mokė labai garsintas prof. Vladas Vabalas-Gudaitis, bet, mano galva, kaip dėstytojas jis buvo prastas. Rišlausakinio nesuregzdavo. Kai skaitydavo pasirašytą tekstą – dar suprasdavau, bet jis pusę sakinio perskaito ir pakelia galvą, tada jau dėsto nežiūrėdamas į popieriaus lapą. Sakiniai nesusiregzdavo. Jis dėstė 3 dalykus: pedagogiką, pedagogikos istoriją ir pedologiją (vaikų pedagogiką). Vadovėlių nebuvo, tekdavo iš užrašų mokyti. Bet profesoriaus filosofija

nes matematikos nesupranta, jiems sunku. Vadinas, pasirinkęs matematiką taip pat būsiu apgaudinėjamas ir nemylimas. Be to, gerai mokėsi matematikos paprastai rinkdavosi Technikos fakultetą, tapdavo inžinieriais. Tėvas išsigando: norint tapti inžinieriumi reikia ilgai studijuoti, tiek pinigų neturėsime... Juk kaip tik buvo krizės metai – 1933-iejai. Ūkininkų pajamos sumažėjo 3 kartus, o javų kainos – net 4 kartus. Mūsų žemė kelmus išrovus pasirodė besanti gana derli. Tėvas persiorientavo, bet pinigų trūko, tuo labiau kad senus trobesius tėvas ėmėsi perstatinėti. Todėl tėvas ir siūlė studijuoti ką nors lengvesnio.

Tad rinkausi paprasčiausią, mano akimis, humanitarinių mokslų sritį. Tuo labiau kad gimnazijose lotynų kalba buvo dėstoma šešerius metus po 5 savaitines pamokas. Kadangi gimnazijoje buvau pradėjęs rašyti eilėraščius ir į spaudą vieną kitą rašinėlių atiduodavau, todėl ir pradėjau svajoti, kad būsiu literatas. O paveikė mane metais anksčiau už mane gimnaziją baigęs draugas. Kai pasakiau, kad manau studijuoti lietuvių kalbą ir literatūrą, jis mane sustabdė: lituanistų yra daug ir baigęs universitetą darbo negausiu. Kadangi lotynų kalba man irgi neblogo sekėsi, ją ir pasirinkau.

O kaip šalutinę specialybę vis dėlto pasirinkau lietuvių kalbą ir literatūrą. Pedagogika buvo trečioji ir privaloma specialybė. Universitete pradėjau daugiau rašyti literatūrinius straipsnius, knygų recenzijas ir įsitikinau, kad literatūros studijos man įdomesnės už lotynų kalbą.

Trys studentai ir redaktorius – štai ir visa Naujoji Romuva

Kaip pradėjote dirbti Naujosios Romuvos redakcijoje?

Su *Naujosios Romuvos* redaktoriumi Juozu Keliuočiu (1902–1983) susipažinau pirmais studijų metais. Tuo metu jo brolis poetas Alfonsas Keliuotis (1911–1994), *Naujosios Romuvos* sekretorius, studijavo Universitete. Susipažinome, nes Universitete buvo žurnalo bičiulių draugija. Mažai kas žino, bet Alfonsas Keliuotis yra vienos pagarsėjusios dainos *Buvo naktis švento Jono* autorius. Ši daina dainuojama visoje Lietuvoje, yra daug jos variantų. A. Keliuotis ją parašė būdamas tik 18 metų.

Jis ateidavo į mūsų susirinkimus, bet man studijuojant trečiame kurse A. Keliuotis buvo paimtas į kariuomenę, o į *Naująją Romuvą* 1935 m. dirbti

buvo priimti du mano draugai: Kostas Vosylius gavo sekretoriaus, kitas bičiulis Pijus Andziulis – ekspeditoriaus vietą. Tačiau tas, kuris tapo ekspeditoriumi, staiga gavo Universiteto stipendiją, todėl man pasiūlė savo vietą žurnale. Taip tapau Juozo Keliučio redaguojamo *Naujojoje Romuvoje* ekspeditoriumi.

Išveždavote prenumeratoriams žurnalą?

Man reikėdavo žurnalus supakuoti ir išvežti iš spaustuvių į paštas. Metų pradžioje reikėdavo pateikti visus prenumeratorių adresus bei jų pakeitimus. Vėliau buvau dar ir redakcijos kasininkas, todėl per mano rankas eidavo *Naujosios Romuvos* pinigai. Turėjau dvi pareigas: kasininko ir ekspeditoriaus.

Kūrybinio darbo ne-gaudavote?

J. Keliučio kūrybinio darbo apskritai niekam neduodavo, o visus reikalus tvarkė sekretorius. Pats redaktorius vaikštinėdavo po kavines, bendravo su visokiais kultūros veikėjais, eidavo į įvairius renginius. Patį žurnalą redaguodavo, kiekviename numeryje būdavo ir jo parašytas straipsnis. Apskritai buvo geras redaktorius, tvirtai laikė leidinio kryptį savo rankose, bet techninį darbą atlikdavo kiti. Didžiausias krūvis tekdamo sekretoriui K. Vosyliui: korektūrų tvarkymas, ryšiai su spaustuve, tekdamo jam priimti ir lankytojus. Tačiau nepaisant užimtumo K. Vosylius eidavo ir į paskaitas, studijavo. Aš taip pat, nors ir turėjau dvi pareigas, kai reikėdavo, eidavau į paskaitas. Studentas buvo ir buhalteris Kostas Poškus, studijavo paskutinius metus, todėl daugiau rašė diplominį darbą, negu dirbo.

Tai štai mes, trys studentai, ir redaktorius J. Keliučis ir buvome visi *Naujosios Romuvos* redakcijos darbuotojai 1935–1936 metais.

Pabūgo, kad J. Keliučis žurnalą sumodernins

Kaip Jūs apibūdintumėte J. Keliučį kaip asmenybę? Šių metų rugsėjo 4 d. bus minima jo 100 metų sukaktis, todėl prisiminkime žinomą publicistą, kritiką, eseistą ir redaktorių.

Gal kelias žodžiais ir nelengva apibūdinti. Tai didelis idealistas, lietuviškasis donkichotas. Labai veiklus žmogus, nuo pat jaunų dienų aktyvus veikėjas. Dar besimokydamas Panevėžio gimnazijoje organizavo *Meno kuopą*, kuri paskui garsėjo Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu. Vos atvažiuojęs studijuoti į Kauno universitetą redaguavo *Pavasario* žurnalą, dalyvavo katalikiškoje organizacijoje, ateitininkų, pavasarininkų veikloje. Paskui trejus metus žurnalistiką studijavo Paryžiuje ir grįžęs iškart buvo paskirtas krikščionių demokratų partijos laikraščio *Rytas* redaktoriu. Dirbo labai neilgai, nes ėmėsi savarankiškos veiklos ir krikščionių demokratų partijos pirminkas Leonas Bistras pabūgo, kad J. Keliučis jį laikraštį gali pakreipti nepageidaujama linkme. Po kelių mėnesių J. Keliučis iš *Ryto* išėjo. Kurį laiką neturėjo nuolatinio darbo, išleido literatūros almanachą *Granitas*. Rengiant antrąjį *Granito* numerį susidarė kanauninkų ketvertukas, kuris panor turėti kultūros laikraštį ir ne visai

krikščionių demokratų partijos krypties. Norėjo ieškoti *modus vivendi* tarp tautininkų, krikščionių demokratų ir katalikiškos veiklos. Tie kanauninkai – tai Juozas Tumas-Vaižgantas, Blažys Čėsnyš, Fabijonas Kemėšis ir Adolfas Sabaliauskas (literatūrinis slapyvardis Žalia Rūta). Pamatė naują iš Paryžiaus grįžusį žurnalistą J. Keliučį ir pasitardami jo energinga veikla numatė leisti žurnalą, kurį redaguoti ir pakviestė J. Keliučį.

Išėitų, kad Naujoji Romuva visai ir nebuvo J. Keliučio žurnalas? Tai kodėl mūsų sąmonėje be J. Keliučio jis neišivaizduojamas?

Iš tikrųjų tai buvo tu keturių kanauninkų žurnalas. Tačiau J. Keliučis nuo pat pirmo numerio pasirašinėjo redaktoriu leidėju, o įkūrėjai ir savi-

kukli mergaitė, ką apie tave parašys. “

Tokie kaip J. Marcinkevičius, dar vienas kitas, koks nors studentėlis, parašęs recenziją, – tai šitiems honoraras būdavo išmokamas. Tada honoraras skaičiuotas eilutėmis, 5 ar 7 centai už eilutę. Tačiau jeigu prof. Paulius Slavėnas spausdina visą savo *Vokiečių kultūrą*, tai nejaugi reikalauja honoraro? Jis paremti norėjo *Naują Romuvą*. Žymesni rašytojai taip pat neimdavo honoraro. Ir niekas tų honorarų neskaičiuodavo. Jeigu ateina žmogus, kuriam reikia mokėti, tai pakakdavo redaktoriaus J. Keliučio raštelio, kiek turėdavau pinigų išmokėti – tiek ir mokėdavau.

Pagal tiražą Naujoji Romuva ir šiandien pirmatū

Ar J. Keliučis pateisino savo rėmėjų ir globėjų, tarp jų ir Vaižganto viltis?

Manau, kad taip. *Naujoji Romuva* buvo krikščioniškos krypties žurnalas, visuomenėje turėjo pasisekimą ir formavo tam tikrą visuomenės nuomonę. Kurį laiką Vaižgantas buvo labai aktyvus, uždėdavo į redakciją kiekvieną savaitę, sėdėdamas prie redakcijos stalo parašydavo *Pastabas pačiam sau*. Kol Vaižgantas buvo gyvas, parašydavo skiltį ar pusę skilties į šį savo skyrelį. Kiek prisimenu, Vaižgantas buvo patenkintas žurnalu.

A. Sabaliauskas ar B. Čėsnyš retai pasirodydavo redakcijoje, į jos veiklą nesikišo, bet kai labai prireikdavo pinigų, J. Keliučis nueidavo pas A. Sabaliauską. Žiūrėk, ir parsineša kokį tūkstantį litų. F. Kemėšis profesoriavo Dot-

J. Keliučio V. Alekna dovanota nuotrauka su užrašu: „Brangiajam Viktorui Aleknei, buvusiam „Naujosios Romuvos“ bendradarbiui“ Vilnius, 1979-05-16

nuvoje, tad kai atvažiuodavo į Kauną, būtinai uždėdavo ir ilgai posėdžiaudavo su J. Keliučiu. Bet pats rašė mažai. Daugiau tardavosi kūrybiniais klausimais, atveždavo pinigų.

Išlaidų turėdavome ne itin daug, redakcijos veiklai beveik užtekdavo prenumeratoros. Iš viso spausdinome 4 tūkst. egz. tiražą, iš jų apie 3,8 tūkst. buvo prenumeratorių. Spaudos platinimo biuras parduodavo mažai egzempliorių. Didžioji dalis prenumeratorių provincijoje buvo klebonai, kunigai. Tada Lietuvoje buvo 1200 kunigų, tai gal maždaug pusė iš jų prenumeravo *Naują Romuvą*. Kai kuriuose mažuose paštuose, žiūrėk, tik vienas klebonas ir prenumerodavo šį leidinį. Žinau, kadangi pristatydami į paštas žurnalą turėdavau pateikti suvestinę, į kuriuos paštus kiek egzempliorių pateikti. Ant įpačiuoto žurnalo užrašydavau pašto adresą ir egzempliorių kiekį.

Palyginti su dabartinių mūsų kultūrinių leidinių tiražu, J. Keliučio Naujoji Romuva galima tik pavydyti.

Bijau, kad nė vienas mūsų kultūrinis žurnalas tokio tiražo neturi. Aš net nesuaprantu, kodėl Lietuvoje, turėdami šitiek inteligentų, turime tik 10 tūkst. *Visuotinė lietuvių enciklopedijos* prenumeratorių. Tai labai mažai. Prasta ir informacija apie prenumerata, vasaros sezonas – visi išsilakstę.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Akademinės visuomenės atsakomybė mūsų laikais

Atkelta iš 7 p.

Ką mes galime padaryti?

– Skirti plataus akiračio ir turinčius kritišką globalios atsakomybės jausmą profesorius. Savaimė aišku, tai turi būti priešakinio tyrimų fronto mokslininkai, bet vien to neužtenka!

– Skatinti dalykinių diskusijų grupių („mąstymo rezervuarų“) akademinėse institucijose formavimąsi.

– Universitete ar kur nors nuošalioje vietoje rengti diskusijų savaites etikos, visuomenės ir tolimos vystymosi perspektyvos problemoms aptarti.

– Į institutų ir universitetų seminarus kviešti „gilius mąstytojus“ ir „lauko darbininkus“.

– Grupių seminaruose nuolat aptarinėti bendrą situaciją ir kaip vykdomas darbas atitinka ilgalaikius tikslus.

– Rengti dviejų lektorių, tikslųjų arba gamtos mokslų ir humanitaro, bendras paskaitas.

– Kviesti į savo paskaitas „kitos pusės“ atstovą, kad retkarčiais netikėtai pakomentuotų.

– „Kitos pusės“ atstovą kviešti į doktoranto egzaminą, kad pateiktų bendrų klausimų.

– Nuolat akivaizdžiai rodyti savo paskaitų turinio visuomeninę prasmę.

– Paskaitų turinį tvarkingai apibendrinti kiekvienam suprantamais žodžiais.

– Pasiiekti tokį populiarių paskaitų skaitymo meistriškumą, kuris žavėtų net neišmanančius.

Turime siekti:

– sukurti naują universalų etinį pagrindą, suderinantį mokslą, pagarbą, užuojautą ir kultūrą;

– diegti naują viršnacionalinių struktūrų tarptautiniam valdymui supratimą;

– apgalvoti laisvosios rinkos ekonomikos idėjas, naudą ir pavojus žiūrėti į tolesnę perspektyvą;

– parengti siūlymus, kaip pertvarkyti universitetus, kad stiprėtų tarpdalykinė sąveika ir kad susidorotume su ateities iššūkiais;

– sukurti būdus plačiai visuomenei nuolat informuoti ir ugdyti;

– rasti būdų, kaip žiūrėti į rytojų pagerinti nepalankiomis sąlygomis gyvenančiųjų mūsiškių ir trečiojo pasaulio šalių dalią.

Mes privalome įdėti savo etinį ir toliaregišką indėlį kurdami ekonominio grįžtamojo ryšio sistemą.

Deja, akademinės visuomenės elgesys būna įvairus. Labai neigiamas akademinės veiklos pavyzdys yra *Peti-*

cija prieš globalinį atšilimą, kur akademinės visuomenės atstovai ir kiti piliečiai elgėsi kaip naftos pramonės ir neatsakingos vyriausybės parankiniai. Laimei, tarp 17 tūkst. pasirašiusių radau tik vieną savo draugą.

Vykdyti pareigą mokyti visuomenę yra daug būdų: viešos paskaitos, suaugusiųjų lavinimo klasės, populiarios publikacijos, radijas, televizija, internetas, politinė veikla, asmeniniai santykiai. Turėtume prisiminti P. M. Kenedžio (Paul M. Kennedy) žodžius: *Pasaulio visuomenė lenktyniauja tarp mokymosi ir katastrofos*. Žinios atveria kelią į šviesesnę ateitį kiekvienam.

Apskritai universitetai, ypač Europoje, dar per mažai vertina mokymosi visą gyvenimą svarbą. Mes privalome ugdyti ne tik gerus specialistus, bet ir atakingus lyderius bei atsidavusius mokslo ambasadorius, galinčius perduoti mokslo žinias plačiai visuomenei.

Leiskite priminti, kad mokslas vienas negali išspręsti globalių problemų. Mums taip pat reikia išminties ir pagalbos. Esame skolingi pagarbą kitoms kultūroms, kurios negalėjo būti pakankamai atsparios mūsų neigiamam ekonominiam agresyvumui. Pabandykite išivaizduoti, kam reikalinga *Coca-Cola* ir *McDonald's* o mėsiniai, kad išgyventų Afrikoje ar Himalajuose? Prisidėti griauant svetimoms kultūroms yra toks pat nusikaltimas kaip ir žmogžudystė.

Prisiminkite, kad pavyzdingi universitetai, kurie gerai atlieka visuomeninę paskirtį, lengviau pritraukia energingus studentus, nesitenkinančius kad ir kerinčiomis, bet smulkmenomis.

Norėčiau pacituoti D. R. Gardnerį (David R. Gardner), kuris sako: *Mums reikia priminti, kad Vakarų pasaulyje kiti jau gerokai iki mūsų, nuo dvylikto amžiaus, kažkaip rasdavo išiečių susidurdam su pasitenkinimu saviimi, abejingumu, nemokšiškuumu ir nevilimi, keldami universiteto žibintą pakankamai aukštai, kad ne tik apšviestų universiteto ateitį, bet ir susietų ją su civilizuotesne ir kultūringesne visuomene.*

Tad tapkime visuomenei neiširtų kelių tyrinėtojais ir pagalbininkais. Galbūt sugebėsime laisvosios rinkos ekonomiką paversti atsakingos rinkos ekonomika. Prisiminkime F. Rabelę (François Rabelais, 1494–1553), kad *mokslas be sąžinės yra tik sielos grūvėsi (Science sans conscience n'est que ruine de l'ame).*

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

skelbia konkursą į edukologijos (ugdymo) ir filologijos (kalbotyros) kryptų doktorantūrą. Į doktorantūrą priimami asmenys, turintys kvalifikacinį magistro laipsnį ar vienpakopės studijų sistemos aukštojo mokslo diplomą.

Norintys stoti į doktorantūrą nuo š. m. rugsėjo 9 iki 20 d. Universiteto Mokslo skyriui (Vilniaus g. 88, Šiauliai, tel. 59 58 21) pateikia šiuos dokumentus:

- prašymą Rektoriaus vardu, kuriame nurodo doktorantūros kryptį;
- magistro kvalifikacinio laipsnio (ar aukštojo mokslo diplomo) bei jo priedų kopijas;
- dviejų mokslininkų rekomendacijas;
- kūrybinės ir mokslinės veiklos aprašymą;
- mokslinių darbų sąrašą ir jų atspaudus, o jei darbų nėra – mokslinį referatą;
- dvi fotonuotraukas;
- stojantysis gali pateikti papildomus dokumentus apie išsilavinimą, alternatyvius finansavimo šaltinius (stipendijas) ir kt., kurie, jo manymu, gali turėti įtakos konkursui.

Konkursas vyks spalio mėnesį.

Rektorius

Atkelta iš 13 p.

naudotis, be to, ji ilgaamžė. Elektroninės knygos leidėjas po 5–6 metų gali nuspėti, kad knyga nekonkurentiška ir ją paprasčiausiai iš savo serverio išima. Duomenų bazės saugojimo laikotarpis ribotas, nors dabar jau šios nuostatos taip pat keičiasi ir pereinama prie ilgalaikio archyvų saugojimo. Tačiau fundamentinių mokslų – fizikos, chemijos, matematikos literatūra nesensta, lieka aktuali ir po 20–30 metų.

Tą patį juk galima pasakyti ir apie daugybę kitų mokslų, pvz., istoriją, kalbotyrą, literatūrologiją, tikriausiai kiekviename moksle yra sava klasika, nesenstantys fundamentiniai veikalai. Pvz., ar sensta Platonas, Aristotelis, Tomas Akvinielis, Kantas? Gali senti tik jų interpretacijos, ypač jeigu jomis bandoma pagrįsti vienadienius gyvenimo reiškinius. Pagaliau mokslo istorijos požiūriu juk įdomu kartais net pasenusios, „neteisingos“ interpretacijos, nes jos daug gali pasakyti apie visuomenėje vykstančius procesus, šalies ar žmonijos mokslinės minties raidą. Atleiskite, aš Jus nutraukiau.

Jeigu neturime savo archyvo, savo serverio, kuriame saugomos elektroninės publikacijos, tai ką turėsime po 10 metų?

Apie ateitį

Kaip Jūs įsivaizduojate savo bibliotekos ateitį, kokia ji turėtų būti? Dabar visi tik ir kalba apie koncepcijas...

Savo bibliotekos koncepciją pradėjome rutulioti dar 1992 m. Tada dėl politinių priežasčių Rytų kaimynas sustabdė mokslinių knygų tiekimą ir mokslinių periodinių leidinių prenumeratą. Iš kainynų staiga dingo per pašta prenumeruojami Rusijos mokslų akademijos ir kiti svarbiausi moksliniai leidiniai. Lietuvai iškart buvo pradėti taikyti Vakarų Europos šalims skirti kainynai. Buvo ir taip, kad pinigų sumokėję tų leidinių taip ir nepamatydavome. Tada ir pradėjome ieškoti būdų, kaip gauti leidinių iš Vakarų šalių.

Savo bibliotekos plėtos koncepcija siekiame tradicines bibliotekos funkcijas transformuoti į informacinių paslaugų teikimą ir naujų informacinių technologijų taikymą. Šiandien neturinčiam atitinkamų įgūdžių mokslo žmogui nėra paprasta naudotis pasaulinėmis duomenų bazėmis, surasti ne kažką, o būtent tą informaciją, kurios reikia. Žmogus neretai paprasčiausiai pasimetą. Dalyvaudami tarptautiniuose projektuose pritraukėme lėšų bibliotekai, išmokome patys, padėjome ir padedame mūsų lankytojams orientuotis pasaulio informacijos vandenyne.

Prieš dešimtmetį jautėmės išlindę iš urvo

Tai originali koncepcija, o gal būdinga apskritai viso pasaulio akademinėms mokslinėms bibliotekoms? Aišku, kad reikėjo perimti tarptautinę bibliotekų patirtį. Iš kokių šaltinių sėmėtės išminties?

Daugiausia iš skandinavų bei vokiečių. 1992–1993 m. lygindami savo darbą su Vakarų šalių bibliotekomis, jautėmės išlindę iš akmens am-

POŽIŪRIS – VAKARŲ, O LĖŠOS – PAGAL LIETUVIŠKUS MASTELIUS

žiaus urvų. Dabar visai kita padėtis – bibliotekos veiklos pobūdžiu, informacinėmis paslaugomis mes ne itin skiriamės nuo tų šalių. Tų kraštų specialistams keliame nuostabą, nes mūsų padarytoji pažanga labai didelė. Tapome šiek tiek žinomi pasaulyje ir didelių duomenų bazių tiekėjai jau bando mums siūlyti vadinauosius bandomuosius laikotarpius – apie tai kalbėjau anksčiau.

Kaip tomis galimybėmis pasinaudoja mūsų mokslininkai?

Pasirašę sutartį su bazės tiekėju bibliotekos svetainėje paskelbiame, kaip ir kiek laiko galima naudotis viena ar keliomis duomenų bazėmis.

lyje kompiuterizavę visas bibliotekos funkcijas. Mūsų lankytojai buvo priversti naudotis kompiuterine sistema per internetą, nes nuo 1990 metų pildomas kompiuterinis katalogas, o paskutinių trejų metų knygų senajame korteliniame kataloge jau nėra. Apie virtualias paslaugas skaitytojui jau anksčiau kalbėjau.

Nežinia dėl rytdienos

Tai kokios svarbiausios KTU bibliotekos problemos šiandien?

Biblioteka yra atvira institucija ir jos veiklai daro įtaką visos šalies socialinės, ekonominės, finansinės problemos. Yra ir mūsų specifinių.

palengvinimas žmogui kūrėjui prieiti prie informacijos ir ja naudotis neišeinant iš savo darbo vietos, neatitraukiant nuo kūrybinio darbo.

Kaip gerinsime prieigą prie pasaulinės informacijos, ypač elektroninės? Valstybės finansai riboti, kainos pasaulinės, mes, universitetinės bibliotekos – labai skirtingos informacijos (dalykinių požiūriu) vartotojos. Mes negalime išsirinkti vienos ar dviejų duomenų bazių, tinkančių visoms 15 akademinėms bibliotekų, kaip mums išskyrus socialinius mokslus rekomenduoja valdžios atstovai.

Žinoma, didžioji tų problemų

Kauno technologijos universiteto bibliotekos erdvės

Papildomai elektroniniu paštu išsiunčiame informaciją Universiteto vadovams, dekanams, institutų direktoriams. Kompiuterių Universitete daug, tad mums belieka konsultuoti ir padėti susirasti reikiamą informaciją. Duomenų bazių administratoriai pateikia mums duomenis, kiek mūsų vartotojų buvo prisijungę prie jų bazės, kiek visatekstinių dokumentų skaitė, persirašė į asmeninius kompiuterius. KTU minimas greta aktyviausių tų duomenų bazių vartotojų.

Išties būna malonu, kai konferencijose ar kituose renginiuose pasaulinių duomenų bazių vadybininkai klausia, ar čia yra kas nors iš KTU? Prisistatau. Manęs klausia: *Ar Jūs galite paaiškinti, kas nulėmė tokį aktyvų naudojimąsi mūsų duomenų baze? Iš kur tas jūsų žmonių aktyvumas ir godumas informacijos?*

Ir iš tiesų kaip Jūs tą godumą žinių paaiškinate?

Pirmiausia esame technologijos universitetas ir naujų technologijų įsisavinimas yra psichologiškai primtinas. Antra, buvome pirmieji ša-

Šiandien negalėčiau logiškai ir suprantamai paaiškinti, kokia yra mūsų bibliotekų struktūra valstybėje, nors Bibliotekų įstatyme ji apibrėžta. Ji atėjusi iš tarybinių laikų, visiškai nebeatitinkanti šių dienų realijai. Tai turėtų būti labai svarbu pasidalijant funkcijas ir skirstant finansavimą. Kokius skaitytojus ir kokius jų poreikius pajėgia tenkinti vienos ar kitos bibliotekos? Argi visos bibliotekos turi saugoti tas pačias retai skaitomas tarybinio laikotarpio knygas? Kita vertus, kaip išsaugoti paskutinio dešimtmečio knygas, kurios beveik visos yra vieninteliai egzemplioriai – aš kalbu apie mokslines knygas akademinėse bibliotekose. Atėjo laikas skaitmenizuoti bibliotekas. Ar viską reikia skaitmenizuoti turint galvoje tam reikalingas labai dideles investicijas?

Labai smarkiai atsiliekame nuo pasaulio kurdami ar adaptuodami elektroninės informacijos „gamybos“, saugojimo, prieinamumo, tekstų saugumo technologijas. Nėdidele valstybėje tai būtų didelis

dalis šiandien kyla dėl to, kad menkos valstybės galimybės. Keistokai atrodo ir kai kurie mūsų įstatyminės bazės dalykai. Štai 2001 m. liepos mėn. Valstybės žiniuose skelbiamas Vyriausybės nutarimas *Dėl aukštojo mokslo finansavimo*. Numatyta, kaip turi būti finansuojamos studijos, mokslas, kokios turi būti administracinės išlaidos. Bet nė žodžio, kaip reikia finansuoti bibliotekas.

Biblioteka – universiteto infrastruktūros dalis.

Ir nepaprastai svarbi dalis. Ar šiandien mokslo žmogus gali sau leisti įsigyti knygą, kuri kainuoja 50 dolerių? Individualiai prieiti prie visatekstinių dokumentų bazių neįmanoma. Jeigu įstatymai tokių lėšų nenumato, biudžete eilutės nėra, tai universitetui ir nėra iš ko biblioteką finansuoti. Ačiū Dievui, kad praktiškai taip nebūna, bet teoriškai visiškai įmanoma. O juk gyvename rinkos sąlygomis, kur mokslinė informacija bet kokiame laikmečiu kainuoja ne dešimtis tūkstančių litų, o milijonus dolerių.

Ar bibliotekininkai dejuoja?

Kaip šiandien save suvokia akademinės bibliotekos bibliotekininkas? Ar jis jaučiasi aptarnaujančio personalo darbuotojas, nuolat esantis mokslininko ir pedagogo šešėlyje, o gal pirmas rektorius, prorektorius, katedros vedėjas, taktininkas ir patarėjas? Žinoma, ir studento.

Savo Universitete jaučiamės puikiai. Aišku, iki to „puikiai“ ilgai eįjome. Visada sakiau: neverkšlenkime dėl savo specialybės, nes esame vertinami tiek, kiek turime kvalifikacijos, kiek nusipelnome. O kvalifikacijos turime tiek, kiek norime jos turėti. Jeigu esu kvalifikuota specialistė ir moku bendrauti su žmonėmis, tai santykiai savaime susiklosto normalūs. Tampu patarėja, konsultante.

Ar jaučiatės einą į Europą?

Drįstu pasakyti, kad jaučiamės esą Europoje. Kasmet dalyvauju pasaulio technologijos universitetų bibliotekų asociacijos konferencijose ir matau, kad esame Europoje. Mūsų kvalifikacija šiandien nesiskiria nuo kitų šalių bibliotekų darbuotojų: dalyvaujame seminaruose, apskritojo stalo diskusijose, dalijamės patirtimi. Jau dabar užsieniečiai klausia, kaip vieni ar kiti dalykai daromi Lietuvoje, ir būna labai nustebę, kai išvysta mūsų KTU svetainę, patenka į biblioteką (yra angliška versija), pamato mūsų duomenų bazę *Publikacijos*, didžiulį kompiuterinį katalogą ir pan.

Jei viskas taip gražu, tai kodėl bibliotekininkai vis skundžiasi ir dejuoja?

Argi mes dejuojame? Kita vertus, suprantu darbuotoją, gaunantį 720 Lt popieriuje – kaip nedejuosi? O jis turi dirbti 8 val., iš jo reikalaujama kvalifikacijos: jis turi mokėti dirbti kompiuteriu, žinoti interneto paieškos stotis ir jose naršyti, išmanyti duomenų bazių specifiką, dalyką, kuriame atlieka informacijos paiešką, mokėti užsienio kalbą, gerai žinoti, ką jis aprašo, sistemina, kokią informaciją mato ekrane. Ir už visą tai jis gauna 720 arba 810 litų. Valstybės bėda, kad ji negali, bent vaidina negalinti mokslui, švietimui ir kultūrai skirti daugiau lėšų.

Mūsų bibliotekoje dirba nemažai mūsų Universiteto absolventų, pvz., įgiję cheminės technologijos, maisto technologijos, pramoninės elektronikos, informatikos, mechanikos inžinieriaus specialybes. Kai įmonės pradėjo atleisti darbuotojus, tai pirmiausia juk moteris. Jos labai sėkmingai dirba mūsų bibliotekoje: tai labai iniciatyvios darbuotojos, kurios labai nesunkiai įsisavina naujas bibliotekininkystės technologijas. Paiešką duomenų bazėse ir interneto puslapiuose jos atlieka ne prasčiau negu mūsų profesijos darbuotojai.

Ar galima pasakyti, kad dabartinis darbas bibliotekoje – tai tam tikra inžinerinio darbo forma?

Ko gero. Jeigu turime mintyje KTU biblioteką, tai visai teisinga.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**
 Sekretorė **Kristina Bučionytė**
 Stilištė **Angelė Pletkuvienė**
 Dizaineris **Valdas Balciukevičius**
 Techninis redaktorius **Vytautas Kundrotas**

„Mokslo Lietuvą“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
 Patarėjai: **V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas, D. Stančienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.**
 Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
 El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8-5) 2 12 12 35, 62 74 58, faks. 61 47 29
 Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>
 Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191
 Leidžia
 UAB „Mokslininkų laikraštis“
 SL Nr. 169
 Spausdino
 UAB „Sapnų sala“
 S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius